T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKASI

Turan TOPRAK
14919003

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU

Diyarbakır 2017

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKASI

Turan TOPRAK

14919003

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Avrupa Birliği Göç Politikaları Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikası" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

22/05/2017

Turan TOPRAK

KABUL VE ONAY

Turan TOPRAK tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği Göç Politikaları Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikası" adındaki çalışma, Savunma Sınavı Tarihi tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

ÖNSÖZ

Küreselleşmenin etkisi ile birlikte göç olgusu günümüzde birçok ülkeyi etkilemektedir ve uluslararası arenada önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne adaylığı sürecinde göç politikalarının Avrupa Birliği göç politikalarına uyumlulaştırılması önemli bir konu olmuştur ve bundan dolayı tez çalışmasında da bu konu incelenmiştir.

Türkiye göç politikalarını Avrupa Birliği göç politikalarına uyumlulaştırmak amacıyla 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarmıştır. Tez çalışmasında Türkiye'nin Avrupa Birliği göç politikalarına ne kadar uyum sağladığı, Cumhuriyetten günümüze uygulanan göç politikaları ve Avrupa Birliği uyum süreci ile birlikte göç politikalarında yapılan yeniliklerin incelenmesi kayda değer görülmüştür. Bu inceleme sonucunda Türkiye'nin AB göç politikalarına büyük oranda uyum sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tez çalışması kitap, süreli ve süresiz yayınlar, internet kaynakları taranarak ve konu ile ilgili mevzuat incelenerek hazırlanmıştır.

Tez çalışmamda değerli bilgilerini paylaşan ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU'na, hayatım boyunca manevi desteklerini benden esirgemeyen değerli aileme ve tez çalışmam boyunca gösterdiği anlayış ve manevi destekten dolayı sevgili nişanlıma teşekkürlerimi sunarım.

Turan TOPRAK

Diyarbakır 2017

ÖZET

Temel olarak mekan değişikliğini içinde barındıran göç olgusu ekonomik, siyasi, toplumsal ve coğrafi olaylar neticesinde meydana gelmektedir. Uluslararası göç, hem göç gönderen hemde göç alan ülkeleri etkileyen önemli bir olgudur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok Avrupa ülkesinin yeniden yapılanmasında göçmen işçilerin büyük katkısı olmuştur. Ancak ilerleyen dönemler yaşanan ekonomik krizlerden dolayı göçmen işçi alımı durdurulmuştur. Avrupa Birliği bu defa yoğun mülteci hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa Birliği'nin göçmenler için önemli bir hedef olmasından dolayı AB birlik düzeyinde göç politikaları geliştirmiştir.

Türkiye uzun yıllar Avrupa ülkelerine göçmen işçi göndermesinden dolayı geleneksel göç veren bir ülke olarak algılanmıştır. Ancak 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'ye yönelen mülteci ve düzensiz göç hareketleri Türkiye'yi hem hedef hemde transit ülke durumuna getirmiştir. Türkiye'nin AB'ye adaylığı sürecinde göç politikaları önemli bir konu haline gelmiştir. AB, Türkiye'den göç politikalarını AB göç politikalarına uyumlulaştırmasını şart koşmuştur. Türkiye, AB göç politikalarına uyum sağlamak amacıyla 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarmıştır.

Anahtar Sözcükler

Göç, Göç Politikası, Avrupa Birliği Göç Politikası, Türkiye'nin Göç Politikası

ABSTRACT

The immigration phenomenon, which mainly involves the change of place, is the result of economic, political, social and geographical events. International migration is an important phenomenon affecting both sending and receiving countries.

After the Second World War migrant workers had major contribute to the restructring of many Europan countries. However, due to the economic crises that were going on in the future, the recruitment of migrant workers was stopped. This time the European Union has faced intense refugee movements. Due to a significant destination for migrants European Union's immigration policy has developed in the EU-level associations.

Because Turkey had sent migrant workers to European countries for many years, Turkey had been perceived as a traditional emigrant country. However, since the 1980s, refugee and irregular migration movements to Turkey has brought Turkey to both a target and a transit country. Immigration policies have become an important issue in Turkey's EU candidacy process. The EU stipulated that migration policies in Turkey should be harmonized with EU migration policies. In 2013, Turkey adopted Law No. 6458 on Foreigners and International Protection in order to adapt to EU migration policies.

Key Words

Migration, İnternational Migration Policy, Europen Union Migration Policy, Turkey's Migration Policy

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **II**

ABSTRACT ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

TABLO LİSTESİ ..... **VIII**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **IX**

GRAFİK LİSTESİ ..... **X**

KISALTMALAR ..... **XI**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **4**

KURAMSAL ÇERÇEVE **4**

1.1. GÖÇ OLGUSU 4

1.2. GÖÇÜN SEBEPLERİ 7

1.2.1. Ekonomik Sebepler 8

1.2.2. Siyasal Sebepler 9

1.2.3. Doğal Olaylara Bağlı Sebepler 10

1.3. GÖÇ TÜRLERİ VE GÖÇE İLİŞKİN BAZI TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLAMALARI 11

1.3.1. İsteğe Bağlı Göç ve Zorunlu Göç 13

1.3.2. Kitlesel Göç ve Bireysel Göç 14

1.3.3. Düzenli (Yasal) Göç ve Düzensiz (Yasadışı) Göç 14

1.4. GÖÇ TEORİLERİ 15
1.4.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları 15
1.4.3. Petersen'ın Göç Sınıflandırması Teorisi 18
1.4.4. Kesişen Fırsatlar Teorisi 19
1.4.5. Merkez- Çevre Teorisi 19
1.4.6. Göç Sistemleri Teorisi 20
1.4.7. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması 22
1.4.7.1. Liberal Görüş 22
1.4.7.2. Toplumcu Görüş 22
1.4.7.3. Milliyetçi Görüş 23
1.4.8. Marksist Teori 23
1.4.9. Ağ (Network) Teorisi 23
1.5. GÖÇ POLİTİKASININ UNSURLARI 25
1.5.1. Sınır Yönetimi 25
1.5.2. Vize Politikası 26
1.5.3. Düzenli Göç Politikası 26
1.5.4. Düzensiz Göçle Mücadele Politikaları 27
1.5.5. Mülteci Hareketlerini ve Yabancıların Entegrasyonlarını Düzenleyen Politikalar 27
İKİNCİ BÖLÜM 28
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARI 28
2.1. AVRUPA GÖÇ TARİHİ 28
2.1.1. 1945-1970 Yılları Arasında Yaşanan Göçler 29
2.1.3. 1990 Sonrasında Yaşanan Göçler 32
2.2. AB ORTAK GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 35
2.2.1. Trevi Grupları 36
2.2.2. Tek Avrupa Senedi 37
2.2.3. Schengen Antlaşması 38
2.2.4. Maastricht Antlaşması 39
2.2.5. Amsterdam Antlaşması 41
2.2.6. Tampere Zirvesi 43
2.2.7. Sevilla Zirvesi ve Nice Antlaşması 45

2.2.8. Lahey Programı 46
2.2.10. Avrupa Göç ve İltica Paktı 48
2.2.9. Lizbon Antlaşması 48
2.2.10. Stockholm Programı 50
2.2.11. Stockholm Sonrası Dönem 51
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ VE İLTİCA MÜKTESEBATI 52
2.3.1. Düzenli Göç Alanında AB Müktesebatı 52
2.3.2 Düzensiz Göç Alanında AB Müktesebatı 57
2.3.3 İltica Alanında AB Müktesebatı 59
2.4. AVRUPA BİRLİĞİNDE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE DIŞSALLAŞTIRILMASI ARACI OLARAK VİZE KOLAYLAŞTIRMA TEŞVİKİ VE GERİ KABUL ANTLAŞMALARI 62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 66
TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARINA UYUMU 66
3.1. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI GÖÇ 66
3.1.1. Kaynak Ülke Türkiye 67
3.1.1.1. Türkiye'den Avrupa'ya İşgücü Göçü (1960-1973 Dönemi) .. 67
3.1.1.2. 1970 Sonrası Avrupa'ya Göç: Aile Birleşimleri ve Sığınma Göçü 70
3.1.1.3. Türkiye'den Göçün Avrupa Dışına Yönelmesi 73
3.1.2. Hedef Ülke Türkiye 76
3.1.2.1. 1923-1980 Arası Dönemde Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri 76
3.1.2.2. 1980 ve Sonrası Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri 79
3.1.2.2.1. Düzenli Göç 80
3.1.2.2.2. Düzensiz Göç 82
3.1.2.2.2.1. Mekik ve Yasadışı Emek Göçü 83
3.1.2.2.2.2. Transit (Geçiş) Göç 84

3.1.2.2.3. Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri 85

3.1.2.2.4. Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Göç Hareketi: Suriye'den Türkiye'ye Göç 88

3.2. TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKALARININ AB GÖÇ POLİTİKALARINA UYUMLULAŞTIRILMASINA YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN DÜZENLEMELER 93

3.2.1. Strateji Belgeleri..... 93

3.2.2. İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı..... 95

3.2.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Göç..... 97

3.2.4. 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu 108

3.2.4.1. Yabancıların Türkiye'ye Girişleri, Kalışları ve Sınır Dışı Edilmeleri..... 109

3.2.4.2. Uluslararası Koruma 114

3.2.4.3. Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü..... 118

3.2.4.4. Göç Politikaları Kurulu 120

SONUÇ 122

KAYNAKÇA 127

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: 1980-1989 Yılları Arasında AB Ülkelerine Yapılan İltica Başvuru Sayıları 31

Tablo 2: 1990-1999 Yılları Arasında AB Ülkelerine Yapılan İltica Başvuru Sayıları 33

Tablo 3: Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç İstatistikleri 34

Tablo 4: AB'nin Üç Sütunlu Yapısı 39

Tablo 5: Amsterdam Antlaşması ile Değişen Üç Sütunlu Yapı 42

Tablo 6: Türkiye'nin Avrupa Devletleriyle İmzalamış Olduğu İkili İşgücü ve Sosyal Güvenlik Antlaşmaları 68

Tablo 7: Yabancı Ülkelere Gönderilen İşçilerin Ülkelere Göre Dağılımı (1961-1976) 69

Tablo 8: Çeşitli Avrupa Ülkelerindeki Türk Nüfusu 71

Tablo 9: Vardıkları Ülkelere Göre Türkiye Kaynaklı Sığınmacı Hareketi (1981-2005) 72

Tablo 10: İşkur'un Yurtdışına İşçi Gönderimleri (2007-2015) 74

Tablo 11: Balkanlardan Türkiye'ye Göç (1923-1980) 77

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Yaşanan ve Göç Edilecek Yerdeki Faktörler ve Aradaki Engeller .. 17

Şekil 2: Göç Sistemleri 21

Şekil 3: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması..... 120

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş 80

Grafik 2: Yıllara Göre Türkiye'de İkamet İzni Verilen Yabancılar 81

Grafik 3: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (1998-2016) ... 82

Grafik 4: Yıllara Göre Yakalanan Göçmen Kaçakçıları 84

Grafik 5: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu (2005-2016) 88

Grafik 6: Yıllara Göre Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeliler 89

Grafik 7: GK Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı 91

Grafik 8: Suriyeli Sığınmacıların Ülkelere Dağılımı 92

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomi Topluluğu
AGİP	Avrupa Göç ve İltica Paktı
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CIREA	Centre for Information, Reflection and Exchange on Asylum
CIREFI	Centre for Information, Discussion and Exchange on the Crossing of Frontiers and Immigration
EURODAC	Avrupa Parmak İzi Sistemi
EUROSUR	Avrupa Sınır Gözetim Sistemi
FRONTEX	Avrupa Birliği Dış Sınırları Koruma Ajansı
GK	Geçici Koruma
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
ÖGA	Özgürlük, Güvenlik, Adalet
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	Türk Dil Kurumu
VIS	Vize Bilgi Sistemi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu özellikle son yıllarda uluslararası alanda önemli bir konu haline gelmiştir. Siyasi, iktisadi, toplumsal ve coğrafi olaylar sonucunda ortaya çıkan göç olgusu kaynak, hedef ve transit ülkeleri birçok yönüyle etkilemektedir.

Küreselleşme ile birlikte dünyadaki göç hareketleri yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Günümüzde ise Dünya'daki göçmen sayısı rekor seviyeye ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler'in 2013 yılının sonunda açıkladığı Küresel Göç Raporu'na göre uluslararası göçmen sayısı 232 milyona ulaşmıştır ve bu sayı dünya nüfusunun %3,2'sini oluşturmaktadır.

Ortak ekonomik politikalar oluşturmak amacıyla başlayıp siyasi bir dönüşüme evrilen Avrupa Birliği içinde göç olgusu önemli bir konu haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok Avrupa ülkesi yeniden yapılanma sürecine girerek var olan işgücü açıklarını göçmen işçiler ile kapatmaya çalışmıştır. Ancak 1989 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılması ile birlikte doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya büyük göç hareketleri gerçekleşmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde Avrupa'ya yönelen düzensiz göç hareketlerinin artması AB düzeyinde bir sorun olarak algılanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda 1990'lı yıllarda birlik düzeyinde ortak bir göç politikası geliştirilmeye çalışılmıştır.

Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra bütün dünyada göçe yönelik algıda değişiklik meydana gelmiş ve AB'de bu durumundan etkilenmiştir. AB, göç olgusunu güvenlik sorunu olarak ele almaya başlamıştır. Bunun sonucunda sıkı sınır

güvenlik kontrolleri oluşturmaya yönelik politikalar oluşturmuştur.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye nüfusu homojenleştirmek amacıyla sadece Türk soyundan ve kültüründen gelen kişileri göçmen olarak ülkeye etmiştir. Ayrıca 1950'li yılların sonunda başlayan işgücü göçüne de kaynak ülke olmuştur. Özellikle 1960'lı işgücü göçü bir devlet politikası haline gelmiştir. Bu dönemde birçok kişi Avrupa ülkelerine işçi olarak gitmiştir.

1980'li yıllardan itibaren Türkiye yeni göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. SSCB'nin yıkılması, Ortadoğu'da yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve savaşlar sonucunda Türkiye'ye yönelen sığınma hareketleri gerçekleşmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumundan dolayı düzensiz göçmenler içinde hem hedef ülke hem de transit ülke konumuna gelmiştir.

Türkiye'nin AB'ye aday ülke olmasından dolayı göç konusunda da AB'ye uyum süreci önemli bir konu olmuştur. 2003 yılında "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlıklı 24. Fasıl'ın açılması ile Türkiye'nin AB göç politikalarına uyum sürecinde yerine getirmesi gereken yükümlülükler belirlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye çeşitli çalışmalar ve mevzuat düzenlemeleri yapmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır ve birinci bölümde tezin altyapısını kurmak amacıyla kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda göç tanımları, göçün sebepleri, göç türleri ve göç ile ilgili teoriler incelenmiştir. Ayrıca göç ile ilgili terimlerin birbirine yakın olması ve sürekli olarak karıştırılmasından dolayı göç terimlerinin tanımlarına yer verilmiştir. Bölümün son başlığında ise göç politikalarının unsurları ele alınmıştır.

İkinci bölümde AB'nin göç politikalarının oluşumunu anlamayı kolaylaştırmak amacıyla ilk olarak Avrupa Göç Tarihi'ne yer verilecektir. AB'nin ortak göç politikaları oluşturma süreci ve bu süreçte yapılan çalışmalar, antlaşmalar ve zirveler ortaya konulmuştur. AB'nin göç ve iltica alanındaki müktesebatı da bu bölümde incelenmiştir. Son olarak AB'nin vize muafiyeti ve geri kabul anlaşmalarının dışsallaştırma ve güvenlikleştirme aracı olarak kullanılması durumu ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye'nin Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan göç tarihi kaynak ve hedef ülke ayrımı yapılarak ele alınmıştır. Türkiye'nin AB göç politikalarına uyum sürecinde yaptığı çalışmalar, belirlediği hedefler, programlar incelendikten sonra AB ilerleme raporlarında göç ve iltica konularına yer verilmiştir. Bölümün sonunda ise Türkiye'de göç yönetiminin kurumsallaşması ve AB uyum sürecinde çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu incelenmiştir.

Sonuç bölümünde çalışmanın tamamında ortaya çıkan sonuçlar ve bulgular değerlendirilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Avrupa Birliği ve Türkiye'nin göç politikalarını tam olarak anlayabilmemiz için göç ile ilgili temel kavramları incelememiz gerekecektir. Bu amaçla göç olgusu, göçün sebepleri, göçe dair temel kavramlar, göç ile ilgili teoriler ve göç politikalarının unsurları bu bölümde ele alınacaktır.

1.1. GÖÇ OLGUSU

Göç olgusu insanlığın başlangıcından itibaren var olan ve insanlık devam ettiği sürece devam edecek bir olgudur. Özellikle yaşadığımız yüzyılda küreselleşmenin etkisi ile birlikte göçün önemi artmış ve bütün ülkeleri etkiler hale gelmiştir. Günümüzdeki göç hareketleri sayısal olarak önemli bir derecede artmış olmakla birlikte göç gönderen ve göç alan toplumları ekonomik, siyasal, sosyal ve toplumsal olarak etkilemektedir.

Göçler insanlık tarihini değiştiren en etkin olgu olmuştur. İnsanlar göç hareketleri ile birlikte gıdalarını, hayvanlarını ve tohum çeşitlerini başka bölgelere götürmüşler ve bu bölgelere de yaymışlardır. Göçler farklı dili, dini, adetleri ve kültürü olan toplumların bir araya gelerek kaynaşmasını sağlamış ve değişik örgütlenme şekillerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Göçler kabile, aşiret, millet ve başka insan topluluklarının ortaya çıkmasını, değişmelerini ve yeni siyasi veya kültürel kimliklerin kabul edilmesini sağlayan güç olmuştur. Göç hareketleri o kadar etkili olmuşlardır ki bazı devletlerin kurulması da göçler aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Göçler ile meydana gelen siyasi yapılanmalara bugünkü Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya örnek olarak gösterilebilir. [1]

Uluslararası göç kavramı günümüzdeki anlamını 19. yüzyılda ulus devletlerin kurulması ile almıştır. Ulus devletin kurulması ile birlikte devletler sınırlarını belirlemiş ve egemenlik haklarını mutlak bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Ulus devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiler "yurttaş", vatandaşlık bağı olmayan kişiler ise "yabancı" olarak kayıt altına alınmıştır. Çalışma izni ve oturma izni gibi kavramlarda bu dönemde kuramsallaşmıştır.[2]

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen literatürde göç ile ilgili ilk bilimsel çalışmayı 1885 yılında "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) adlı makalesi ile Ravenstein yapmıştır.[3] Ravenstein bu çalışmasında yaşadığı dönemin İngiltere'sindeki içgöçleri incelemiş ve göç ile ilgili yedi kural belirlemiştir. Ravenstein bu çalışmasında bireylerin maddi durumunu düzeltme isteğinin göç hareketlerindeki başlıca etken olduğunu belirtmiştir.[4]

İlber Ortaylı toplumların devamı için göçün olması gerektiğini vurgulamıştır. Göçün olmadığı toplumların erimeye başlayacağını yok olmaya mahkum olacaklarını belirtmiştir. Göçün önemini şu sözleri ile de vurgulamıştır: "Göçsüz bir coğrafya sayfasında tarihinin son sayfaları yazlıyor demektir. "[5]

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğünde göç "Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun, insanların

---

[1] Kemal Karpat, "Önsöz", **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (23-40), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

[2] Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", **MireKoç Raporları 1/2014**, İstanbul 2014, s.13.

[3] Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2004, s.3.

[4] İçduygu, Erder ve Gençkaya, Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, s.35.

[5] İlber Ortaylı, "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın No:6, 8-11 Aralık 2005, s.19.

yer değiştirdiği nüfus hareketi" olarak tanımlanmıştır.[6] IOM'un yaptığı tanımlamaya baktığımızda göç olgusunun ortaya çıkması için süre ve sebep olmaksızın insanlar tarafından yapılan bütün yer değiştirme hareketleri göç kapsamına girebilmektedir. Türk Dil Kurumu ise Güncel Türkçe Sözlükte göç kavramını "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi" olarak tanımlamıştır.[7] TDK'nın yaptığı tanımlamada göç olgusunun gerçekleşmesi için ekonomik, siyasal ve sosyal sebeplerin olması gerektiği belirtilmiştir.

Başak göç kavramını, bireylerin yaşadıkları ülkeleri geride bırakarak yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye yönelik yaptıkları eylem olarak tanımlamıştır. Bireyleri göç eylemine yönelten sebebin ise ülkelerindeki zulümden kaçmak olduğu gibi ekonomik sebeplerden kaynaklanacağını da belirmiştir.[8] Şüphesiz ki Başak'ın yaptığı tanımlama sadece uluslararası göç kavramını açıklamaya yönelik bir tanımlamadır.

Göç tanımlamalarına baktığımızda öncelikli olarak bir mekansal değişikliğin olduğunu görmekteyiz. Ancak bazı bilim insanları göçün tanımlamasında mekansal değişiklik ile birlikte göç tanımının içine yeni bir kültürel yapının içine girme ve toplumsal çevrenin değişmesi durumuna da dikkat çekmiştir. Gerçekten de aynı ülke içinde olsa bile göç hareketi ile birlikte bireyler yeni ve farklı bir ortamın içine girmekte, bu kültürel ortama yabancılık çekmektedirler. Ülkemizde de 1950'li yıllarda yaşanan göçler ile birlikte kırdan kente göç eden bireyler kent hayatına uyum sağlamaya çalışırken kırdan getirdikleri değerleri burada da sürdürmeye çalışmışlardır. Bunun sonucu olarak gecekondu melez kültürü ortaya çıkmıştır.[9]

---

[6] Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (12.09.2016).

[7] Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, 2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.580624dd9f62a8.28102943 (12/09/2016).

[8] Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar Ve Yasa Dışı Göçmenler**, T.C İçişleri Bakanlığı, Ankara 2011, s.4.

[9] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s.12.

Yalçın'da göç tanımlamasını yaparken sadece mekansal değişiklik üzerinde durmamış göçü ekonomik, siyasal, ekolojik veya bireysel nedenlerle bireylerin kısa, orta veya uzun vadeli olarak geçici veya sürekli olarak yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafik, toplumsal ve kültürel yer değiştirme eylemi olarak tanımlamıştır.[10]

Göç ile ilgili yapılan tanımlamalar en basit manasıyla mekan değişikliğini içinde barındırmaktadır. Ancak bu mekan değişikliği kendi içinde yaşanılan toplum, sosyal yapı, kültürel yapı değişikliklerini de barındırmaktadır.

Göç olgusu ikamet edilen yerden, göç edilen yere ulaşmakla tamamlanan bir süreç değildir. Göç süreci daha iyi bir yaşam arayan bireylerin doğdukları yer ile bütün bağlantılarını tamamen keserek asimile olmaları gibi basit bir eylemden ziyade göç eden kişinin sonraki hayatını ve sonraki kuşakları da etkileyen uzun bir süreçtir. Göç süreci kavramı uluslararası göçe ve uluslararası göçün etkilediği diğer boyutlara yol açan karmaşık etmenlerin oluşturduğu ve bu etmenlerin etkileşiminin bir özetidir. Bundan dolayı göç disiplinler arası bir olgudur. Sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, coğrafya, demografi, psikoloji ve hukuk bu disiplinleri oluşturmaktadır. Bu disiplinler göçün farklı boyutları ile ilgilenir ve göçün tam olarak anlaşılmasına katkıda bulunurlar.[11]

1.2. GÖÇÜN SEBEPLERİ

İnsanların doğup büyüdükleri, içinde yaşadıkları toplumları geride bırakarak göç etmeleri basit bir eylem değildir. Bireylerin bu kararı almalarına yönelten birçok neden bulunmaktadır. İnsanlar genellilikle içinde yaşadıkları toplumda karşılaştıkları olumsuz durumlar sonucunda göç etme kararı vermektedirler. İşsizlik sorunuyla karşı karşıya kalan, geçim sıkıntısı yaşayan, bulunduğu ülkede zulme maruz kalan, yaşadığı ülkede güvenlik sorunu yaşayan ya da doğal afetler nedeniyle insanlar yaşadıkları yerden göç etme kararı alabilmektedirler. Bu tür nedenler göç etmeye yol açan olumsuz sebeplerdir. Dünyada göç eden kişilerin çoğu da bu sebepler ile göç

[10] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s.13.
[11] Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 29-30.

etmektedirler. Bununla birlikte daha iyi bir eğitim almak, yaptığı işi geliştirmek gibi sebepler ile hiçbir dış etken olmadan kendi isteği ile göç eden kişilerde bulunmaktadır.

1.2.1. Ekonomik Sebepler

Geçtiğimiz iki yüzyıl içerisinde Dünya üzerinde yaşanan göç hareketlerinde ekonomik sebeplerin büyük payı vardır. Özellikle "Avrupa Sömürgeciliği, Beyaz Göçmen Kolonilerine Atlantik Ötesi Göç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Güney-Kuzey Göçü" ekonomik sebeplere bağlı olarak gelişen üç geniş ölçekli göç hareketi olmuştur.[12] Keşifler Çağı boyunca Avrupa sömürge devletleri tarafından sömürülen topraklardaki bireyler köle olarak veya gönülsüz bir şekilde sözleşmeli işçi olarak kullanılmış ve bunun etkilerini içeren göç hareketi olmuştur. Bu dönemde 15 milyon köle Kuzey ve Güney Amerika'ya getirilmiştir. İkinci göç hareketi Sanayi devrimi ile birlikte emek göçü ile geçimini sağlayan zanaatkarların, esnafların ve daha sonra köylülerin ABD ve Avustralya'ya yönelik göç hareketi olmuştur. 1800-1930 yılları arasında 40 milyon Avrupalı başta ABD ve Avustralya olmak üzere deniz aşırı ülkelere göç etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan göç hareketi ise Dünyanın güney bölgelerinden kuzeye doğru göçmen işçilerin ve mültecilerin oluşturdukları göç hareketi olmuştur.[13]

Günümüzde de bireylerin göç etme kararını almalarındaki en önemli nedenlerden biri ekonomik etkenlerdir. Kişilerin karşı karşıya oldukları işsizlik sorunu, daha iyi bir yaşam şansı elde etme isteği, yaşadıkları ülkelerdeki düşük yaşam standartlarından dolayı göç etme kararı alınmaktadırlar. Ekonomik nedenlerden dolayı göç eden kişiler özellikle gelişmişlik düzeyi ve kişi başına gelirin yüksek olduğu ülkeleri hedef almaktadır. ABD, Batı Avrupa ülkeleri, Japonya, Kanada, Avustralya ve petrol zengini bazı Arap ülkeleri ekonomik nedenli göçte

---

[12]C. Öykü Dönmez Kara, "**Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları**", (Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2015), s.16-17.

[13] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s.72,73,77.

hedef ülke konumundadırlar.[14] AB üyesi olan ülkeler arasında da ekonomik nedenli göçler yaşanmıştır. Romanya ve Bulgaristan'ın AB'ye katılımı ile birlikte bu ülkelerden kişi başı gelir düzeyi yüksek olan AB ülkelerine doğru göç hareketleri gerçekleşmiştir.

1.2.2. Siyasal Sebepler

Göçe yol açan diğer önemli etken siyasal nedenlerdir. Savaşlar, totaliter idareler, çatışmalı ortamlar, siyasal sebepli göçe sebep olmaktadır.

Soğuk savaş döneminden başlayarak günümüze kadar devam eden bir şekilde Orta Doğu coğrafyasında yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ve terör olayları nedeniyle birçok kişi ülkesini terk etmiş ve göçmen konumuna düşmüştür. SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve devam eden olaylar birçok insanın göç etmesine yol açmıştır. Bununla birlikte siyasal dönüşümler de göç hareketlerine yön vermiştir. Örneğin Soğuk Savaşın bitmesi ve 1989-1991 deki siyasal dönüşümler Orta Avrupa ve Doğu Avrupa'da yaşanan siyasal dönüşümler göç hareketlerini artırmış ve yeni akımları oluşturmuştur.[15]

Siyasal nedenlerden dolayı göç eden kişiler öncelikli olarak can güvenliklerini sağlayacakları ve güvenli olan en yakın noktaya göç ederler. Örneğin Suriye'de yaşanan savaştan dolayı 2.888.856[16] Suriyeli ülkemize göç etmiştir. Savaş nedeniyle göç eden kişiler ülkelerindeki durumun devam etmesi halinde refah düzeyi daha yüksek başka bir ülkeye göç etme eğilimindedirler ve keza ülkemize sığınan Suriyelilerde de bu durum gözlenebilmektedir.

Ekonomik sebepler ile göç eden kişiler normal şartlar altında döngüsel olarak göç etmekte ve ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra tekrardan ülkelerine geri dönmektedirler ancak yeni ihtiyaçların ortaya çıkması halinde tekrardan göç etme eğilimindedirler. Siyasal sebepler ile göç eden kişilerde de ülkesini terk etmesine

---

[14] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s.11.
[15] Dönmez Kara, **Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları**, s.20.
[16] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (09.02.2017).

sebep olan koşullar değişip düzeldiğinde ülkelerine yeniden dönüş şeklindedir. Ekonomik sebepli göçler ile siyasal sebepli göçler karşılaştırıldığında ekonomik sebepler ile göç eden kişiler gönüllü bir şekilde göç ederken siyasal sebepler ile göç eden kişiler zorunlu olarak göç etmektedirler.[17]

Siyasal sebeplerden dolayı göç eden kişiler genellikle sığınmacı veya mülteci statüsü almaktadırlar. Mülteci tanımlamasının içeriğine baktığımızda da "1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi"[18] olarak tanımlandığını görmekteyiz. Tanımlamadan da anlaşılacağı üzere mülteci statüsü sadece siyasi sebeplerden dolayı göç eden kişilere verilebilmektedir.

1.2.3. Doğal Olaylara Bağlı Sebepler

Doğal afetler insanları göç etmeye mecbur bırakan bir diğer etkendir. Deprem, volkanik patlamalar, sel, kuraklık gibi doğal afetler insanların yaşam alanlarına tahrip ederek insanların göç etmesine yol açabilmektedir.

Tarihsel süreç boyunca da insanlar yaşanan doğal olaylar sonucunda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Göktürk Devletinde yaşayanlar kuraklığın ve hayvan hastalıklarını ortaya çıkması ile birlikte göç etmeye başlamışlardır.[19] Bununla birlikte İrlanda'da 19. yüzyılda ortaya çıkan bitki hastalıkları patates tarlalarını yok etmiş ve burada yaşayan birçok kişi Kuzey Amerika'ya göç etmiştir.[20]

Doğal afetler doğanın düzeni içinde gerçekleşmekle birlikte insanının doğaya verdiği zarar ile birlikte de oluşabilmektedir. İnsan eliyle doğanın tahrip edilmesi ve

---

[17] M.Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, "Giriş", **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (3-14), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
[18] 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi.
[19] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s.104.
[20] Karpat, **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, s.23.

doğal dengenin bozulması ile birlikte ormansızlaşma, erozyon, iklim değişikliği gibi doğal olaylar meydana gelmektedir. Bu duruma örnek olarak 1986 yılında Çernobil Nükleer Santralinin patlaması sonucu çok sayıda insan ölmüş, büyük bir çevre kirliliği yaşanmış ve milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır.

1.3. GÖÇ TÜRLERİ VE GÖÇE İLİŞKİN BAZI TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLAMALARI

Göç literatüründe kullanılan kavramların birbirine yakın anlamlar ihtiva etmesinden dolayı genellikle hatalı ve bilinçsiz bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin ülkemizde "Geçici Koruma" altına alınmış olan Suriyeli göçmenler için "Mülteci" ifadesi kullanılabilmektedir. Bundan dolayı göç ile ilgili kavramları bilmek göç olgusunu ve göç türleri arasındaki farkları anlamaya katkı sağlayacaktır. Göç türleri için kendi içinde bazı sınıflandırmalar yapılabilir ancak göç türlerine ve sınıflandırmalarına geçmeden önce göç ile ilgili bazı temel kavramların tanımlanması gerekmektedir. Aşağıdaki tanımlamalar Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğünden alınmıştır.

Asimilasyon: Bir etnik ya da sosyal grubun –genellikle azınlığın– diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi. Asimilasyon, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarlarda değişiklik olması anlamına gelir. Grup geleneksel kültürel uygulamalarını muhtemelen tamamen bırakmasa da, genelde asimilasyon bir grubun sosyal anlamda toplumun diğer fertlerinden ayrıt edilemez hale gelmesine yol açacaktır. Asimilasyon kültürel uyumun en aşırı halidir.

Kültürel Uyum: Bilhassa göç hareketleri veya ekonomik yer değişimleri vasıtasıyla farklı kültürlerden gruplar arasında doğrudan ve sürekli temas olmasından kaynaklanan, kültürel adetlerdeki (fikirler, söylemler, değerler, normlar, davranışlar, gelenekler) bir dizi değişim. Kültürel uyum, bir grubun kendi kültürünü özel alanlarında korurken, kamusal hayatlarında baskın kültürün özelliklerini benimsediklerinde gerçekleşir. Kültürel uyum, iki orijinal kültürün unsurlarını sentezleyen yeni bir kültürün ortaya çıkmasıyla da sonuçlanabilir.

Menşe Ülke: Göç akınlarının (düzenli ya da düzensiz) kaynağı durumundaki ülke.

Transit Ülke: Göç akınlarının (düzenli ya da düzensiz) içinden geçtiği ülke.

Hedef Ülke: Göç akınları (düzenli ya da düzensiz) için varılacak hedef konumundaki ülke.

Diaspora: Genel anlamda diaspora, menşe ülkesinden ayrılmış olan ancak anavatanıyla bağları süren birey ve üyeleri veya ağ, dernek ve toplulukları ifade eder. Bu kavram, daha ziyade geçici yurtdışında yerleşik toplulukları, geçici süreyle yurtdışında yerleşik göçmen işçileri, ev sahibi ülkenin vatandaşlığına sahip yabancı çalışanları, çifte vatandaşlığı bulunan kişiler ve ikinci/üçüncü nesil göçmenleri kapsar.

Çevresel Göçmen: Çevresel göçmenler, ağırlıklı olarak ani ya da kademeli gelişen çevresel değişikliklerin yaşamlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz etkilemesinden dolayı mutat evlerinden geçici veya kalıcı süreyle ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmayı tercih eden ve kendi ülkelerinde ya da yurtdışında dolaşan kişi veya gruplardır.

Geri Kabul Anlaşması: Düzensiz durumdaki yabancıların anavatanlarına veya üzerinden geçtikleri Devlete geri gönderilmeleri için Devletlerin karşılıklı olarak izlemeleri gereken usulleri öngören uluslararası anlaşma.

Göç Yönetimi: Göçü düzenlemeye ve göçmenleri korumaya yönelik kurum, yasal çerçeve, mekanizma ve uygulamalardan oluşan sistem.

İnsan Ticareti: Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır.

Göçmen Kaçakçılığı: Doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da diğer maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması. İnsan ticaretinden farklı olarak göçmen (insan) kaçakçılığında sömürü, zorlama ya da insan hakları ihlali yoktur.

Geçici Koruma: Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme.

Mülteci: 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi. 1967 yılındaki protokol ile "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "söz konusu olaylar sonucunda" ibareleri mülteci tanımından kaldırılmıştır.

Sığınmacı: Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi.

1.3.1. İsteğe Bağlı Göç ve Zorunlu Göç

Aykut Toros "Sorunlu Bölgelerde Göç" isimli kitabın önsözünde isteğe bağlı göç ve zorunlu göçü, kişilerin göç etme sürecinde kendi takdir hakkı ile göç etmesi ile dış bir etken tarafından göç etmeye zorlanması açısından bir ayrıma tabi tutmuştur. Zorunlu göçler genellikle savaşlar, doğal afetler veya yetkili bir otorite tarafından göçe zorlanma ile meydana gelmektedir. Zorunlu göç durumunda bireyin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. İsteğe bağlı göçlerde kişi kendi takdir yetkisi ile göç etmektedir. Ancak kendi isteği ile göç eden kişi de göç etmek zorunda kalabilir. Örneğin ülkesindeki ekonomik sıkıntılardan dolayı işsizlik problemi yaşayan kişi göç etme kararı verebilir. Bu durumda kişiye göç etmesine dair herhangi bir baskı veya olay yoktur, ancak kişi bir zorunluluk içinde göç etme kararı

vermektedir. Bu durumda yapılan göç isteğe bağlı göç mü yoksa zorunlu bir göç mü tartışmaya açıktır.[21]

1.3.2. Kitlesel Göç ve Bireysel Göç

Bireysel göç ve kitlesel göç kavramlarında göçün niceliğine bakılarak bir ayrım yapılmaktadır. Kitlesel göç çok sayıda insanın aniden gelişen bir olay karşısında harekete geçtiği durumlarda gerçekleşir. Kitlesel göç hareketi genellikle zorunlu göç ile birlikte savaş ve doğal afet durumlarında ortaya çıkar. Bireysel göç kişilerin bireysel olarak veya aileleri ile birlikte hareket ettiği göç türüdür. Kişilerin daha iyi bir yaşam şansı elde etmek için göç etmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

1.3.3. Düzenli (Yasal) Göç ve Düzensiz (Yasadışı) Göç

Düzenli göç ve Düzensiz göç ayrımı göç hareketinin ülkeye giriş ve kalış şeklinin yasallığına bağlı olarak yapılan ayrımdır. Düzenli göç ilgili ülkenin hukuk kurallarına göre ülkeye giriş yapılan ve ikamet edilen göç türüdür. Düzenli göçte kişiler ilgili ülkeye resmi kanallarla giriş yapmakta ve vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süreleri içinde ülkede kalmaktadırlar. Düzensiz göç durumunda ise kişiler ülkeye gayri resmi yollarla giriş yapmakta ve ülkede kaçak olarak kalmaktadırlar. Bir kişi göç ettiği ülkede düzenli göçmenken düzensiz göçmen konumuna gelebilmektedir. Örneğin ikamet izni ile bir ülkede kalan kişi ikamet izin süresinin bitmesi ve ülkede kalması durumunda düzensiz konumuna gelebilmektedir.

Yukarıda açıklanan yasadışı göç kavramı IOM'un "Göç Terimleri Sözlüğü"nden alınmış olmakla birlikte literatürde "yasadışı göç", "düzensiz göç", "kayıtdışı göç" gibi kavramlar kullanılmakta ve bu da kavram sorunu yaratmaktadır. Göç üzerine çalışan birçok bilim insanı "yasadışı göç" kavramının kullanılmasının sakıncalı olduğunu belirtmiştir. Öncelikle bu kavramın kullanılması "suç" kavramını çağrıştırmasından dolayı sorun oluşturmaktadır. Çünkü bireyler bir ülkede yasa dışı olarak bulunsalar bile suçlu olarak görülemezler. Bazı bilim insanları ise yasadışı

[21] Hisae Nakanishi, İbrahim Sirkeci, Hatem Cabbarlı, **Sorunlu Bölgelerde Göç**, Global Strateji Enstitüsü, Ankara 2008, s. 10.

göçü "mağduru olmayan suç" olarak tanımlamışlardır. Yoğun olarak yasadışı göç alan ülkelerin sınırlarının hukuka aykırı bir şekilde ihlal edildiğini ve bu ülkelerde kamu kaynaklarının bu kişiler tarafından kullanılarak ülke vatandaşları için mağduriyete yol açtıklarını belirtmişlerdir.[22]

1.4. GÖÇ TEORİLERİ

Göçün bilimsel olarak araştırılmaya başlandığı günden bugüne kadar göçün sebeplerini anlamaya ve incelemeye yönelik birçok çalışma yapılmış ve çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Ancak geliştirilen bu teoriler daha çok kendi dönemleri içindeki koşulları göz önüne alarak geliştirilmiştir ve göçü meydana gelmesinde ekonomik etkenleri ön plana çıkarmışlardır.Bu başlık altında göçün nedenlerini açıklamaya çalışan teoriler incelenecektir.

1.4.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları

Ravenstein'ın "The Laws of Migration" adlı çalışması uluslararası göçe dair bir teori olmamasına rağmen göç ile ilgili ilk bilimsel çalışma olması ve daha sonra yapılacak göç kuramlarına öncülük etmesi açısından büyük öneme sahiptir. Ravenstein bu çalışmasını William Farr'ın "göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" düşüncesini çürütmek için yapmıştır. Ravenstein, 1871-1881 İngiliz nüfus sayım istatistiklerini inceleyerek genel-geçer göç kanunlarını bulmaya çalışmıştır. Ravenstein çalışmasının sonucunda yedi adet göç kanunu olduğunu belirtmiştir.[23]Ravenstein'in iddia ettiği göç kanunları şunlardır:

1. Göçmenler kısa mesafeli yerlere göç eder ve bu göç gidilen yerde nüfusun yer değiştirmesi ile sonuçlanan göç dalgalarına yol açar. Oluşan göç dalgasının yönü ise göçmenleri içine alacak büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudur.

---

[22] Kemal Eker, **"Türkiye'de Yasa Dışı Göç Sorunu"**, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008), s. 25.

[23] Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 17, s. 68.

2. Hızlı ekonomik gelişmelerin yaşandığı bir kente, kentin çevresinde oturanlar göç eder. Kente göç ile oluşan kırsal nüfustaki boşluk daha uzak bölgelerdeki göçmenlerin gelmesi ile doldurulur. Hızlı gelişen kente yönelik göçün etkisi adım adım ülkenin en uzak köşesine kadar kendini hissettirir.
3. Yayılma süreci kendisini absorbe eden sürecin tersi şeklinde işler ve benzer özelliklere sahiptir.
4. Her göç akımı kendini dengeleyici karşı göç akımını oluşturur.
5. Uzun mesafeye göç edenler genellikle endüstri ve ticaret merkezlerine göç etmeyi tercih ederler.
6. Kentin yerlilerinin göç etme eğilimi kırsal kesim yerlilerine nazaran daha azdır.
7. Kadınlar erkeklerden daha çok göç etme eğilimine sahiptirler.[24]

Ravenstein'in göçe ilişkin kanunlarının dönemin İngiltere'si için öngörüldüğü unutulmamalı ve günümüzdeki karmaşık göç olgusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır.[25]

1.4.2. İtme-Çekme Teorisi

İtme-çekme teorisini 1966 yılında Everett Lee "Bir Göç Teorisi" (A Theory of Migration) adlı makalesinde yazmış ve daha sonra çeşitli kişiler tarafından teorinin temeli bozulmadan geliştirilmiştir.[26]

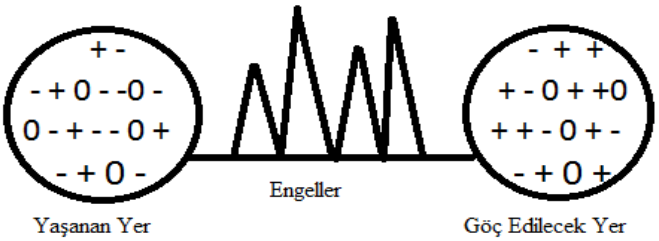
Lee makalesinde göçün oluşmasında dört temel faktörün etkili olduğunu belirtmiş ve bu faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Yaşanan yer ile ilgili faktörler,
2. Göç edilecek yer ile ilgili faktörler,
3. Engeller,

---

[24] Ernst Georg Ravenstein, "The Laws of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, Cilt No.48, s. 198,199.
[25] Çağlayan, **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s. 71.
[26] Çağlayan, **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s. 72.

4. Kişisel faktörler.

Şekil 1: Yaşanan ve Göç Edilecek Yerdeki Faktörler ve Aradaki Engeller[27]

Lee makalesinde göçe etki eden faktörleri yukarıdaki şekille ile açıklamıştır. Şekilde de görüldüğü gibi hem yaşanan hem de göç edilecek yerde itici ve çekici faktörler vardır. Lee şekilde yer alan "-" işareti ile itici faktörleri, "+" işareti ile çekici faktörleri göstermiştir. Ayrıca herkes için aynı olan ve göçe hiçbir etkisi olmayan nötr durumları "0" ile göstermiştir.[28] Demografik büyüme, ekonomik sıkıntılar, yaşam standartlarının düşük olması ve siyasi baskılar itici faktörler arasında yer alırken, iş gücü talebi, ekonominin gelişkinliği, özgürlükler ve yaşam standartlarının yüksek olması göç edilecek yerdeki çekici faktörlere örnek olarak gösterilebilir.[29]

Lee, itici ve çekici faktörlerin etkilerinin her birey üzerinde farklı olacağını, faktörlerin kimi bireyler üzerinde etkisi olurken kimi bireylerde nötr olacağını belirtmiştir. Ayrıca yaşanılan yer ve göç edilecek yerdeki pozitif ve negatif faktörler birbirinden ayrı ve kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Lee, göç etme sürecinde artı ve eksilerin toplamında sadece artıların daha fazla olmasının göç etmeye yeterli olmayacağını belirtmiştir. Çünkü göç sürecinde

---

[27] Everett Lee, "A theory of Migration", **Demography**, Cilt No. 3, s. 50.
[28] Lee, **A Theory of Migration**, s. 50.
[29] Deniz Şenol Sert, "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, (29-47), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

ortaya çıkacak olan engeller bulunmakta ve bu engellerinde göç analizine dahil edilmesi gerekmektedir. [30]

1.4.3. Petersen'ın Göç Sınıflandırması Teorisi

Petersen da Lee gibi itme-çekme teorileri hakkında çalışan ve göç üzerine çalışmaları bulunan bir göç kuramcısıdır. Peterson her insanın aynı olduğu ve göçün de normal olduğu düşüncesine "eğer her insan aynı ise neden bazıları göç ediyor da bazıları etmiyor" sorusunu sorarak karşı çıkmış ve çalışmasına bu noktadan başlamıştır.

Petersen tarihsel döngünün öneminden bahsetmiş ve belli bir dönemde itme faktörü olarak işleyen bir durumun başka bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebileceğini belirtmiştir. Ekonominin göçü etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmiş, ekonomik dalgalanmaların alt, orta ve üst sınıfları farklı şekilde etkileyeceğini ve kişilerin de farklı tepkiler vereceğini belirtmiştir.[31]

Petersen bireysel ve sınıfsal farklılıkları da gözeterek dört göç sınıflandırması yapmıştır. Ancak itme-çekme teorisini tekrar gözden geçirdikten sonra itici ve çekici faktörlerin beş göç tipi sınıflandırması yapmıştır.

1. İlkel Göçler: Doğal çevrenin itmesi sonucu oluşan göçlerdir. Kuraklık, kötü hava koşulları gibi çevrenin oluşturduğu itici faktörler sonucu yaşanan toplu göçlerdir.

2. Zorlama Göçler: Göç edecek topluluğun elinde hiçbir insiyatif ve tercih hakkının olmaması ve zorla göç ettirilmesi sonucu ortaya çıkan göçlerdir. Nazilerin Yahudileri zorla göç ettirmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

3. Yöneltilmiş Göçler: Göç etmesi istenen toplumun karar verme yetkisinin elinde bulunduğu göçlerdir.

---

[30] Lee, **A Theory of Migration**, s. 51,52.
[31] Çağlayan. **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s.75.

4. Serbest Göç: Göç etme kararını tamamen bireylerin kendi istekleri doğrultusunda oluşan göç tipidir. Serbest göçte bireyler tamamen kendi istekleri ile göç kararı vermekte ve herhangi bir itici faktör bulunmamaktadır.

5. Kitlesel Göç: Teknolojik gelişmelere bağlı olarak ilerleyen ulaşım ağlarının ortaya çıkması ile çok sayıda insanın kitlesel olarak göç ettiği durumdur. Petersen kitlesel göçün ortaya çıkmasında serbest göç ile giden kişilerin etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bireysel olarak göç eden serbest göçmenlerin ülkeleri ile bağ kurmaları sonucunda göç edenlerin sayısı artar ve çekici faktörler sonucunda kitlesel bir görünüme bürünür.[32]

1.4.4. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Kesişen Fırsatlar Teorisi Stouffer tarafından ortaya atılmıştır. Stouffer çalışmasında Clevland'ın anakent bölgesinin nüfus istatistiklerini kullanarak çalışmasını yapmıştır.

Teori göç olgusunda göç edilecek mesafeyi, göç edilecek yerdeki imkanları ve imkanların miktarını önemli olan noktalar olarak görmektedir. Ancak Stouffer analizde mesafeyi diğer faktörlerden önemli görmektedir. Stouffer göç edilecek yerdeki iş imkanları ile göç edecek kişi sayısının doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Yani iş imkanının artması ile birlikte göç edecek kişi sayısı da artmaktadır. [33]

1.4.5. Merkez- Çevre Teorisi

Merkez-Çevre Teorisi Immanuel Wallerstein'in "Modern Dünya Sistemi" (The Modern World System) adlı eserinden yola çıkan bazı sosyologlar tarafından geliştirilmiş ve "Dünya Sistemleri Teorisi" olarak da adlandırılmaktadır. Teori göç

[32] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 14-16, 34.
[33] Çağlayan, **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s. 77.

olgusunu sosyalist bakış açısı ile incelemekte ve göç sürecini sömürgecilik ile ilişkilendirmektedir.[34]

Merkez Çevre teorisine göre dünya, merkez ve çevre diye ikiye ayılmıştır. Merkez ve çevre arasında kapitalist ekonomik temelli bir bağımlılık oluşmuştur.[35] Çevre ülkeler merkez ülkelerin kapitalist gelişimi için vazgeçilmeyecek konumdadır. Oluşturulan bağımlılık sistemi içerisinde merkez ülkeler ucuz işgücü, hammadde ve üretilen ürünlerin pazarlanması için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkelerde kapitalist gelişimlerini tamamlamak için ve refah seviyelerini artırmak için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar.

Merkez çevre teorisine göre göç olgusu merkez ülkelerin ucuz işgücü temin etmek için göç politikaları oluştururlar. Merkez ülkelere öncelikle kalifiye elemanları kabul edilmektedir. Ayrıca vasıfsız işgücü de merkeze doğru akan bir göç görüntüsü vermektedir. Emek yoğun sektörlerde kendi ülkesinden daha ucuza işgücü elde ederek maliyetleri düşürmektedir. Ancak son yıllarda bu durum artık tersine dönmüştür, sermaye çevre ülkelere ucuz işgücünün olduğu yerlere gitmektedir.[36]

Bu teoriye göre göç, gelişmemiş ülkeleri modernliğe götürmekten ziyade yoksulluğun artmasında ve kaynakların kullanılmasında bir güç olarak görülmektedir. Ayrıca Yalçın'ın aktarımıyla, Santos merkez çevre ilişkilerinin batı dışı toplumların hem sömürülmesine hem de geri kalmalarına yol açtığını belirtmiştir. [37]

1.4.6. Göç Sistemleri Teorisi

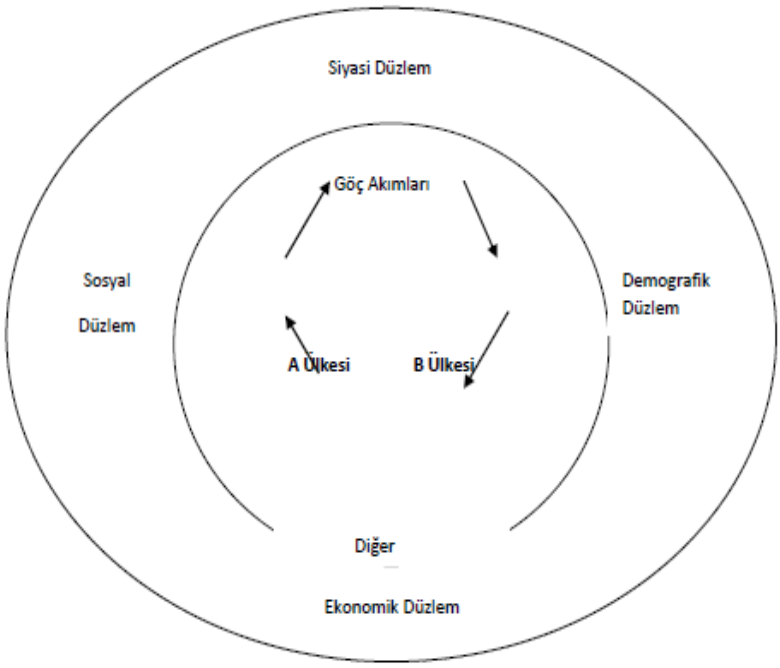
Göç sistemleri teorisi uluslararası göç akımlarının nedenlerini sorgulamak ve göç alıp veren ülkeler arasındaki bağlantıları anlamak üzere oluşturulmuş disiplinler arası bir teoridir. Bu teoriye göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen

---

[34] Zeynep Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2012, Cilt No. 5, s. 295.
[35] Mehmet Fikret Gezgin, "İşgücü Göçü Teorileri", **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı 23, s. 37.
[36] Çağlayan, **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s. 80,81.
[37] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 37.

değişimi ile bir göç sistemi kurmaktadır. Ülkeler arasındaki mesafenin uzak veya yakın olması önemli değildir, çünkü göç sisteminin oluşmasında fiziki mesafeden çok siyasal ve ekonomik ilişkiler önemli bir rol oynar. Bundan dolayı birbirine uzak olan ülkeler arasında da bir göç sistemi oluşabilir.

Göç sistemleri teorisi nüfus hareketlerinin sadece ekonomik boyutunun olmadığını belirtmekte, ülkeler arasında daha önce var olan bağların göç hareketlerinin başlamasında önemli bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Şekil 2: Göç Sistemleri[38]

Göç sistemleri teorisi nüfus hareketlerinin sadece ekonomik boyutunun olmadığını belirtmekte, ülkeler arasında daha önce var olan bağların göç hareketlerinin başlamasında önemli bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır.

[38] İçduygu, Erder, Ömer Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s.41.

Ülkeler birden çok göç sistemine dahil olabilirler ancak bu üyelik daha çok göç gönderen devletlerde görülmektedir. Ayrıca ülkeler ekonomik, siyasal ve toplumsal değişikliklere göre sistemden çıkabilir veya sisteme girebilirler. Göç hareketlerinin dinamik olmasından dolayı göçün içinde meydana gelebilecek bir değişiklik bütün sistemi etkiler ve kendi kendini değiştiren/besleyen bir sistemin gelişimine kaynaklık eder.[39]

1.4.7. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması

Parekh liberal, toplumcu ve milliyetçi göç teorilerinden oluşan üç farklı teori olduğunu ileri sürmüştür.

1.4.7.1. Liberal Görüş

Liberal görüşe göre insanlar bir toplumun ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip iseler rahat bir şekilde o toplumun üyesi olabilirler. Toplum üyelikte din, dil, ırk, politik görüşler önemli değildir, önemli olan toplumun ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamaktır. Bu teoride her şey yine devletin kontrolündedir. Devlet göç politikalarını belirler ve bu politikalar göre göçmen kabul etmektedir. Örneğin ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemde göçmenler kabul edilmeyebilir veya nitelikli eleman ihtiyacı varsa sadece nitelikli işgücüne sahip kişiler ülkeye kabul edilir, ülkede işgücüne ihtiyaç kalmadığında göçmenler geri gönderilebilir.

1.4.7.2. Toplumcu Görüş

Toplumcu görüşte gelişmiş bir ülkenin iş gücü ihtiyacı varsa ne tür insanların ülkeye kabul edileceğine çok önem verilmekte ve bu konuda seçici davranılması gerektiği belirtilmektedir. Göç ile gelen kişilerin topluma en kolay uyum sağlayacak olan kişiler olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Ancak toplumcu görüş kişilerin nasıl tespit edileceğine dair somut bir şey söylememiştir.

---

[39] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 39-42.

1.4.7.3. Milliyetçi Görüş

Milliyetçi görüşe göre bir ülke yüzyıllarca birlikte yaşamış, kan bağıyla bağlanmış ve ortak bir tarihe sahip insanlardan oluşur. Bundan dolayı ülkeye göç edecek kişilere ülkeyle kan bağı olması halinde izin verilmelidir. Ülkenin işgücüne ihtiyacı olması durumunda kan bağı olmayan kişiler gelecekse de geçici süreliğine gelişlerine izin verilmelidir. [40]

1.4.8. Marksist Teori

Kendi başına Marksist bir göç teorisinin olmadığı öncelikle belirtilmelidir. Marksist teorinin göç olgusuna uygulanması ile Marksist göç teorisi ortaya çıkmaktadır.

Marx, "Kapital" adlı ünlü eserinde kapitalist üretim tarzının küçük toprak sahiplerini mülksüzleştirdiğini ve yeni üretim araçlarının kullanılması ile birlikte büyük toprakların işlenmesinde daha az iş gücüne ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bunun sonucunda büyük miktarda iş gücü fazlasının ortaya çıktığını, bu iş gücünün kentlere göç ederek sanayi sektörüne katıldığını vurgulamıştır. Marksist söylemde kırdan kente göçe yol açan etkenin kapitalist üretim tarzına geçişin sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. [41]

1.4.9. Ağ (Network) Teorisi

Ağ teorisi bir yere yapılan göçün devam etmesinde göçmenlerin oluşturduğu ağların etkisini incelemiştir. Göçmen ağları kendiliğinden ortaya çıkmakta ve göçmenlerin gittikleri yerde kendilerine benzer olan kişilere yakın yerlere yerleşmektedirler. [42]

İlişkiler ağı kuramına göre göçmenler göç ettikleri ülkede ve göç ettikleri ülke ile geldikleri ülke arasında sosyal ağlar kurar, kurulan bu ağlar karşılıklı göçleri

---

[40] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 40-45.
[41] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 46.
[42] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s.50

etkiler. Kurulan ağlar her türlü sosyal etkene ve değişkene bağlı olarak kurulur ve bu ağlar güçlü oldukları gibi zayıfta olabilir.[43]

Yalçın'ın aktarımıyla, Wilpert ağ teorisinin çalışma şeklini şu şekilde açıklamıştır: "Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hâl alır"

Massey ve diğerleri ağın arkadaşlık, akrabalık ve paylaşılan toplumun ortak kökleri aracılığıyla oluştuğunu belirtmiş ve ağların göç yolundaki maliyetleri ve riskleri azalttığını vurgulamıştır. Bir yere göç eden ilk göçmenler ağın yoksunluğundan dolayı yüksek maliyetli bir şekilde göç etmektedirler. Ancak ağın oluşması ile birlikte yeni göç edecekler ilk göç edenlerin tecrübelerinden faydalanarak güvenli göç yollarından gelir, göç edilen yerde karşılanır ve bu da göçün maliyetini ve riskini azaltır.[44]

Yalçın aktarımıyla, Gurak ve Cases göçmen ağlarının altı önemli işlevi olduğuna dikkat çekmiştir ve bu işlevler şunlardır:

"1-) Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.

2-) Göçmenleri, içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlar.

3-) Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirler.

4-) Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlar.

---

[43] Çağlayan, **Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi**, s. 85.
[44] Massey ve Diğerleri, "Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi", Saniye Dedeoğlu ve Diğerleri (Çev), **Göç Dergisi**, Cilt No. 1, s. 28,29.

5-) Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.

6-) Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli ölçüde belirler. ”[45]

Görüldüğü gibi ağ teorisine göre bireylerin göç etme kararı üzerinde daha önce göç eden kişilerin oluşturdukları ağların önemi büyüktür. Oluşturulan ağlar sayesinde göç edecekler kişiler ilk göç edenlere nazaran daha rahat bir yol izlemektedirler ve ilk göç eden kişilerin deneyimlerinden faydalanmaktadırlar. Böylece kendiliğinden oluşan bir döngü meydana gelmekte ve göç süreci kendini devam ettirmektedir.

1.5. GÖÇ POLİTİKASININ UNSURLARI

Devletler egemenlik haklarından kaynaklı ülkeye kimin gireceğini, kimin kalacağını belirleyebilmekte ve bunu da bir politika izleyerek düzenlemektedir. Yabancıların ülkeye giriş, kalış ve çıkışlarını düzenleyen politikalarda göç politikasını oluşturmaktadır. Ülkeler mevzuatları çerçevesinde sınır yönetimi, vize, düzenli göç, düzensiz göçle mücadele ve mülteci hareketlerini düzenleyen politikalar ile göç politikalarını oluşturmaktadır.

1.5.1. Sınır Yönetimi

Sınır yönetimi göç politikalarının içinde en büyük öneme sahip unsurdur. Göç politikalarının diğer unsurlarının işlerliği bir nevi sınır yönetimine bağlıdır. Sınır yönetimi ile ülkeler kimlerin ülkeye girişine izin verileceğini, kimlere giriş izni verilmeyeceğini belirler, düzensiz göç akımlarını önler ve ülke güvenliğinin korunmasına katkı sağlar.

---

[45] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 51,52.

Sınır yönetimi kavramı terminolojik olarak 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları sonucun bir kayma yaşamış ve "sınır güvenliği" kavramına dönüşmüştür. [46]

1.5.2. Vize Politikası

TDK'da vize "bir ülkeye girmek bir ülkeden çıkmak için yetkili makamlardan alınması gerekli izin" olarak tanımlanmaktadır.[47] Yabancı bir devletim yetkili makamları tarafından kişiye özel verilmiş bir pasaportu olan kişilere, ülkeye girişine izin verilmesi amacıyla verilir. Vize, vize sahibi kişinin elindeki pasaportun geçerli olduğunu ve ülkeye girmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığını gösterir.[48]

Vize ile yabancının belirli bir süreliğine ülkede kalışına izin verildiği gibi yabancıların üçüncü bir ülkeye geçişini sağlayan transit vizelerde verilebilmektedir. Ayrıca devletler ikili anlaşmalar ile vize almadan sadece pasaport ile anlaşmayı imzalayan ülke vatandaşlarının ülkelere giriş-çıkışını kolaylaştıracak vize muafiyet anlaşmaları yapabilir.

1.5.3. Düzenli Göç Politikası

Düzenli göç politikası yabancıların ülkede yasal olarak kalmasını, çalışma, aile birleşimi, eğitim amaçlarıyla göçmen alımı gibi yasal göç alımlarını kapsamaktadır. Düzenli göç politikası ile yabancıların ülkede yasal olarak çalışmasına, öğrenci olarak gelmesine, araştırma yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

---

[46] Sühal Şemşit, "**Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**", (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010), s. 32,33.

[47] Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.580ca45d80c553.76208337 (02/10/2016).

[48] Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, s. 31.

Aile birleşimi ile de ülkede yasal olarak ikamet eden yabancıların ailelerini yanına almalarına imkan verilmektedir.[49]

1.5.4. Düzensiz Göçle Mücadele Politikaları

Düzensiz göç akımlarını önlemek göç politikalarında büyük bir öneme sahiptir. Düzensiz göçmenler ülkeye genel olarak sınırları yasadışı yollarla geçerek veya ikamet, vize sürelerini aşarak ülkede kalmakta ve yasadışı olarak istihdam edilmektedirler. Ülkeler yasadışı göçle mücadele etmek amacıyla sınır kontrollerini güçlendirme, vize rejimlerini zorlaştırma ve yasadışı istihdamı önlemek amacıyla da işyeri denetimleri artırma yoluna gitmektedirler. Geri kabul anlaşmaları da düzensiz göçle mücadele politikaları içine girmektedir.[50]

1.5.5. Mülteci Hareketlerini ve Yabancıların Entegrasyonlarını Düzenleyen Politikalar

Mülteci hareketlerini düzenleyen politikaların içine mültecilerin ülkeye nasıl kabul edileceği, bu sürede ülkede kalışları ve sahip olacakları hakları düzenleyen politikalardır.

Entegrasyon politikaları ise ülkede bulunan yabancıların ülkeye uyumunu sağlamaya, toplum ile bütünleşmesine ve yabancıların kendi ihtiyaçlarını karşılamasına yönelik oluşturulan politikalardır. Ayrıca yerlilerinde ekonomik ve sosyal hayatta ayrımcılık ve ırkçılık yapmasını önlemeye yönelik politikalarda entegrasyon politikalarının içindedir. [51]

---

[49] Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, s.34.

[50] Başak Somuncu, "**Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**", (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006), s. 24.

[51] Somuncu, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, s. 25,26.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARI

AB'nin uluslararası göç politikalarının bugünki aşamaya nasıl ulaştığının anlaşılabilmesi için geçmişten günümüze kadar Avrupa'ya yönelen göç hareketleri ve ortak göç politikasının oluşmasına yol açan sebeplerin de incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla tezin bu bölümünde Avrupa göç tarihi incelendikten sonra AB'nin ortak göç politikası oluşturmaya yönelik çabaları ve bu çabaların sonucunda ortaya çıkan AB göç ve iltica müktesebatı ele alınacaktır.

2.1. AVRUPA GÖÇ TARİHİ

Avrupa Göç Tarihi'ne bakıldığında 1800'lü yıllardan itibaren sömürgecilik hareketlerinin başlaması ile birlikte göç vererek başlamıştır. Avrupa İkinci Dünya Savaşına kadar göç veren bir konumda iken savaş sonrasında göç alan bir konuma gelmiştir. Bu başlık altında da Avrupa Birliği göç politikalarının oluşumuna ve gelişimine yol açan İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden sonra ortaya çıkan göç hareketleri incelenecektir.

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'ya yönelik gerçekleşen göçler göç dalgalarının farklı tiplerde olmasından dolayı dönemsel olarak sınıflandırmalara tabi tutulmuştur ancak bu sınıflandırmalar konusunda farklılıklar ortaya koyan çalışmalarda mevcuttur. Messina yaşanan göçleri; 1945-1979 arası, 1973-2007 arası,

1989 sonrası olan üç dönem olarak sınıflandırmıştır. Bu dönemleri sırası ile emek *göçü, aile birleşmeleri, düzensiz/zorunlu göç* dönemleri olarak adlandırmaktadır. Messina yaptığı sınıflandırmada dönemlerin iç içe geçtiği ve her döneme damgasını vuran göç dalgası ile adlandırıldığı dikkati çekmektedir. Messina yaptığı sınıflandırmada göç dönemlerinde farklı göç türlerinin ortaya çıkması ve genelleyici bir yaklaşım sunması nedeniyle eleştirilmiştir. Avrupa göç tarihine baktığımızda gerçekten de Messina'nın yaptığı sınıflandırma isimlendirmesi içinde yer almayan göçlerde vardır. 1945 sonrası Doğu Avrupa'dan, Batı Avrupa'ya yaşanan iltica hareketleri buna örnek gösterilebilir.[52]

Zimmerman Avrupa'ya yönelik gerçekleşen göç olaylarını dört dönemden oluşan bir sınıflandırma ile incelemiştir. Tarihsel sıralaması ile bu dönemler savaş sonrası düzenlemeler ve sömürge ülkelerden çekilme (dekolonizasyon) dönemi, işçi göçü dönemi, sınırlandırılmış göç dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönem olarak tasnif edilmiştir.[53]

Çalışmada Avrupa'ya yaşanan göçler üç alt başlık şeklinde belirli adlandırma yapmaktan ziyade belirli yıllar arasını kapsayan göç hareketleri incelenecektir.

2.1.1. 1945-1970 Yılları Arasında Yaşanan Göçler

Sömürge kolonilerinden tersine göç, iltica hareketleri ve misafir işçi göçleri 1945-1970 yılları arasındaki göç dalgalarını oluşturmaktadır.

Sömürgecilik hareketleri Avrupa göç hareketlerinde önemli bir etken olmuştur. Uzun yıllar boyunca Avrupa'dan sömürge ülkelerine yönelik yoğun göç hareketleri gerçekleşmiştir. 1945 yılından sonra sömürge bölgelerinden Avrupa'ya doğru tersine göç hareketi başlamıştır. Fransa, İngiltere, Portekiz, İspanya ve Hollanda'dan sömürü kolonilerine göç eden kişiler ülkelerine dönmeye

---

[52] Gökay Özerim, "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi? ", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 5, s. 20.

[53] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi…,** s. 20.

başlamışlardır. Ayrıca bu dönüşler ile birlikte sömürü ülkelerinden bu ülkelere doğru bir emek göçüde yaşanmıştır. [54]

İkinci Dünya Savaşı sonucunda Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'dan yerinden edilmiş milyonlarca insanın Batı Avrupa'ya yönelik iltica hareketi bu dönemin bir diğer önemli göç hareketidir. İltica hareketleri özellikle Almanya'ya doğru gerçekleşmiş ve 1950'li yılların ortasında iltica hareketleri azalmaya başlamıştır. [55]

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ülkeleri yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma sürecine girmişlerdir. Ancak bu süreçte Batı Avrupa ülkelerinin en büyük sorunu iş gücünün eksik olmasıydı. Batı Avrupa ülkeleri bu sorunu gidermek için misafir işçi programları başlatmış ve üçüncü ülkelerden istihdam amaçlı göçleri teşvik etmiştir. 1960'lı yılların başında başlayan misafir işçi göçleri 1970'li yıllara kadar devam etmiş en önemli göç hareketini oluşturmuştur.

Batı Avrupa ülkeleri iş gücü ihtiyacını karşılamak için İspanya, İtalya, Türkiye, Portekiz, Yugoslavya ve Kuzey Afrika ülkelerinden büyük oranlarda misafir işçi getirmiştir.[56]

Misafir işçi politikaları ile Batı Avrupa devletleri işgücü ihtiyacını karşılamış ve ekonomik yapılandırma süreçlerine büyük katkılar sağlamıştır. Batı Avrupa devletleri ilk zamanlarda misafir işçilerin gelmesinin sorun oluşturmayacağını, istenildiği zaman gelişlerin durdurulabileceğini ve gelen göçmenlerin bir süre sonra ülkelerine döneceklerini düşünmüşlerdir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluklar ile birlikte işsizlik oranları artmış, misafir işçilerin ülkelerine dönmelerine yönelik programlar başlatılmıştır. Ancak misafir olarak gelen işçilerin

---

[54] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s. 102.

[55] Heinz Fassmann ve Rainer Munz, "European East-West Migration, 1945-1992", **The International Migration Review,** Cilt No. 28, s. 521-523.

[56] Ayhan Gençler, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2005 http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/view/1023000461/1023000416 (18.10.2016), s.175.

düşünüldüğü kadar kolay geri dönüş yapmadıkları, misafir olarak gelen göçmen işçilerin kalıcı oldukları gerçeğini anlamışlardır.[57]

2.1.2. 1970-1990 Yılları Arasında Yaşanan Göçler

1970'li yıllarda petrol krizi ile birlikte bütün Dünya ülkelerinde ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Avrupa ülkeleri de bu krizden etkilenmiş, işçi göçü politikalarını sonlandırmış, sıfır göç politikaları uygulamaya çalışmıştır.

Yaşanan ekonomik kriz ile birlikte göçmen işçi kabul eden ülkeler, ekonomilerinin gelişmesine büyük katkı sağlayan göçmen işçileri sorun olarak görmeye başlamış, göçmen işçilerin geri dönüşünü teşvik edici politikalar geliştirmişlerdir. BM, 1973 Petrol Krizini izleyen iki yılda göçmen işçilerden yaklaşık %10'unun ülkelerine geri döndüğünü belirtmiştir.[58]

Bu dönemde göç hareketleri engellenmeye çalışılsada başarılı olunamamıştır. Hükümetler göçmen işçilerin aile birleşimlerini engellemeye yönelik girişimlerde bulunmuşlar ancak istenen sonucu elde edememişlerdir. Ulusal mahkemeler aile birleşiminin insan hakkı olduğunu belirtmiştir. Aile birleşimleri sonucu Batı Avrupa ülkelerindeki göçmen sayısı uygulanan engelleme politikalarına rağmen artmıştır. Örneğin 1970'li yılların başında Almanya'da yasal olarak ikamet eden göçmen sayısı 4 milyon iken 1980'lerin başlarında 4,5 milyona yükselmiştir.[59]

Tablo 1: 1980-1989 Yılları Arasında AB Ülkelerine Yapılan İltica Başvuru Sayıları

Ülke	1980-1989
Avusturya	127.677
Belçika	46.585

[57] Hakan Samur, "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt No. 5, s. 3.
[58] Gençler, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikası**, s.175.
[59] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s. 110.

Danimarka	47.769
Finlandiya	401
Fransa	285.005
Almanya	704.901
Yunanistan	30.423
İrlanda	-
İtalya	42.783
Lüksemburg	-
Hollanda	55.131
Portekiz	5.607
İspanya	21.089
İsveç	139.070
İngiltere	46.016
Toplam	1.552.477

Kaynak: UNHCR, **Asylum Applications In Industrialized Countries: 1980-1999**, Cenevre 2001, s. 2, 26. www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/3c3eb40f4.pdf (18.11.2016)

Tablo 1. de görüldüğü gibi Avrupa'ya yönelen bir diğer göç hareketini iltica hareketleri oluşturmuştur. Devletler kontrol odaklı politikalar geliştirmiş, vize politikalarıyla, ilticayı caydırıcı önlemlerle, sınır kontrolleriyle ve diğer ülkeler ile ikili anlaşmalar imzalayarak göçü bütün yönleri ile sınırlandırmaya çalışmışlardır.[60]

2.1.3. 1990 Sonrasında Yaşanan Göçler

Soğuk Savaş'ın sona ermesi 1990 sonrası göç hareketlerini etkileyen en önemli olay olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük göç hareketi ile karşı karşıya kalmıştır.[61]

[60] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**,s. 25.
[61] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 26.

Tablo 2: 1990-1999 Yılları Arasında AB Ülkelerine Yapılan İltica Başvuru Sayıları

Ülke	1990-1999
Avusturya	129.690
Belçika	180.404
Danimarka	112.486
Finlandiya	18.289
Fransa	296.850
Almanya	2.123.569
Yunanistan	24.616
İrlanda	21.729
İtalya	89.525
Lüksemburg	5.796
Hollanda	321.529
Portekiz	5.561
İspanya	83.542
İsveç	245.549
İngiltere	374.115
Toplam	4.028.453

Kaynak: UNHCR, **Asylum Applications In Industrialized Countries: 1980-1999**, Cenevre 2001, s. 53,90. www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/3c3eb40f4.pdf (18.11.2016)

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar yoğun bir mülteci hareketine de yol açmıştır. 1990 sonrasında dünyadaki mülteci sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. 1975'te 2.4 milyon olan küresel mülteci sayısı 1985'te 10.5 milyona, 1990'da 14.9 milyona, soğuk savaş sonrasında 18.2 milyona yükselmiştir. Tablo 2. de görüldüğü gibi Avrupa Birliği ülkelerine yapılan iltica başvuru sayısı artış göstermiştir. Avrupa'da aşırı-sağ partilerin yükselişe geçmesi ile birlikte terörizm, işsizlik ve suç oranlarında artışın sebebi olarak mülteciler gösterilmiştir. Bu

düzlemde hükümetlerde mülteci statüsüne geçişi zorlayıcı yasal mevzuat değişiklikleri yapmışlardır.[62]

1990 sonrası yaşanan bir diğer göç hareketi ise ikinci nesil misafir işçi programları sonucu gelişmiştir. İkinci nesil misafir işçi programları ile Orta ve Doğu Avrupa'dan misafir işçiler getirilmiştir. Bu defa misafir işçilerin sayıları çok düşük tutulmuştur.[63]

Tablo 3: Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç İstatistikleri

Yıllar	Sığınmacı başvurusu (bin)	Yasadışı Giriş (Tespit Edilen)	Yasadışı Kalış (Tespit Edilen)	Akdenizde Ölen Göçmen Sayısı
2006	197.4	-	-	-
2007	222.6	-	-	-
2008	225.2	159.881	-	-
2009	263.8	104.599	412.125	-
2010	259.4	104.060	353.077	-
2011	309.0	141.051	350.948	1500
2012	335.3	72.437	344.928	500
2013	431.1	107.365	345.098	700
2014	625.9	283.532	441.780	3279
2015	185**	340.000*	-	1703*

Kaynak: Selman Salim Kesgin ve Nail Öztaş, "Ulularası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları", **VI Kamu politikaları Çalıştayı**, Sakarya (16-18 Eylül 2015), s. 66.

AB'ye yönelik göç hareketleri 2000'li yıllardan sonrada artarak devam etmiştir. Özellikle sınır güvenliklerinin artırılmasından sonra düzensiz göç sayılarında artış yaşanmış ve düzensiz göç ile birlikte birçok göçmen Akdeniz'de hayatını kaybetmeye başlamıştır. Clandestıno Projesinin sonuç raporunda 2008 yılı itibari ile Avrupa'daki düzensiz göçmen sayısının 1.9 ile 3.8 milyon arasında olduğu

[62] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s. 145,149
[63] Castles ve Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, s. 142.
* Sadece Ocak-Temmuz Arası
** Sadece Ocak-Mart Arası

belirtilmiştir. Tablo 3'te de görüldüğü gibi her geçen yılda AB ülkelerindeki düzensiz göçmenlerin ve iltica başvurusunda bulunanların sayıları artmıştır.[64]

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme ise geleneksel göç veren ülkeler olarak kategorize edilen İspanya, İtalya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerin göçmenler için hedef ülke haline gelmesidir.[65]

2.2. AB ORTAK GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa Birliğinin temelleri 1951 yılında Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya ve Lüksemburg'un Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşmasını imzalaması ile birlikte atılmıştır. AKÇT oluşturan ülkeler aralarındaki işbirliğini artırmak amacıyla 1957 yılında Roma Antlaşmasını imzalamış ve antlaşma ile AKÇT, Avrupa Ekonomi Topluluğuna dönüşmüştür.[66]

AET'nin kuruluşunu sağlayan Roma Antlaşmasının en önemli amaçlarından biri de Topluluk sınırları içerisinde serbest dolaşımın sağlanması olmuştur. Ancak antlaşma vize politikaları, sınır geçişleri ve göçe ilişkin herhangi bir düzenleme içermemiştir. [67]

Avrupa Birliği'nde, göç politikaları büyük ölçüde üye devletler tarafından yürütülmüştür. Birlik çapında ortak göç politikaları 1993 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile birlikte gelişmiştir. Ancak Maastricht Antlaşmasından önce de AB'nin ileride geliştireceği ortak göç politikalarına temel oluşturan önemli antlaşmalarda imzalanmıştır.

---

[64] Selman Salim Kesgin ve Nail Öztaş, "Ulusararası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları", **VI Kamu politikaları Çalıştayı**, Sakarya (16-18 Eylül 2015), s. 66.
[65] Gençler, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikası**, s.175.
[66] Hasan Mor, "Avrupa (Birliğinin) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 14, s. 506,507
[67] Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s.69.

2.2.1. Trevi Grupları

1976 yılından itibaren Topluluk hukuku dışında, hükümetler arası işbirliği şeklinde gelişme gösteren ve üye ülkeler arasında iç güvenlik alanında işbirliği başlatan Trevi Grupları kurulmuştur.[68] Trevi kavramı; Terrorism (Terörizm), Radicalism (Radikalizm), Extremism (Aşırıcılık), Violence (Şiddet) ve International (Uluslararası) şeklindeki İngilizce kavramlardan türetilmiştir. Trevi'nin amacı bilgi paylaşımını güçlendirmek olmuş ve ilgili ülkelerin adalet, içişleri bakanlarından ve polis müdürlerinden oluşmuştur.[69]

Trevi grubunun asıl amacı terörizm ile mücadele ve iç güvenlik iken 1985 yılında yasa dışı göçte grubun gündem maddeleri arasına girmiştir. 1986 Trevi grubuna bağlı AET'ye üye ülkelerin içişleri bakanlarından oluşan Göç Geçici Grubu kurulmuştur. Oluşturulan bu grubun en önemli çıktısı 1990 yılında imzalanan Dublin Sözleşmesi olmuştur. [70]

Dublin sözleşmesi artan mülteci akımına karşı üye ülkelerin bazılarında yaşanan yığılmaların yarattığı ekonomik ve sosyal yüklerin üye ülkeler arasında adil bir şekilde paylaşımını öngörmüştür. Sözleşmeye göre iltica talep eden sığınmacının değerlendirilmesinde sorumluluğun öncelikle, varsa sığınmacıların aile bireylerinin yaşadığı üye ülke, böyle bir durumun olmaması halinde sığınmacıya oturum izni veya vize vermiş olan ülke, bu durumun yokluğu halinde ise sığınmacının sınırlarına girerek ilk iltica talebinde bulunduğu ülke sorumlu tutulmuştur. Ayrıca sözleşmenin uygulanması amacı ile iltica başvurularının tek merkezde toplanmasına yönelik 1992 yılında CIREA (Centre for Information, Reflection and Exchange on Asylum) adında bir yapı oluşturulmuştur.[71]

---

[68] Mehmet Özcan ve Serkan Yardımcı, "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele", **Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, (197-255), USAK Yayınları, Ankara 2004.

[69] Emine Akçadağ, "Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü", **Bilgi Strateji**, Cilt No. 2, s. 76.

[70] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 28.

[71] Başak Somuncu, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, s. 43.

Dublin Sözleşmesi ile sığınmacılara ilişkin ortak bir politika belirlenmeye ve iltica başvurularının kötüye kullanılması engellenmeye çalışılmıştır. Sözleşme bir üye ülkeye yapılan başvurunun kabul edilmemesi durumunda diğer üye ülkelere yapılacak başvuru halinde de sığınma hakkı verilmeyeceğini içermektedir. Sözleşme 1951 yılında kabul edilen Cenevre Antlaşması'nın sığınmacılara ilişkin hükümlerini saklı tutmak üzere Topluluğun kendi kurallarını belirleme yoluna gittiğini göstermektedir. Dublin Sözleşmesi sığınma politikalarının yanı sıra vize, sınır kontrolleri ve göç ile ilgili konuları da içermiştir.[72]

2.2.2. Tek Avrupa Senedi

1986 yılında imzalanan Tek Avrupa Senedi'nin öncelikli amacı iç sınır kontrollerinin olmadığı, kişilerin, malların ve hizmetlerin özgürce dolaşımını sağlayacak bir alan oluşturmak olmuştur. 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile topluluk üye devletlerinin bir Avrupa dış politikası oluşturma ve uygulama sorumluluğunu hukuken üstlenmeleri sağlanmıştır.[73]

Senet topluluk içinde serbest dolaşım konusunda önemli bir ilerleme sağladığı gibi topluluğa yönelen göç hareketlerine karşı hükümetler arası işbirliği yapılması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Kişilerin serbest dolaşımı ile birlikte iç sınır kontrollerinin kaldırılması veya azaltılması yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. İç sınır kontrollerinin kalkması ile birlikte gelecekte güvenlik problemlerinin ortaya çıkma ihtimali oluşmuştur. Bu ihtimal topluluğun, dış sınır kontrollerini artırmasını, bu alanda yeni düzenlemeler getirmesini, iltica ve göç politikalarını yeniden belirlemesini ve ortak hareket etmesini gerektirmiştir.[74]

---

[72] Gençler, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikası**, s. 188.
[73] B. Esra Çayhan, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt No. 3, s. 45.
[74] Cansu Güleç, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", **Tesam Akademi Dergisi**, Cilt No. 2, s. 85.

2.2.3. Schengen Antlaşması

Schengen antlaşması 14 Haziran 1985 tarihinde AT üyesi olan Almanya, Fransa ve daha önce aralarındaki sınırları kaldırmış olan Belçika, Hollanda, Lüksemburg devletleri tarafından imzalanmıştır. Schengen Antlaşmasının uygulanmasına yönelik olarak 1990 yılında Schengen Sözleşmesi imzalanmıştır. Başlangıçta beş ülke tarafından imzalanan antlaşma ve sözleşme daha sonra İngiltere ve İrlanda dışındaki AB ülkeleri tarafından da imzalanmıştır. Norveç ve İzlanda AB üyesi olmamalarına rağmen İskandinav Pasaport Birliğine dahil olmalarından dolayı Schengen alanı içindedirler. Antlaşma AT'nin yasal düzenlemeleri dışında, uluslararası bir yapıya sahip olacak şekilde düzenlenmiş, Amsterdam Antlaşması ile AB müktesebatına dahil edilmiştir.[75]

Schengen Antlaşması ile imzacı devletlerarasındaki sınır kontrollerinin kaldırılması ve dış sınır kontrollerinin ise güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Schengen alanının kurulması, sınırları ve göçe karşı kısıtlamaları güçlendirmeye yönelik gerçekleştirilen bir girişim olarak görülmektedir.[76]

Schengen Antlaşmasının imzalanması ile birlikte ortak bir göç politikasına yönelik temeller atılmıştır. İlk zamanlarda ülkeler egemenlik haklarından kaynaklanan işlemlerden vazgeçmek istememelerine rağmen zamanla Topluluk kurumlarına yetkilerin devredildiği görülmektedir. Schengen ile üye ülkeler arasında sınır kontrolleri kaldırılmış, dış sınır kontrolleri güçlendirilmiş ve serbest dolaşım bölgesi oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra antlaşma polis, gümrük ve adli işbirliği ve bilgi alışverişi konularında sistemler geliştirilmiştir. Schengen Bilgi Sistemi oluşturulmuş, üye olmayan ülkelerden bilgi değişimi sağlama, güvenlik hizmeti ve suç işlediğinden şüphe edilen veya suç işlemesi kuvvetle muhtemel olan kişiler hakkında bilgiler içeren veri tabanı sisteme dahil edilmiştir. Antlaşma ile ortak bir

---

[75] Elif Uçkan Dağdemir, "Avrupa Birliği'nin Bütünleşme Sürecinde Esneklik Kavramı: Amsterdam Antlaşması Çerçevesinde Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 56(2), s.39.

[76] Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, s. 85.

vize listesi de hazırlanmıştır. Hazırlanan bu liste 127 ülkeye yönelik olarak uygulanacak vize politikası belirlenmiştir.[77]

Schengen Antlaşmasının geliştiği süreç ile "Avrupa Kalesi" eleştirilerinin oluşmaya başladığı dönem birbirine denk gelmektedir. Çünkü Schengen antlaşması iç sınırları kaldırarak serbest dolaşım sağlamanın ötesinde, AB üyesi olmayan ülkelere karşı dış sınırları kesin olarak çizmiş ve bir "Schengenland-Schengen Ülkesi" oluşturmuştur.[78]

2.2.4. Maastricht Antlaşması

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak kurulan ve daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak ekonomik politikalarında uyum ve işbirliği hedefleyen yapı 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa Birliği adını almıştır.[79]

Maastricht Antlaşması AB'yi üç sütunlu bir yapı üzerine kurmuştur. Birinci sütunda Avrupa Topluluğu, ikinci sütunda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve üçüncü sütunda ise Adalet ve İçişleri yer almıştır.[80]

Tablo 4: AB'nin Üç Sütunlu Yapısı

AVRUPA BİRLİĞİ		
I. Sütun	II. Sütun	III. Sütun
Avrupa Topluluğu	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	İçişleri ve Adalet

[77] Gençler, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikası**, s. 187.
[78] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 29.
[79] Adem Akman ve İsmail Kılınç, "AB'de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye'nin Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları", **Türk İdare Dergisi**, 2010, www.tid.gov.tr/Makaleler/467ademakman.pdf (17.11.2016), s. 11.
[80] Çayhan, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye**, s. 4.

Antlaşma Birinci sütunda yer alan konularda AT organlarının yetkili olduğunu ve bu organların uluslararası güce sahip olduğunu belirtmiştir. Yani AT organları tarafından yayınlanan tüzük, yönerge ve kararlar bütün ülkeler için bağlayıcı güce sahiptir. İkinci ve Üçüncü Sütunda yer alan konularda ise resmileştirilmiş bir hükümetler arası işbirliği söz konusu olmuştur.[81]

Maastricht Antlaşması ile iltica politikası, dış sınırlara ilişkin kontroller, göç politikası ve üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik politikalar ortak çıkar alanları olarak belirlenmiş ve inisiyatif üye devletler ile Komisyon arasında paylaşılmıştır. Hükümetler arası yaklaşım benimsenen alanlarda karar mekanizması oybirliği üzerine kurulmuştur. Maastricht içeriğiyle Avrupa'da göç konusunda işbirliğinin kurumsallaşmaya başladığı dönem olarak da görülebilir.[82]

Göç konusu üçüncü sütun olan Adalet ve İçişleri başlıklı sütuna dahil edilmiştir. Antlaşma ile sığınmacılar, dış sınırların geçişi, düzensiz göç, uyuşturucu ve dolandırıcılık, gümrük ve polis işbirliği gibi göç konusundaki birçok politikaya atıfta bulunulmuştur. Ayrıca antlaşma ile Avrupa Polis Teşkilatı'nın (EUROPOL) kurulması ve bu teşkilat aracılığıyla bilgi alışverişinin sağlanacağı bir sistemin geliştirilmesi öngörülmüştür.[83]

Antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile Adalet ve İçişleri konularında bütünleşmenin sağlanması ve uygulamaların izlenmesi amacı ile idari nitelikte, kıdemli memurlardan oluşan K4 Komitesi oluşturulmuştur. Topluluk içerisinde polis faaliyetlerinin koordine edilmesi, göç akışı ile ilgili bilgi sistemlerinin paylaşımı, gizli göç ağları ve erken uyarı sistemlerine ilişkin teklifler sunmakla görevli olan TREVI ve Göç Geçici Grubu, CIREA (İltica Konusunda Enformasyon, Tartışma ve

[81] Somuncu, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası,** s. 46.
[82] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 29.
[83] Emine Akçadağ, "Yasa Dışı Göç ve Türkiye", **Yasa Dışı Göç ve Türkiye**, İstanbul 2012, s. 16.

Mübadele Merkezi) ve CIREFI (Sınır Geçişleri ve Göç Konusunda Enformasyon, Tartışma ve Mübadele Merkezi) K4 Komitesine bağlanmıştır.[84]

2.2.5. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması 7 Şubat 1992'de imzalanmış, 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan çatı yapıyı değiştirmeden, Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalarda ve Maastricht Antlaşmasında bir takım değişiklikler yapmıştır.[85] Antlaşmada göç konuları IV. Başlık altında "Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Diğer Politikalar" olarak yer almış ve 61-69. maddeleri bu konulara ayrılmıştır.[86]

Amsterdam Antlaşması, üye ülkeler arasındaki sınır kontrollerinin kaldırılması amacı ile Schengen Antlaşması'nı topluluk müktesebatına dahil etmiştir. Antlaşma ile eskiden hükümetlerin tasarrufunda olan göç, iltica ve dış sınırların kontrolü gibi konular Topluluk yetki alanına giren birinci sütuna aktarılmıştır.[87] Bir başka deyişle Maastricht Antlaşması ile Üçüncü Sütun içerisine dahil edilerek sadece hükümetler arası işbirliği düzeyinde ele alınan göç ve iltica konusu Birinci Sütuna geçerek Topluluk düzeyine çıkmıştır. Böylece ortak göç politikasına hizmet edecek şekilde Topluluk organlarının aldığı karar, tüzük ve yönergeler bütün devletler üzerinde bağlayıcı olmuştur.

Amsterdam Antlaşmasının 61. maddesinde Konseyin bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı kurma hedefi açıkça görülmektedir. 62. ve 63. maddelerde ise Konseyin göç, vize ve iltica politikalarında tedbirler almaya ve standartlar

---

[84] Pelin Sönmez, **Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu**, Avrupa Birliği Bakanlığı Akademik Araştırmalar Serisi-4, Ankara 2015, http://www.ab.gov.tr/files/pub/pelin_sonmez_doktora_tezi.pdf (06.09.2016), s. 211.

[85] Sahir Özdemir, "Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması, Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not", Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Haziran 2001, www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2967/kavram.pdf (13.11.2016) s. 4.

[86] Cenk Bolayır, **Amsterdam Antlaşması (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları)**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, İstanbul 2000, s. 17-20.

[87] Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, s. 86.

belirlemeye yetkili olduğu belirtilmiştir. Alınacak tedbirler ve belirlenecek standartlara ülkelerin uyum sağlamaları ve geçişleri için 5 yıllık süre tanınmıştır.[88]

Tablo 5: Amsterdam Antlaşması ile Değişen Üç Sütunlu Yapı

I. Sütun: Avrupa Toplulukları	II. Sütun: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	III. Sütun: Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği
Uluslarüstü İşbirliği	Hükümetlerarası İşbirliği	
- Gümrük Birliği - Ekonomi ve Parasal Birlik - İç Pazar - Ortak Tarım Politikası - Ortak Ticaret Politikası - Ulaştırma - Eğitim ve Kültür - Tüketicinin Korunması - Sağlık - Araştırma ve Çevre - İstihdam - Sosyal Politika - İltica Politikası - Sınır Kontrolleri - Göç Politikası	**Dış Politika** - İşbirliği, Ortak Pozisyonlar ve Önlemler - İnsan Hakları - Demokrasi - Üye Olmayan Ülkelere Yardım **Güvenlik Politikası** - Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası -Barışı Koruma ve Silahsızlandırma	- Polis İşbirliği -Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele - Uyuşturucu ve Silah Ticareti ile Mücadele - Örgütlü Suçlarla Mücadele - İnsan Ticareti ve Çocuklara Yönelik Suçlarla Mücadele - Terörizm ile Mücadele

[88] Bolayır, **Amsterdam Antlaşması (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları)**, s. 18,19.

İngiltere, İrlanda ve Danimarka Başlık IV'e yönelik olarak diğer ülkeler gibi taahhüt altında değillerdir. Danimarka Başlık IV'e hiçbir şekilde katılmamıştır ve bu başlık altındaki hükümler Danimarka için bağlayıcı olmamıştır. [89] İngiltere ve İrlanda adli yönden işbirliğinin bir parçası olmuşlar ancak vize uygulaması ve sınır kontrollerinin kaldırılması konularındaki uygulamaları ret ederek anlaşmanın dışında kalmışlardır.[90]

2.2.6. Tampere Zirvesi

Amsterdam Antlaşmasından sonra 1998 yılında Viyana'da bir zirve gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu zirvede Amsterdam Antlaşması'nın özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturma hükümlerinin en iyi şekilde uygulanabilmesine yönelik bir eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planı, yasadışı göçte menşe ülkeler ve transit ülkeler arasında işbirliği yapılmasını, düzensiz göçle mücadele edilmesini ve düzensiz göçmenlerin geri gönderilmelerine ilişkin AB bünyesinde ortak politikalar gerçekleştirilmesini hedeflemiştir.[91]

15-16 Ekim 1999 yılında düzenlenen Tampere Zirvesi'nde alınan kararlar AB göç ve sığınma politikalarında önemli bir kilometre taşı olmuştur. Zirvede AB topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulması için bir stratejinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda göç sorununa menşe, transit ülke ve bölgelerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları da dikkate alacak şekilde detaylı yaklaşılması ve Birlik üyesi ülkelerin ortak hareket etmesi yönünde gereklilikler vurgulanmıştır.[92]

Tampere Zirvesi'nde AB ortak göç ve sığınma politikalarına ilişkin alınan kararlara sonuç bildirgesinin 10-27. maddeleri arasında yer verilmiştir. Zirvede aşağıdaki kararlar alınmıştır.

---

[89] Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, s. 93.
[90] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 30.
[91] Akçadağ, **Yasa Dışı Göç ve Türkiye**, s.16.
[92] Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, s. 86.

1. Göç olgusuna, kaynak ve transit ülkelerin siyasi, insan hakları ve gelişmeyi kapsayacak biçimde geniş kapsamlı yaklaşılmalıdır. Bu da bu ülkelerdeki yoksullukla mücadeleyi, hayat standartlarının geliştirilmesini, iş fırsatlarının arttırılmasını, siyasi çatışmaların engellenmesini ve insan haklarına saygının sağlanmasını gerektirmektedir. Bu politikaların başarılı olabilmesi için üçüncü ülkelerle işbirliği anahtar rol oynamaktadır.
2. Cenevre Mülteciler Sözleşmesinin yükümlülüklerini eksiksiz ve kapsamlı bir şekilde uygulanmasına dayanan ortak bir Avrupa Sığınma Sistemi kurulmasına yönelik çalışmalara karar verilmiştir. Kısa vadede ortak iltica standartlarının belirlenmesi, sığınma başvurularında sorumlu devletin açıkça tanımlanması, sığınmacı veri tabanının kurulması, uzun vadede ise ortak iltica prosedürüne yönelik Topluluk kuralları belirlenmelidir.
3. Birlik üyesi ülkelerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının adil bir şekilde muamele görmesi sağlanmalı, mümkün olduğunca ülke vatandaşları kadar eşit haklar verilmeli ve entegrasyon çalışmaları yapılmalıdır. Irkçılık ve ayrımcılığa yönelik tedbirler alınmalıdır.
4. Göç akımları tüm evrelerinde daha etkin bir şekilde yönetilmelidir. Göçün yasal yollarla gelişmesi için üçüncü ülkelerle işbirliği geliştirilmeli, vize ve sahte belgeler üzerine ortak ve etkin bir politika geliştirilmelidir. İnsan ticaretine karşı ciddi yaptırımlar öngören bir yasanın çıkarılması, aday ülkelerin Schengen müktesebatına uyumunun sağlanması, geri kabul antlaşmalarının iyi uygulanması hedeflenmiştir.[93]

Tampere Zirvesi'nde alınan kararlarda da görüldüğü gibi AB'ye yönelen göçün önlenmesine dair kararlar ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte AB ülkelerinde yasal olarak ikamet eden kişilerin entegrasyonunun sağlanması ve iltica alanında ortak kuralların benimsenmesi hedeflenmiştir.

---

[93] European Council, Presidency Conclusions- Tampere European Council, 1999, http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en9.htm(16.11.2016)

2.2.7. Sevilla Zirvesi ve Nice Antlaşması

21-22 Haziran 2002 tarihinde yapılan Sevilla Zirvesinde göç ve sığınma konularına geniş yer ayrılmış ve ortak politikaların geliştirilmesi için çeşitli öneriler getirilmiştir. Sevilla Zirvesinde alınan kararlar Amsterdam Antlaşması ve Tampere Zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşmada somut araçlar saptamaya yönelik olduğundan önem arz etmektedir.[94]

Sevilla Zirvesinde, Tampere Zirvesinde alınan; Birlik üyesi ülkelerde yasal olarak ikamet eden kişilerin uyumu, 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne uygun sığınma politikasının geçekleştirilmesi, düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadele kararlarının önemi vurgulanmıştır. Zirvede ayrıca sığınma sisteminin suistimal edilmesine yönelik önlemlerin alınması ve sığınma başvurusu reddedilenlerin menşe ülkelerine hızlıca gönderilmesi, düzensiz göçle mücadeleye yönelik geri kabul antlaşmalarının imzalanması, sığınmacı yaratan ülkelerle daha yakın ilişkiler kurulması, dış sınırların korunmasına yönelik ortak bir birimin kurulması kararları alınmıştır.[95]

Sevilla Zirvesi ile Avrupa Konseyi'ne ve Komisyonu'na ortak göç ve sığınma politikasına yönelik yasal mevzuatların tamamlanması ve bu alanda standartların ve tedbirlerin gerçekleştirilmesi amacıyla bir takvim sunulmuş ve Avrupa Komisyon'u da bu alanlarda bazı çalışmalar yapmıştır. Ayrıca zirveden sonra göç yönetimi konusunda üçüncü ülkelere ilişkin yardım programları devreye sokulmuştur. Göç yönetimi konusunda üçüncü ülkelerin kapasitelerini artırma amacıyla tanımlanan işbirliği ve yardım programlarının çoğunluğu 2002-2004 yılları arasında uygulanmıştır.[96]

Aralık 2000'de gerçekleştirilen Nice zirvesinde kararlaştırılan, 2001'de imzalanarak 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması birliğin göç ve sığınma

---

[94] Ece Öztan, "Yeni Göç ve Sığınma Dalgalarına Karşı Önlemler ve Seville Zirvesi", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, Cilt No. 2, s. 482.
[95] BMMYK Türkiye ve Türk İçişleir Bakanlığı, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara 2005, s. 115-117.
[96] Öztan, **Yeni Göç ve Sığınma Dalgalarına Karşı Önlemler ve Seville Zirvesi**, s. 483.

politikalarında karar alma sürecine dair bazı değişiklikler getirmiştir. Antlaşmaya göre sınır kontrolleri, sığınma ve göç politikaları ile ilgili konular ortak karar kapsamına alınmıştır.[97]

2.2.8. Lahey Programı

Lahey Programı, Tampere Zirvesi'nde belirlenen hedeflerin çizildiği programın devamı niteliğinde olmuş, AB'nin 2005-2010 yılları arasındaki hedeflerini belirlemiştir. Lahey Programı; 1951 Cenevre Mülteciler Sözleşmesi'ne ve diğer uluslararası sözleşmelere uygun, korunma ihtiyacı arayan kişilere temel haklarını, asgari usul korumalarını ve adalete erişimlerini sağlamak, göç akışlarını düzenlemek ve dış sınırları kontrol etmek, sınır aşan organize suçlarla mücadele etmek ve terörizm tehdidini bastırmak gibi konuları amaçlamıştır.[98]

Programda aşağıdaki önlemlerin alınması hedeflenmiştir.

1. Ortak bir iltica prosedürünün oluşturulması, iltica statüsü veya ek koruma tanınanlara tek tip statünün verilmesi ve 2005-2010 yılları için yeni Avrupa Mülteci Fonu'nun oluşturulması,

2. Yasadışı istihdamın azaltılarak işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda AB sınırları içerisinde çalışacak yasal yabancılar için kanuni düzenlemeler yapılması,

3. AB sınırları içerisinde yasal olarak ikamet eden yabancıların entegrasyonunun önündeki engellerin kaldırılması,

4. Üçüncü ülkelerin göç yönetimi, mülteci koruma kapasitelerinin artırılması ve düzensiz göçle mücadelesinde işbirliği yapılması ve desteklenmesi,

---

[97] Öztan, **Yeni Göç ve Sığınma Dalgalarına Karşı Önlemler ve Seville Zirvesi**, s. 483.
[98] Arif Köktaş, "Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları", Stratejik Düşünce Enstitüsü, **SDE Analiz**, 2011, www.sde.org.tr/userfiles/file/Sinir%20Birlikleri%20Analiz.pdf (22/11/2016), s. 12.

5. Kaynak ülkelerde göçe sebep olan itici faktörlere yönelik politikaların geliştirilmesi,

6. Düzensiz göçmenlerin menşe ülkelere geri gönderilmesine dair politikaların geliştirilmesi ve 2007 yılında Avrupa Geri Dönüş Fonunun kurulması,

7. Schengen Bilgi Sistemi (SIS II) ve Vize Bilgi Sistemi'nin (VIS) bir an önce uygulamaya konulması,

8. Dış sınırlar için aşamalı bir şekilde sınır entegre yönetiminin getirilmesi ve dış sınırlardaki gözetim, denetimlerin kuvvetlendirilmesi ve 2006 yılının sonuna kadar Topluluk sınır yönetim fonunun kurulması,

9. Ortak vize kurallarının getirilmesi, biyometrik kayıtların Ortak Vize Sistemine dahil edilmesi ve ortak vize ofislerinin kurulması.[99]

Lahey Programı kapsamında entegre sınır yönetimine yönelik 2005 yılında merkezi Varşova'da olan FRONTEX (AB Dış Sınırları Koruma Ajansı) faaliyetlerine başlamıştır. FRONTEX, düzensiz göçün önlenmesine yönelik üye devletlerarasındaki operasyonel işbirliğini koordine eder, risk analizleri hazırlar, dış sınırların kontrolü ve izlenmesiyle ilgili araştırmalar yapar, yüksek teknik ve operasyonel destek gerektiren durumlarda üye devletlere yardım eder ve geri dönüş operasyonlarında üye devletlere destek sağlar.[100]

Lahey Programı'nda göç ve iltica konularının yoğun olduğu ancak bu yoğunluk ile birlikte güvenlik kaygılarının bulunması da dikkat çekicidir. Güvenlik kaygılarının somut olarak yansıması FRONTEX'in kurulması olmuştur. Ayrıca Lahey Programı önceki programlardan farklı olarak sınırların korunması ve göç akımlarının düzenlenmesi için üçüncü ülkelerle işbirliği ile göçlerin dışsal boyutuna ilişkin yoğun vurgu yapmış ve göçlerin yönetimine ilişkin küresel bir yaklaşımı öngörmüştür. Program öngörülerine ve geniş kapsamlı yaklaşımlarına rağmen,

---

[99] **İltica ve Göç Mevzuat**, s. 119-125.
[100] Köktaş, **Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları**, s. 14.

AB'nin bürokratik yapısı ve kurumsal sorunları nedeniyle amaçlarının tamamına ulaşamamış ve öte yandan göçe yönelik güvenlik temelli yaklaşım, hedeflerin tamamlanması önünde önemli bir engel olmuştur.[101]

2.2.10. Avrupa Göç ve İltica Paktı

Avrupa Göç ve İltica Paktı 2008 yılında Fransa'nın dönem başkanlığı sırasında oluşturulmuştur. Pakt gelecek yıllardaki AB göç politikalarının ve 2009 yılında kabul edilen Stockholm Programının oluşmasında bir alt yapı sağlamıştır.[102]Avrupa Göç ve İltica Paktı;

1. Yasal göçün düzenlenmesinde her üye devletin kendi ihtiyaçları, öncelikleri ve kabul kapasitelerine göre kendilerince belirlenmesi,
2. Düzensiz göçün kontrol altında tutularak düzensiz göçmenlerin kaynak veya transit ülkelere geri gönderilmesi,
3. Sınır kontrollerinin daha etkili hale getirilmesi,
4. Avrupa iltica sistemini inşa etmek,
5. Göç ve kalkınma arasında etkileşimi sağlamak için kaynak ve transit ülkeler ile kapsayıcı ortaklıkların kurulması, konularında çalışmak üzere oluşturulmuştur.[103]

AGİP'in çalışma alanına baktığımızda Lahey Programı'nda belirlenen politikalar ile aynı çizgide ve programın hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik konular üzerinde çalışmaktadır.

2.2.9. Lizbon Antlaşması

Lizbon Antlaşması 2007 yılında imzalanarak 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Lizbon Antlaşması, 2005 yılında Fransa ve Hollanda'nın referandumlarla

---

[101] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 32.

[102] Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, s. 100.

[103] Council of the European Union, Europan Pact on Immigration and Asylum, 2008, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20INIT (03.12.2016)

reddetmesi sonucu kabul edilmeyen ortak anayasa metninde bazı küçük değişikliklerin yapıldığı bir kopyası olmuştur. Lizbon antlaşması, Avrupa Birliği Antlaşması'nı ve Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmayı değiştiren maddeler içermiş, AB'nin üç sütunlu yapısını birleştirmiştir.[104]

Lizbon Antlaşması'nın 77-80. maddeleri arasındaki maddeler ile sınır kontrolleri, iltica ve göç konularında izlenecek politikalar belirlenmiştir. Antlaşmanın 77. maddesinde uyruklarına bakılmaksızın iç sınır geçişlerinde kontrolün olmaması, dış sınır geçişlerinde kişilerin kontrol edilmesi, dış sınırlarda entegre bir yönetime aşamalı olarak geçilmesi, vize ve kısa süreli ikamet izinlerinde ortak politika izlenmesi hususu belirtilmiştir.

Antlaşmanın 78. maddesi iltica politikasına ilişkin izlenecek politikaları içermektedir. 78. madde Birlik genelinde geçerli tek tip bir sığınma statüsü, uluslararası koruma ihtiyacı olan ancak Avrupa'da sığınma hakkı elde edememiş üçüncü ülke vatandaşlarına tek tip ikincil koruma statüsü, yoğun göç durumlarında yerinden edilmiş kişilere ise geçici koruma statüsü verilmesi için ortak bir politikanın oluşturulması hususunu vurgulamıştır.

Antlaşmanın 79. maddesi ise ortak göç politikasını konu almıştır. Birlik düzeyinde göç hareketlerinin yönetimi, üye devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele edilmesi, düzensiz göç ve insan ticaretinin önlenmesi ve mücadelesinde Avrupa Konsey'i ve Parlamentosu'nun birlikte hareket ederek ortak politika geliştirmesini önermiştir. Ayrıca 79. maddede Birliğin, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi için üçüncü ülkelerle geri kabul antlaşmaları imzalaması gerektiği belirtilmiştir. [105]

---

[104] Tülin Yanıkdağ, "Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na", **Bilge Strateji**, Cilt No. 2, s. 134.

[105] T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekereterliği, Avrupa **Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma**, Ofset Fotomat, Ankara 2011, s. 26-28.

2.2.10. Stockholm Programı

Lahey Programının 2009 yılında sona ermesiyle birlikte 2010-2014 yılları arasını kapsayan Stockholm Programı 2009 yılında kabul edilmiştir. Stockholm Programı "Vatandaşlarına Hizmet Eden ve Koruyan Daha Açık ve Güvenli Avrupa" ismiyle onaylanmıştır.

Stockholm Programı'nda göç ve sığınma konularında Lizbon Antlaşmasındaki hükümlerle ile uyumlu hedefler belirlenmiştir. Program dahilinde;

1. Ortak vize politikasında VIS'in geliştirilmesi,
2. Dış sınır kontrollerinin daha etkili bir hale getirilmesi,
3. Göçe yönelik diğer ülkeler ile işbirliği içinde evrensel bir yaklaşımın geliştirilmesi,
4. Düzensiz göçle mücadelenin hızlandırılması ve düzensiz göçmenlerin menşe ve transit ülkelere geri gönderilmelerinin sağlanması,
5. Birlik sınırları içinde kalan üçüncü ülke vatandaşlarının haklarının sağlanması ve daha sıkı bir entegrasyon politikasının uygulanması,
6. Ortak sığınma sisteminin geliştirilmesi ve yüksek koruma standartlarına dayanılarak Ortak Avrupa Sığınma Sistemi'nde (CEAS) adil ve etkili prosedürlerin uygulanması,
7. Üye ülkeler arasında sorumluluğun paylaşımı ve dayanışmanın sağlanması,
8. Yüksek miktarda mülteci barındıran üçüncü ülkelere destek verilmesi,
9. Göç akışlarına karşı FRONTEX'in kapasitesinin artırılarak etkin bir şekilde yönetilmesi,
10. İş piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda üye ülkeler gözetiminde ortak politika oluşturulması,
11. Kimsesiz küçük çocukları koruyucu önlemlerin alınması hedeflenmiştir.[106]

[106] Council of the European, The Stockholm Programme- An Open and secure Europe serving and protecting the citizens, 2009, http://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_0.pdf (08.12.2016)

Stockholm Programı, FRONTEX'in rolünü artırarak sınırların silahlandırılacağını ve baskıcı bir denetim mekanizmasının oluşturulacağını ve bu durumun da demokratik hak ve özgürlükleri ve iltica hakkını kısıtlayacağını düşünen insan hakları örgütleri tarafından eleştirilmiştir.[107]

2.2.11. Stockholm Sonrası Dönem

Stockholm Programının bitmesine yakın Avrupa Komisyonu yeni dönemde belirlenecek programlara yönelik olarak Avrupa Konseyi'nin belirleyeceği rehber ilkeler öncesi bir bildiri sunmuştur. Bu bildiri Stockholm sonrası uygulanacak politikalar hakkında ipucu vermiştir. Bildiri önceki dönemlerde uygulanan politikalara benzer tavsiyelerde bulunmuştur. Bildiri; etkili bir göç politikasının uygulanmasını, Schengen Bilgi Sistemi II (SIS II) geliştirilmesini, ortak sığınma sisteminin güçlendirilmesini ve ülkeler arasında sorumluluk ve dayanışmanın artırılması, dış sınır entegrasyonun ve güvenliğinin artırılması konularını içermiştir.[108]

Avrupa Konseyi'de 27 Haziran 2014'te gelecek dönem ÖGA alanında uygulanması hedeflenen politikalar için rehber ilkeler belirlemiştir. Belirlenen ilkeler içinde Frontex'in rolünün artırılması ve Avrupa sınır muhafızları sisteminin kurulması için inceleme yapılması, AB yolcu kayıt sisteminin geliştirilmesi aracılığıyla yabancı savaşçılara karşı bir politikanın oluşturulması dikkat çeken ilkelerdir. Ayrıca Konsey; düzensiz göçle mücadelenin artırılması, üçüncü ülkeler ile daha etkili antlaşmaların yapılması, kaynak ve transit ülkelerde insan ticareti konusunda bilgilendirme kampanyalarının yapılmasını, entegrasyon politikalarının daha etkin bir şekilde uygulanmasını, iltica sisteminde standartların artırılması gibi konulara değinmiştir.[109] Avrupa Konseyi'nin belirlediği ilkelere baktığımızda gelecek

---

[107] Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, s. 89.

[108] European Commıssıon, An open and secure Europe: making it happen, 2014, http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM-2014-154.pdf (10.12.2016)

[109] European Council, Conlusions, 2014, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/143478.pdf (10.12.2016)

dönemde uygulanacak politikalarda güvenlik bazlı politikaların daha da artacağını görebiliriz.

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ VE İLTİCA MÜKTESEBATI

AB'de birlik çapında göç politikaları geliştirilmeye çalışılırken buna denk olarak yasal düzenlemelerde geliştirilmiştir. Amsterdam Antlaşmasından önce bağlayıcı olmayan yasal düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte Amstersdam Antlaşmasından sonra bağlayıcı olan düzenlemeler yapılmıştır. Bu başlık altında AB Müktesebatı içinde göç ve iltica konularında hazırlanan yasal düzenlemeler "düzenli göç", "düzensiz göç" ve "iltica" alanlarında olmak üzere başlıklandırılarak incelenecektir.

2.3.1. Düzenli Göç Alanında AB Müktesebatı

AB müktesebatı içinde ilk olarak iki önemli düzenlemede üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonuna yönelik önemli sayılabilecek ifadelere yer verilmiştir. 29 Haziran 2000 tarihli 200/43/EC sayılı "Irk ve etnik kökene bakılmaksızın kişiler arasında eşit yaklaşım ilkesinin uygulanmasına dair Konsey Yönergesi" ve 27 Kasım 2000 tarihli 2000/78/EC sayılı "İstihdam ve çalışmada eşit muamele koyan Konsey Yönergesi" üçüncü ülke vatandaşlarını da kapsayacak şekilde ırk ve etnik kökene dayalı olarak ayrımcılığa kesinlikle karşı çıkılmış ve Birlik genelinde ayrımcılığın yapılması yasaklamıştır. Ancak her iki yönergede bu hükmün uyruğa dayalı muamele farklılıklarını kapsamayacağı yönünde şerh konmuştur.[110]

AB düzeyinde bütün üye devletler tarafından verilecek ikamet izinlerinin tek tipte olması için 13 Haziran 2002 tarihinde 1030/2002 tarihli "Üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik tek tip ikamet izni formatına ilişkin Konsey Tüzüğü" çıkarılmıştır. Tüzükle üçüncü ülke vatandaşlarına verilecek ikamet izinlerinde bir standart oluşturulmaya çalışılmıştır. Tüzükte ikamet izinlerinin nasıl olması gerektiği

[110] Fazıl Aydın (Ed.), **Çalışma Mevzuatı İle İlgili Avrupa Birliği Direktifleri**, T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No:11, Ankara 2014, s.189, 196.

açıklanmıştır. Tüzük'te birlik vatandaşlarının ailelerinin serbest dolaşım hakkına sahip olanlar, Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması'na taraf olan devletlerin vatandaşların ikamet izninden muaf oldukları belirtilmiştir.[111]

AB'de düzenli göç alanında gerçekleştirilen en önemli yasal düzenlemelerden biri 2003 yılında kabul edilen 2003/86/EC sayılı "Aile birleşimi hakkı ile ilgili Konsey Yönergesi"dir. Yönerge ile AB düzeyinde aile birleşimi hakkıyla ilgili ortak kuralların belirlenmesi amaçlanmıştır. Yönerge'nin 3. maddesine göre herhangi bir üye devletten en az bir yıl süreli ikamet izni veya uzun süreli ikamet iznine sahip olan üçüncü ülke vatandaşlarının ve mülteci statüsü ile kalan kişilerin üçüncü ülke vatandaşı olan aile bireylerine bu hak tanınmaktadır. Bu hak AB vatandaşlarının aile bireyleri, mülteci statüsü henüz tanınmamış ve durumuyla ilgili kararı henüz kesinleşmemiş kişiler için geçerli değildir. Yönergenin 4. maddesinde ise üçüncü ülke vatandaşı kişinin eşinin, küçük çocuklarının, evlat edindiği çocuklarının, velayetinin kendisinde bulunduğu çocuklarının bu haktan faydalanabileceği belirtilmiştir. Yönerge ergenlik yaşının altında bulunan ve evli olmayan kişileri çocuk olarak tanımlamıştır. Ancak sağlık sorunları olan erginlik yaşının üzerindeki çocuklarda bu haktan yararlanabilir. Ayrıca evlilik dışı doğan çocuklar ve üçüncü ülke vatandaşı kişinin ve eşinin bakmakla yükümlü olduğu birinci derece üstsoy akrabaları da aile birleşimi hakkından faydalanabilir. Aile birleşimi başvuruları üçüncü ülke vatandaşı veya aile bireyleri tarafından yapılabilir. Başvuruda aile bağlarının belgelerle ispatlanması ve destekleyici olan üçüncü ülke vatandaşının ailesinin bakımını üstleneceğinin taahütünü vermesi zorunludur.[112]

Düzenli göç alanında düzenlenen bir diğer önemli yasal düzenleme 25 Kasım 2003 tarihinde kabul edilen 2003/109/EC numaralı "Uzun dönemli ikamet eden

---

[111] Council Regulation (EC) No 1030/2002 of 13 June 2002 Laying Down A Uniform Format For Residence Permits For Thisd-Country Nationals, 2002, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:157:0001:0007:EN:PDF (12.12.2016).

[112] Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 On The Right To Family Reunification, 2003, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF (12.12.2016).

üçüncü ülke vatandaşlarının durumu hakkında Yönerge"dir. Yönerge, Tampere Zirvesi'nde alınan ayrımcılığın önlenmesi ve üçüncü ülke vatandaşlarının haklarının, birlik vatandaşlarının haklarına yakınlaştırılması kararının uygulanabilmesi için düzenlenmiştir. Yönergeye göre uzun süreli ikamet statüsünün kazanılabilmesi için ilk şart olarak üçüncü ülke vatandaşının 5 yıl kesintisiz ve yasal olarak üye ülkelerden birinde ikamet etmesi gerekmektedir. Ancak 5 yıllık sürenin hesaplanmasında ard arda 6 ayı ve toplamda 10 ayı geçmeyecek şekilde birlik dışındaki ülkelerde bulunma gibi bir esneklik getirilmiştir.

Yönerge ile uzun süreli ikamet sahibi olan kişilerin başka bir üye devlette de oturum iznine sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak başka bir üye devletten iş teklifi aldığında ve o devlet tarafından kabul edildiğinde o devlete gidebilir. Yönerge bu konuda üye devletlere 5 yıllık ikamet süresinin dışında kendi kriterlerinin getirebilme imkanı vermiştir. Üçüncü ülke vatandaşı kişi uzun süreli ikamet izni aldığında 2003/86/EC sayılı yönerge kapsamındaki aile üyeleri de 5 yıllık süre koşulu aranmadan aile birliğinin sağlanması için bu haktan faydalanabilir. Uzun süreli ikametten mülteci ve ikincil koruma sahibi kişilerin faydalanamayacağı Yönerge'de belirtilmiştir. [113]

AB'nin eğitim alanındaki hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için 13 Aralık 2004 tarihli ve 2004/114/EC sayılı "Öğrenim, öğrenci değişimi, ücretsiz staj yada gönüllü hizmet amacıyla gelen üçüncü ülke vatandaşlarının ülkeye kabul koşullarına ilişkin Yönerge" kabul edilmiştir. Yönerge üç aydan fazla bir süre için kalacak kişilere uygulanmaktadır. Yönerge ile yüksek öğrenim, orta öğretim öğrencileri, gönüllü stajyerler ve gönüllü hizmet edenler diye dört kategoriye ayırmış, her kategori için farklı kabul koşulları belirlemiştir. Yüksek öğrenim öğrencilerine ilişkin hükümlerin uygulanması devletler için zorunluyken diğer kategoride bulunan kişiler için belirlenen hükümlerin uygulanması devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Yönerge üye devletlerde öğrenim görecek üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü için

[113] Council Directive of 25 November 2003 Converning The Status Of Third-Country Nationals Who are Long-Term Residents, 2003, https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/Longtermresidency-EN.pdf (13.12.2016).

eğitim alınacak dile hakim olma, sağlık sigortalarının bulunması, geçimini ve gidiş-geliş ücretlerini karşılama şartlarını koymuştur.[114]

Bilimsel araştırma yapacak olan üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin kabul koşulları 13 Aralık 2005 tarihli ve 2005/71/EC sayılı Yönerge ile belirlenmiştir. Yönerge, bilimsel araştırma yapacak olan üçüncü ülke vatandaşlarının üye ülke tarafından tanınan bir araştırma kurumu ile antlaşmasının bulunmasını, kişinin mesleki yeterliliğe sahip olmasını ikamet süresince yeterli mali kaynağının ve sağlık sigortasının bulunması şartlarını getirmiştir. Bilimsel araştırma yapacak kişilere en az bir yıllık ikamet izni verilmesi, araştırma süresinin bir yıldan az olması halinde ise araştırma süresi kadar ikamet izni verilmesi belirlenmiştir. Ayrıca araştırma yapacak kişinin aile üyelerine de araştırma yapacak olan üçüncü ülke vatandaşına verilecek ikamet izni süresi kadar izin verilmesi Yönerge'de vurgulanmıştır.[115]

AB'yi yüksek vasıflı kişiler için çekici hale getirebilmek için 25 Mayıs 2009 tarih ve 2009/50/EC sayılı "Üçüncü ülke vatandaşlarının yüksek vasıflı işlerde çalışmaları amacıyla kabul ve ikametlerine ilişkin Yönerge" kabul edilmiştir. Yönerge ile üçüncü ülke vatandaşı yüksek vasıflı kişiler için "Mavi Kart" adında yeni bir oturum izni getirilmiştir. Kabul koşulu olarak; en az 1 yıl geçerliliği olan bir iş sözleşmesinin veya bağlayıcı bir iş teklifine sahip olunması, yüksek vasıf gerektiren çalışma alanında belgeye sahip olunması belirtilmiştir. Mavi kart başvurusunu kişinin kendisi yapacağı gibi işveren tarafından da yapılabilmektedir. Başvurunun kabul edilmesi halinde üçüncü ülke vatandaşı yüksek vasıflı kişiye 1-4 yıl arasında geçerli Mavi Kart verilmektedir.[116]

---

[114] Council Directive of 13 December 2004 On The Conditions of Third-Country Nationals For The Purposes Of Studies, Pupil Exchange, Unremunerated Training Or Voluntary Service, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0114&from=EN (13.12.2016).

[115] Council Directive of 12 October 2005 On a Specific Procedure For Admitting Third-Country Nationals For The Purposes Of Scientific Research, 2005, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0071&from=EN (13.12.2016).

[116] Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009, On The Conditions Of entry and Residence Of Third-Country Nationals For the Purposes Of Highly Qualified Employment, 2009, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0050&from=EN (13.12.2016).

AB ortak vize konusunda uyumlaştırma amacıyla 13 Haziran 2009 tarih ve 810/2009 tarihli "Vizeler konusunda topluluk yasası oluşturan Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü"nü kabul etmiştir. Tüzük ile Schengen vizesi, havaalanı transit vizesi, etiket vize, sınırlı devlet geçerliliği olan vize diye dört farklı vize çeşidi tanımlanmıştır. Schengen vizesi, Schengen ülkelerinin tamamına giriş hakkı vermektedir. Sınırlı devlet geçerliliği olan vize ise bir veya birden fazla devlette geçerli olan ancak üye ülkelerin tamamında geçerliği olmayan vize olarak tanımlanabilir. Tüzük vize başvurularının konsolosluklara yapılacağını ve vize ile üye devletlerde son altı ayda en fazla üç ay kalınabileceğini belirtmiştir. [117]

13 Aralık 2011 tarih ve 2011/98/EU sayılı "Üçüncü ülke vatandaşlarının üye ülke sınırları içinde çalışmalarına ve ikametlerine ilişkin tek izin için tek başvuru prosedürüne ve üye ülkelerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşı çalışanlarına ilişkin ortak kurallara ilişkin Yönerge" üçüncü ülke vatandaşı kişiler için çalışma ve oturma izinlerinin tek bir belgede birleştirilmesi ve prosedürlerin kolaylaştırılması amacıyla çıkarılmıştır. Yönerge tek başvuru, tek izin ve eşit muamele hakkı diye üç bölüme ayrılmıştır. Tek izinle kişilerin çalışma ve ikamet izinlerinin tek bir belgede toplanmasını, tek başvuru ile de çalışma ve ikamet izni için tek başvuru yapılması amaçlanmıştır. Yönergenin üçüncü bölümünde ise üçüncü ülke vatandaşlarına bulundukları üye ülkede çalışma koşulları, sendikalara üye olma, eğitim ve mesleki eğitim hakkı, niteliklerin tanınması, sosyal güvenlik, vergi indirimleri mal ve hizmetlere erişim ve istihdam ajansları tarafından sağlanan hizmetlere erişim konularında AB vatandaşlarına sağlanan haklarla eşit haklara sahip olmaları amaçlanmıştır. [118]

---

[117] Regulation (EC) No 810/2009 Of The Europan Parliament And Of The Council of 13 July 2009, Establishing a Community Code on Visas (Visa Code), 2009, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:243:0001:0058:en:PDF (13.12.2016).

[118] Directive 2011/98/EU Of The Europan Parlıament And Of The Council of 13 December 2011 On a Single Application Procedure For a Single Permit For Third-Country Nationals To Reside And Work İn the Terriroty Of a Member State And On a Common Set Of Rights For Third-Country Workers Legally Residing İn a Member State, 2011, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:343:0001:0009:EN:PDF (14.12.2016).

2.3.2 Düzensiz Göç Alanında AB Müktesebatı

İnsan ticareti ve düzensiz göç konusu birbiriyle ilişkili olduklarından dolayı AB müktesebatı içindeki yerleri de birlikte bu başlık altında ele alınacaktır.

İnsan ticareti ile mücadele konusunda 19 Temmuz 2002 tarihli ve 2002/629/JHA sayılı Konsey çerçeve kararı çıkarılmıştır. Çerçeve kararda insan ticareti ile ilgili suçlar, cezalar, mağdurların korunması ve desteklenmesi belirtilmiştir.[119]

AB üye ülkelerine izinsiz giriş, transit geçiş ve izinsiz ikametin önlenmesi amacıyla 28 Kasım 2002 tarih ve 2002/90/EC sayılı Konsey Yönergesi çıkarılmıştır. Yönerge her üye devletin izinsiz giriş, transit geçiş ve oturuma yardım eden kişilere yönelik gerekli yaptırımları alması gerektiğini belirtmiştir.[120]

AB düzeyinde düzensiz göç alanında yapılan en önemli düzenlemelerden biri 29 Nisan 2004 tarih ve 2004/81/EC sayılı "İnsan ticareti mağduru yada yasadışı göçün kolaylaştırılması eylemine maruz kalmış ve yetkililerle işbirliği yapan üçüncü ülke vatandaşlarına verilen ikamet izinleri hakkında Konsey Yönergesi"dir. Yönerge ile insan ticareti ve yasadışı göç ile mücadelede üçüncü ülke vatandaşlarından yetkililerle işbirliği yapanlara süreli olarak ikamet izni verilmesi amaçlanmıştır. Üçüncü ülke vatandaşlarına insan ticareti ve yasadışı göç ile ilgili alanlarda yetkililerle işbirliği yapmak isteyip istemediğine dair düşünme süresi verilmekte ve bu süre zarfında kişilere psikolojik destek, geçimlerini sağlama ve acil tıbbi destek sunulmaktadır. Yetkililer ile işbirliği yapmayı kabul eden üçüncü ülke vatandaşlarına en az altı ay süreli ikamet izni verilmekte ve gerektiğinde bu süre uzatılmaktadır.

---

[119] Council Framework Decision of 19 July 2002 On Combating Trafficking in Human Beings (2002/629/JHA), 2002, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0629&from=EN (14.12.2016)

[120] Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 Defining The Facilitation Of Unauthorised entry, transit and residence, 2002, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:328:0017:0018:EN:PDF (14.12.2016).

Kişinin suçu işleyenlerle isteyerek tekrardan iletişime geçmesi, işbirliği yapmayı bırakması, işbirliğinin hileli olması durumlarında ikamet izni geri alınmaktadır.[121]

Düzensiz göçle mücadelede AB havayolu taşıyıcılarına da 29 Nisan 2004 tarihli ve 2004/82/EC sayılı yönerge ile bazı sorumluluklar yüklemiştir. Buna göre havayolu taşıyıcıları birlik üyesi ulusal makamlara önceden yolcuların kimlik bilgilerini, uyruğunu, seyahat belgesine ilişkin bilgilerini, uçuştaki toplam yolcu sayısını, giriş yapılan sınır geçiş noktasına ait bilgileri, uçuş kodu, kalkış-varış saati, uçağa ilk biniş yeri bilgilerini bildirmek zorundadır. Yükümlülüklerini eksik olarak yerine getiren veya hiç getirmeyen şirketlere yaptırımlar öngörülmüştür.[122]

Düzensiz göç alanında çıkarılan bir diğer önemli yönerge 6 Aralık 2008 tarih ve 2008/115/EC sayılı "Üye devletlerde yasadışı ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmeleri ile ilgili ortak standartlar ve usuller hakkında Konsey Yönergesi"dir. Yönerge ile düzensiz göçmenlerin geri gönderilmelerinde ortak prosedürlerin oluşturulması amacıyla birlikte geri gönderme işlemine konu olacak kişilerin kanuni hakları ve kimlerin gönderilemeyeceğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır. Yönerge çocuğun yüksek yararının bulunması, aile durumu ve üçüncü ülke vatandaşının sağlık durumu gibi hallerde geri göndermeme yasağı bulunacağını belirtmiştir. Ayrıca geri gönderilen üçüncü ülke vatandaşlarına giriş yasakları da konulacaktır. Kamu güvenliği, kamu düzeni ve ulusal güvenlik gibi konularda ciddi tehlike yaratan kişilere 5 yıla kadar giriş yasağı kararı alınabilecektir. Geri gönderme ve giriş yasağı kararları yazılı olarak üçüncü ülke vatandaşına bildirilir, aynı zamanda karara karşı hukuki yollarda bildirilmelidir. Üçüncü ülke vatandaşları

---

[121] Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 On The Residence İssued To Third-Country Nationals Who Are Victims Of Trafficking İn Human Beings or Who Have Been The Subject Of An Action Facilitate İllegal İmmigration, Who Cooperate With The Competent Authorities, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0081&from=EN (14.12.2016)

[122] Council Directive 2004/82/EC of 29 April 2004 On The Obligation Of Carriers To Communicate Passenger Data, 2004, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:261:0024:0027:EN:PDF (14.12.2016)

gönüllü geri dönüş yapmak istediklerinde gözetim altına alınmaksızın ülkeyi terk etmeleri için yedi ila otuz gün arasında süre tanınabilir. [123]

2.3.3 İltica Alanında AB Müktesebatı

Tampere Zirvesi'nde AB düzeyinde ortak iltica sisteminin oluşturulması hedeflenmiş ve zirveden sonra bu konuda yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

İltica konusunda ilk olarak Dublin Sözleşmesinin etkili olarak yürütülebilmesi amacıyla 11 Aralık 2000 tarih ve 2725/2000(EC) sayılı Konsey Tüzüğü kabul edilmiştir. Tüzük iltica talebinde bulunan sığınmacıların parmak izlerinden oluşacak bir Eurodac (Europan System for Exchange of Fingerprints) veri tabanının kurulmasını öngörmüştür. Eurodac parmak izi veri tabanının oluşturulması ile iltica başvurusu yapan kişilerin birden fazla ülkede başvuru yapmasının önlenmesi amaçlanmıştır.[124]

Geçici koruma ile ilgili olarak 20 Temmuz 2001 tarih ve 2001/55/EC sayılı " Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınma durumunda geçici korunma sağlamak için asgari standartlar hakkında ve Üye Devletlerarasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanması çabalarında denge sağlayacak önlemler hakkında Konsey Yönergesi" kabul edilmiştir. Yönerge, üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönmeyen, ülkesindeki yaygın şiddet olaylarından dolayı kaçan kitlesel sığınma durumunda tanınacak bir statü olduğunu belirtmiştir. Geçici koruma süresi bir yıl olarak öngörülmüştür ancak uzatılması Konsey'in nitelikli çoğunlukla alacağı kararla üç defa birer yıllık sürelerle uzatılabilir. Geçici korumanın sonlandırılması da Konsey'in

---

[123] Directive 2008/115/EC Of The Europan Parliament and Of The Council of 16 December 2008 On Common standards And Procedurs İn Member States For Returning İllegaly Staying Third-Country Nationals, 2008, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:en:PDF (14.12.2016).

[124] Council Regulation (EC) No 2725/2000 of 11 December 2000 concerning the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention, 2000, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000R2725&from=EN (14.12.2016).

nitelikli çoğunlukla alacağı kararla gerçekleştirilebilir. Yönerge geçici koruma konusunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliğini öngörmüştür. Yönerge geçici koruma altındaki kişilere çalışma, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vermiştir. [125]

27 Ocak 2003 tarih ve 2003/9/EC sayılı "Sığınma isteyenlerin kabulüne ilişkin asgari standartları belirleyen Konsey Yönergesi" ortak iltica sisteminin oluşturulması yolunda önemli bir adım olmuştur. Yönerge, sığınma başvurusunda bulunanlara ev sahibi ülkede kendilerine gösterilen alan içerisinde dolaşım özgürlüğü, sağlık, eğitim, yerleşme, çalışma ve mesleki eğitim haklarını öngörmüştür. Özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlanan bebekler, sahipsiz çocuklar ve işkence mağdurlarına yönelik olarak özel hükümler getirmiştir. Yönerge ile sığınma başvurusunda bulunanlara çalışma hakkı getirilmesine rağmen bu konuda devletlere takdir hakkı tanınmış ve devletlere, başvurudan ne kadar süre sonra çalışma hayatına girebileceklerini belirleme yetkisi verilmiştir. [126]

AB iltica alanındaki bir diğer önemli düzenleme 29 Nisan 2004 tarih ve 2004/83/EC sayılı " Üçüncü ülke uyruklarının ya da devletsiz kişilerin mülteci olarak ya da başka şekilde uluslararası korumaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeleri ve statüleri ve sağlanacak korumanın içeriği için asgari standartlara ilişkin Konsey Yönergesi"dir. Yönerge sığınma arayan üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler için mülteci veya ikincil koruma statüsü olarak tanımlanan iki farklı statü verilebileceğini belirtmiştir. Yönerge de mülteci veya ikincil koruma statüsünün

---

[125] Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 On Minimum Standards For Giving Temporary Protection İn The Event Of A Mass İnflux Of Displaced Persons And On Measures Promoting A Balance Of Efforts Between Member States İn Receiving Such Persons And Bearing The Consequences Thereof, 2001, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF (14.12.2016).

[126] Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 Laying Down Minimum Standards For The Reception Of Asylum Seekers, 2003, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0009&from=en (14.12.2016).

tanımlanabilmesi için gereken kriterler ve bu statülere sahip olacak kişilere tanınacak haklar yer almıştır.[127]

İltica değerlendirme usulleri konusunda ülkeler arasındaki farklı uygulamaların ortadan kaldırılması amacıyla 1 Aralık 2005 tarih ve 2005/85/EC sayılı "Üye devletlerde mülteci statüsünün verilmesi ve geri alınmasına dair asgari standartlara ilişkin Konsey Yönergesi" kabul edilmiştir. Yönerge, AB düzeyinde uygulanan prosedürlerin asgari standartlara sahip olmasını ve başvuru sahiplerine aynı hakların sağlanmasını öngörmüştür.[128]

İltica alanında AB müktesebatının yapısı bu başlık altında açıklanan yönergelerden oluşmuştur. Bu yönergelerde günümüze ilk çıkarıldıkları haliyle ulaşmamıştır. 2011 yılında çıkarılan 2011/95/EU[129] sayılı yönerge ile 2004/83/EC sayılı yönerge, 2013 yılında çıkarılan 2013/32/EU[130] sayılı yönerge ile 2055/85/EC sayılı yönerge ve 2013/33/EU[131] sayılı yönerge ile de 2003/9/EC sayılı yönerge güncellenmiş ve bazı değişiklikler yapılmıştır ancak her üç yönergede özünde aynı kalmıştır.

---

[127] Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 On Minimum Standards For The Qualification And Status of Third Country Nationals Or Stateless Persons As Refugees Or As Persons Who Otherwise Need İnternational Protection And The Content Of The Protection Granted, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0083&from=en (14.12.2016).

[128] Council Directive 2005/85/EC of 1 December 2005 On Minimum Standards On Procedures İn Member States For Granting And Withdrawing Refugee Status, 2005, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0085&from=EN (14.12.2016).

[129] Council Directive 2011/95/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 13 December 2011 On Standards For The Qualification Of Third-Country Nationals Or Stateless Persons As Beficiaries Of İnternational Protection, For A Univform Status For Refugees Or For Persons Aligible For Subsidiary Protection, And For The Content Of The Protection Granted (Recast), 2001, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF (14.12.2016).

[130] Directive 2013/32/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 26 June 2013 On Common Procedures For Granting And Withdrawing İnternational Protection (Recast), 2013, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=EN (14.12.2016)

[131] Directive 2013/33/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 26 June 2013 Laying Down Standards For The Reception Of Applications For İnternational Protection (Recast), 2013, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN (14.12.2016)

2.4. AVRUPA BİRLİĞİNDE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE DIŞSALLAŞTIRILMASI ARACI OLARAK VİZE KOLAYLAŞTIRMA TEŞVİKİ VE GERİ KABUL ANTLAŞMALARI

ABD'de yaşanan 11 Eylül saldırısı ve sonrasında Avrupa'daki terör saldırılarının ardından AB'nin göçe yönelik yaklaşımı değişmiştir. Göç AB toplumunda bir güvenlik sorunu olarak düşünülmeye başlanmış ve politikalarda güvenlik unsurunun öne çıkmasına yol açmıştır. Göç konusunun Avrupa toplumunu tehdit eden bir olgu olduğuna dair düşünce ortaya çıkmıştır.

Güvenlikleştirme kavramı Kopenhang ekolünün temsilcilerinden Waever tarafından kavramsallaştırılmıştır. Kopenhang ekolü güvenlikleştirmeyi söylemsel ve siyasi bir süreç olarak ortaya koymuştur. Güvenlikleştirme, bir konunun politikanın özel bir çeşidi veya politika üstü olarak aşırı derecede siyasallaşmasıdır.[132] Güvenlikleştirme, bir konuyu acil müdahale gerektiren ve siyasi sürecin dışında olağanüstü müdahaleleri meşru kılan bir dış tehdit olarak göstermekte ve olağanüstü müdahaleleri meşru hale getirmektedir.[133]

Güvenlikleştirme süreci aktör güdümlü olarak gelişmekte ve bir konu yada durum güvenlik konusu olarak şekillenmektedir. Bu süreçte ayrıca sözeylem, referans nesnesi ve güvenlikleştirici aktörler önemli bileşenlerdir. Referans nesnesi tehdit altında gösterilen bir konudur. Referans nesnesi, sözeylem ile güvenlikleştirici aktörler tarafından topluma tehdit altında gösterilmekte ve toplum nezdinde meşrulaştırılmaktadır.[134]

Mandacı ve Özerim'in aktarımıyla Buzan, Waever, Wilde göçün güvenlikleştirilmesini şu örnekle açıklamıştır " X halkı Y halkının akınlarıyla istila

---

[132] N. Ela Gökalp Aras, "Biyopolitik Bir Nüfus Politikası Olarak Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç Rejimi ve Sınırlarda Ölüm Siyaseti", **Nüfusbilim Dergisi**, Cilt No. 36, s. 72.

[133] Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt No. 10, s. 108.

[134] Özerim, **Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi….**, s. 15.

edilmekte veya zayıflatılmaktadır. X toplumu olduğu şekilde kalamayacaktır; çünkü diğerleri toplumu tekrardan dizayn edeceklerdir. X kimliği, nüfusun kompozisyonundaki değişim ile farklılaşacaktır". Bu söylemin içerisinde "istila", "diğerleri" ve "kimlik" ifadelerinin kullanılması ile göçmenlerin toplum için tehdit oluşturacağı algısı oluşturularak göç güvenlikleştirilmektedir. Ayrıca söylem içindeki "istila", "diğerleri" ve "kimlik" ifadeleri günümüzde de göçe karşı olan aktörler tarafından sıkça kullanıldığı görülebilmektedir.[135]

AB'de göçün güvenlik tehdidi olarak görülmesi her ne kadar Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıksada özellikle 11 Eylül saldırıları ve ardından yaşanan Madrid ve Londra saldırıları ile birlikte güvenlikleştirme politikası olarak uygulanmaya başlamıştır. Özellikle 2011 yılında başlayan Arap Bahar'ının etkisi ile Avrupa için göç krize dönüşmüş ve güvenlikleştirme politikalarının pekiştirilmesine yol açmıştır. AB'de güncel göç sorununu tanımlamada bir sembole dönüşen Lampedusa Krizi ile birlikte "acil", "kriz", "kitlesel akın" gibi söylemler ile göçün kontrol edilemez bir hale geldiği algısı oluşturulmaya çalışılmış ve güvenlikleştirme politikalarının artmasına yol açmıştır. Bu süreçte Frontex ve Eurosur gibi kurumların daha etkili hale gelmesi için yeni politika düzenlemeleri hız kazanmıştır.[136]

AB göç yönetiminde kullanılan bir diğer kavram "dışsallaştırma"dır. Güvenlikleştirme politikalarının bir devamı olarak kabul edilen dışsallaştırma, göç denetiminin Avrupa sınırlarının dışında yapılmasını, yani göçmenlerin seçtiği hedef ülkelerden uzakta yapılarak AB göç sınırlarının taşınmasını ifade etmektedir.[137]

Göçün dışsallaştırılması politikası iki temel bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen klasik göç kontrol araçları olan sınır kontrolleri, yasadışı göç, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla mücadele önlemleri, sığınma sistemine ilişkin kapasite geliştirme ile transit ülkelerde göç yönetimidir. Dışsallaştırmanın ikinci bileşeni ise

---

[135] Mandacı ve Özerim, **Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik**, s. 108.
[136] Fatma Yılmaz Elmas, **Avrupa Kapı Duvar: Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı**, USAK Yayınları, Ankara 2016, s.164,168,169.
[137] Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, s. 91.

sığınmacı arayışında olan ve düzensiz göçmenlerin kaynak veya transit ülkelere geri dönüşünün sağlanmasıdır.[138]

AB dışsallaştırma politikası ile üçüncü ülkeleri kendi göç kontrol sistemlerine uyumlaştırmaya teşvik ederek alması gereken önlemleri kaynak ve transit ülkelerin sınırlarında uygulama şansı bulmaktadır. Bunun sonucunda üçüncü ülkeler üzerinde dış etki oluşturup göçün kontrolünde sorumluluğu kaynak ve transit ülkelere yüklemektedir.[139]

AB, göçün dışsallaştırılmasında temel araç olarak Geri Kabul Antlaşmalarını (GKA) kullanmaktadır. Geri kabul antlaşmaları kaynak ülkelerin, AB ülkelerine yasadışı yollarla ulaşan vatandaşlarını veya kendi topraklarını transit olarak kullanan üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etme zorunluluğu getirir ve geri kabul sürecinin sağlıklı işlemesi için operasyonel ve teknik şartları belirler.[140]

Geri kabul antlaşmalarının imzalanmasını teşvik için üçüncü ülkelere "vize kolaylaştırma" programları uygulanmaktadır. Öyle ki vize kolaylaştırma teşviki geri kabul antlaşmalarının imzalanmasında standart bir hale gelmiştir. AB vize kolaylaştırma teşviki karşılığında geri kabul antlaşmasını imzaladığı ülkelerden geri kabul antlaşmasının etkin bir şekilde uygulanmasını, düzensiz göçün engellenmesini, gelişmiş sınır yönetimi, Frontex, Europol ve Eurojust gibi AB ajansları ile işbirliği gibi konuları kapsayan yol haritalarının takip edilmesini istemektedir.[141]

Geri kabul antlaşmaları yoluyla AB kendisini mülteci ve düzensiz göç akımlarından korurken, vize teşviki önerisi ile de komşu ülkeleri sınır güvenliği, adalet ve içişleri konularında reformlar yapmaya zorlayarak kendi sınırlarında sınır aşırı suçlara karşı bir güvenlik kuşağı oluşturmaktadır.[142]

---

[138] Elmas, **Avrupa Kapı Duvar**, s. 101.
[139] Elmas, **Avrupa Kapı Duvar**, s. 132.
[140] Melike Akkaraca Köse, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları**, Derin Yayınları, İstanbul 2014, s. 1,2.
[141] Köse, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç**, 11,15.
[142] Köse, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç**, s. 16.

Temel Avrupa Komisyonu belgelerinde metin Analizi yapan Şemşit; Tampere Programı'nın değerlendirildiği komisyon belgesinde "özgürlük" kelimesi 23 kez geçerken, "güvenlik" kelimesi 31 kez geçmektedir. Lahey Programı'nda "özgürlük" kelimesi 22 kez, " güvenlik" kelimesi 47 kez, Stockholm Programı'nda "özgürlük" ifadesi 35 defa, "özgür" ifadesi 10 defa, "güvenlik" ifadesi 83 defa ve "güvenli" ifadesi 13 defa geçmiştir. Ayrıca "düzensiz göç" ifadesi bir defa kullanılırken "yasadışı göç" ifadesi 19 defa kullanılmıştır. Göç akınlarının "yönetilmesi (manage)" ifadesi 4 defa kullanılırken, sınırların ve göç akımlarının "kontrolü (control)", "sınır gözetimi (surveillance)", "yasadışı göçle mücadele (combat, fight)" ifadeleri 17 defa kullanılmıştır. Avrupa Konseyi belgelerinde de görüldüğü gibi göç olgusunun güvenlik boyutu her geçen gün artarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca metinlerde sıklıkla kullanılan ifadeler göçün güvenlikleştirildiğinin bir diğer göstergesidir.[143]

[143] Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları** s.124.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARINA UYUMU

Tezin bu bölümünde Türkiye'nin Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan göç tarihinden ana hatları ile bahsedilecek olup ardından Türkiye'nin AB göç politikalarına uyum sürecinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve AB ilerleme raporlarında göç alanındaki konular değerlendirilecektir. Son olarak ise AB göç politikalarına uyum sürecinde çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu incelenecektir.

3.1. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI GÖÇ

Türkiye sahip olduğu jeopolitik konumundan dolayı günümüzde heterojen bir göç ülkesi konumundadır. Türkiye bir göç ülkesi olarak hem kaynak, hem transit hem de hedef ülke haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda geleneksel kaynak ülke olarak görülen Türkiye, 1980'li yıllar ile birlikte kitlesel göç hareketlerinin sonucunda hedef ülke olmuştur. Bu başlıkta Türkiye'nin kaynak ve hedef ülke olarak Cumhuriyet'ten günümüze geçirdiği göç deneyimleri incelenecektir.

3.1.1. Kaynak Ülke Türkiye

Türkiye'de göç hareketleri Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte başlamıştır ancak literatürde göç hareketlerinin kategorize edilmesinde ilk dönem 1960'lı yıllarda başlayan işgücü göçü ile birlikte başlatılmaktadır. Türkiye'den yurtdışına gerçekleştirilen göçler hedef ülkelerin ve göçmen kitlesinin farklılığından dolayı 3 farklı döneme ayrılmıştır.

1. 1960'larda başlayan ve 1973'e kadar devam eden Avrupa'ya yönelik işgücü göçü,
2. 1973'te Avrupa'ya yönelik gerçekleşen aile birleşimleri, iltica ve yasadışı göç,
3. 1980'lerde Ortadoğu ve Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte kurulan ülkelere yönelik işgücü göçü.

3.1.1.1. Türkiye'den Avrupa'ya İşgücü Göçü (1960-1973 Dönemi)

Türkiye göç tarihine baktığımızda Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte göç hareketlerinin varlığını görmekteyiz. Lozan Antlaşması temelinde Yunanistan ile nüfus mübadelesi gerçekleştirilmiştir. 1923 yılının sonundan 1925 yılının başına kadar yaklaşık bir milyon Yunan kökenli Ortodoks Türkiye'den ayrılmak zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra Cumhuriyetin kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar geçen süre içerisinde siyasi ve kültürel nedenlerden kaynaklı olarak gayrimüslimlerin yurtdışına dönük göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bu duruma örnek olarak 1935 yılında Yunanca konuşan 10 bin Türk vatandaşının ülkeden ayrılması veya İsrail devletinin kurulmasıyla 1948 ve 1952 yılları arasında 35 bin Musevi'nin İsrail'e göç etmeleri gösterilebilir.[144]

Türkiye'den Avrupa ülkelerine yönelik göç hareketleri aslında 1950'li yıllarda başlamıştır. 1950'li yıllarda Almanya'ya göç edenler İstanbul'da faaliyet gösteren ve

[144] Ahmet İçduygu ve İbrahim Sirkeci, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, (249-268), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

eşleri yabancı olan işadamları veya Almanya'ya yerleşen Türk serbest meslek mensuplarının aracılığıyla gerçekleştirilen bireysel girişimler sonucu göç etmiştir. Ayrıca Türkiye ve Almanya'da bulunan bazı meslek odaları arasında işbirliği kurulmuş ve bunun sonucunda bazı sektörlerde çalışmak amacıyla vasıflı işgücünün Almanya'ya gitmesi sağlanmıştır.[145]

27 Mayıs darbesinden sonra Türkiye'de işsizlik artmış ve döviz darlığı yaşanmıştır. Bu dönemde Batı Avrupa ülkelerinden, özellikle Almanya'dan gelen işgücü talebi işsizlik problemi için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da fazla olan işgücünün ihraç edilmesi, işçi dövizlerinin yurda gönderilmesi, yurda dönen işçilerin edindikleri yabancı dil, teknik donanım gibi yeteneklerinin Türkiye'deki çalışma hayatında kullanılması kalkınma stratejisini oluşturmuştur. Bu stratejinin gerçekleştirilmesi amacıyla ilk olarak 1961 yılında Batı Almanya ile ikili işgücü antlaşması imzalamıştır. Göçmen işçilerin seçimi, işe alınması ve ödenecek ücretlere ilişkin koşulları belirleyen ikili antlaşmalar daha sonra diğer Avrupa devletleri ile de imzalanmıştır.[146]

Tablo 6: Türkiye'nin Avrupa Devletleriyle İmzalamış Olduğu İkili İşgücü ve Sosyal Güvenlik Antlaşmaları

Ülkeler	İşgücü Antlaşmaları	Sosyal Güvenlik Antlaşmaları
Batı Almanya	30 Eylül 1961	30 Nisan 1964
Avusturya	15 Mayıs 1964	12 Ekim 1966
Belçika	12 Temmuz 1964	4 Temmuz 1966
Hollanda	19 Ağustos 1964	5 Nisan 1966
İsviçre	-	1 Mayıs 1969

[145] Nermin Abadan-Unat, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 40,41.

[146] Ahmet İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, TÜSİAD, İstanbul 2006, s. 63.

Fransa	8 Nisan 1965	20 Ocak 2009
İsveç	10 Mart 1967	2 Eylül 1977
Danimarka	-	13 Kasım 1970

Kaynak:İçduygu, Erder, Gençkaya (2014).

Batı Almanya ile imzalanan antlaşmaya göre işgücü ağırlıklı olarak erkekleri kapsamıştır ve rotasyon uygulanması öngörülmüştür. Buna göre işçiler bir yıl süre ile istihdam edildikten sonra ülkeye geri dönmeleri hedeflenmiştir ancak bu gerçekleşememiştir. Batı Almanya ile imzalanan antlaşma işçi seçimi ve yerleştirme görevinde Türkiye'de İş ve İşçi Bulma Kurumu'nu, Almanya'da ise Federal İşçi Kurumu'nu yetkilendirmiştir. Bu dönemin bir diğer önemli özelliği ise İtalya, İspanya ve Yunanistan'dan gelen işçilerden farklı olarak Türk işçilere aile birleşimleri için hak verilmemesi olmuştur.[147]

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelik gerçekleşen işgücü göçü ağırlıklı olarak Almanya'ya gerçekleşmiştir. Tablo 7'den görüleceği gibi 1961-1976 arasındaki göçlerin %78,99'u Almanya'ya gerçekleşmiştir. Ancak 1970 yılından itibaren Almanya'ya yönelen göç azalmış ve özellikle Fransa ve Avusturya'ya yönelen göçler artmıştır.[148]

Tablo 7: Yabancı Ülkelere Gönderilen İşçilerin Ülkelere Göre Dağılımı (1961-1976)

Ülkeler	**Stok**	**%**
Batı Almanya	651.998	78,99
Fransa	55.974	6,78
Avusturya	37.858	4,59
Hollanda	24.992	3,03

[147] Nermin Abadan-Unat, "Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü", **Türkiye'nin Göç Tarihi**, (263-276), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

[148] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 189.

Belçika	15.995	1,94
İsviçre	7.640	0,93
Avustralya	6.546	0,79
Danimarka	3.579	0,43
İngiltere	2.175	0,26
Diğer	18.626	2,26
Toplam	825.383	100,00

Kaynak: İçduygu, Erder, Gençkaya (2014).

1960'lı yıllarda Avrupa'ya yönelen göç hareketleri temelde ekonomik sebeplerden dolayı meydana gelmiştir. Bu dönemde meydana gelen işgücü göçü Avrupa'nın ekonomik dengesine bağlı olarak dalgalanmalar göstermiştir. Avrupa'ya gönderilen işçi sayısında 1961 sonrasında büyük bir artış gerçekleşmiş ve 1964 yılında yıllık gönderilen işçi sayısı 66.000'e ulaşarak en yüksek değere ulaşmıştır.[149] 1973'te patlak veren enerji krizi ile birlikte Avrupa ülkeleri işçi alımlarını durdurma kararı almıştır. Büyük fabrikalar üretimlerini kısıtlama kararı almış ve işçileri işten çıkarma yoluna gitmiştir. Sadece Almanya'nın Köln şehrinde 80.000 kişi işsiz kalmıştır. Ancak işten çıkarılan Türk işçiler beklendiği gibi Türkiye'ye dönmemişlerdir. İşsiz kalan işçiler gerek Almanya'da, gerekse diğer ülkelerde sorunun üstesinden gelmeye çalışmışlardır. 1973 krizinden sonra kesin bir şekilde işçi alımları durdurulmuş ve bir insan hakkı olan "aile birleşimine izin verme" süreci başlamıştır.[150]

3.1.1.2. 1970 Sonrası Avrupa'ya Göç: Aile Birleşimleri ve Sığınma Göçü

Bütün dünyayı etkileyen 1973 petrol krizi Batı Avrupa ülkelerini de olumsuz olarak etkilemiştir. Batı Avrupa ülkeleri krize karşı daraltıcı önlemler almaya

[149] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, s. 63.
[150] Abadan-Unat, **Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü**, s. 264, 265.

başlamışlar ve kendilerine yönelen yabancı işçi göçünü durdurma veya en aza indirgeme yoluna gitmiştir.

Batı Avrupa ülkelerinin göçü azaltma veya durdurma politikalarına rağmen Türkiye'den dışa göç durdurulamamıştır. Sadece Almanya'da 1973-1984 arası dönemde Türk nüfusu yaklaşık olarak bir milyon artmış ve Almanya'daki Türk nüfusu 1.5 milyonun üzerine çıkmıştır. Diğer Batı Avrupa ülkelerinde de Almanya'daki kadar yüksek olmasada bir artış gözlemlenmiştir.[151]

Tablo 8: Çeşitli Avrupa Ülkelerindeki Türk Nüfusu

Ülkeler	1973	1984	1993	2001
Almanya	615.827	1.552.328	1.965.577	2.053.600
Fransa	33.892	144.790	254.000	311.356
Hollanda	30.091	154.201	252.450	299.909
Avusturya	30.527	75.000	150.000	134.229
Belçika	14.029	63.587	90.425	70.701
Danimarka	6.250	17.240	34.700	35.232
İngiltere	2.011	28.480	51.390	79.000
Norveç	-	3.086	5.577	10.000
İsveç	5.061	20.900	36.001	38.844
İsviçre	19.710	48.485	76.662	79.476
TOPLAM	777.727	2.108.097	2.916.782	3.112.347

Kaynak: Yalçın (2004)

1973 petrol krizinden sonra Türkiye'den Batı Avrupa'ya göçün artmasındaki en önemli nedenlerden biri aile birleşimleri olmuştur. Yurtdışında yaşayan Türk göçmenler ailelerini daimi oturma izni veya aile birleşimi gibi yollarla yanına

[151] Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, s. 136.

almıştır. Ailelerin birleşmesi veya evlilikler ile göçlerin yaşanması bu dönem gerçekleşen göçlerin temelini oluşturmuştur.[152]

Türkiye'den yurtdışına göçü hızlandıran bir diğer önemli etken 12 Eylül 1980 darbesinin yaşanmış olmasıdır. 1980 Darbesi Türkiye'nin demokrasi alanındaki ilerlemelerini durdurduğu gibi göç hareketlerine de yeni bir boyut getirmiştir. Darbe sonrası birçok kişi ideolojik nedenler ve etnik mensubiyet nedeniyle kaygılanmaya başlamış ve başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine göç ederek sığınma talebinde bulunmuşlardır. İltica hareketinde bulunan kişilerin Almanya'yı seçmesindeki neden Alman Anayasası'nın herkese iltica hakkı tanıması olmuştur. Almanya'daki sığınma başvurularının artması üzerine Türkiye'den gelen sığınmacıların gizli ekonomik nedenlerle başvuru yaptığı eleştirisi getirilmiştir. Bu eleştirinin sonucunda temel kanunda değişiklik yapılmış ve AB vatandaşı olmayan kişilerin sığınma başvurularının sonuçlandırılmasına kadar kamplarda kalma zorunluluğu getirilmiştir.[153]

Tablo 9: Vardıkları Ülkelere Göre Türkiye Kaynaklı Sığınmacı Hareketi (1981-2005)

Varılan Ülke	1981-1985		1986-1990		1991-1995		1996-200		2001-2005	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Avrupa Ülkeleri	45.620		185.797		175.557	98,6	141.226	97,9	107.534	98,7
Kanada					755	0,4	1.919	1,3	5.125	0,8
Avustralya					780	0,4	928	0,6	2.040	0,3
ABD					984	0,6	199	0,1	1.513	0,2
Toplam					178.076	100	144.272	100	664.412	100

Kaynak: İçduygu (2006)

[152] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, s. 66.
[153] Abadan-Unat, **Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü**, s. 267.

1980'lerden itibaren Avrupa'ya giden sığınmacıların çoğunlukla Kürt kökenli Türk vatandaşlarının olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca sığınma talebinde bulunan bu kişilerin 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun mülteciler olmadığı da bir gerçektir. Tablo 9'da da görüldüğü gibi 1980-1995 yılları arasında Batı Avrupa'ya Türkiye'den 350.000 dolaylarında sığınmacı göç etmiştir. 1980'lerin başında Türkiye'den Batı Avrupa'ya giden sığınmacı sayısı 10.000 iken 1980'lerin sonlarında bu sayı 40.000'e kadar ulaşmıştır.[154]

3.1.1.3. Türkiye'den Göçün Avrupa Dışına Yönelmesi

Türkiye'den işgücü göçü Avrupa dışında ilk olarak Avustralya'ya olmuştur. 1967 yılında Avustralya hükümeti ile imzalanan antlaşma ile birlikte 1968-1974 yılları arasında yaklaşık 12.000 Türk işçisi ve aile üyeleri Avustralya'ya göç etmiştir. Avustralya'ya yönelen göç hareketinin sayısı Avrupa'ya yönelen göç hareketinin sayısından çok az olmuştur ancak Avustralya'ya giden göçmenler kalıcı yerleşme amacıyla gitmeleri bu göç hareketine farklı bir özellik katmıştır.[155]

1973 yılında petrol krizinin yaşanması ile birlikte Avrupa ülkeleri göçmen işçi politikalarını durdurma kararı almışlardır. Türkiye'nin Avrupa'ya yönelen işgücü göçü de bu dönemde durmuştur. Petrol krizi, petrol ithal eden ülkelerde bir durgunluğa yol açmasına rağmen petrol ihraç eden ülkelerde tam tersi bir etki oluşturmuştur. Petrol ihraç eden Libya ve Ortadoğu ülkeleri imar ve kalkınma hamlelerine girişmişlerdir. İmar ve kalkınma hamlesine giren bu ülkelerin işgücünün ve teknolojisinin yetersiz olmasından dolayı bu eksikliği yabancı işgücü ve teknoloji ile doldurmuşlardır. İlk olarak Libya 1975 yılında ülkemizden iş gücü talebinde bulunmuş ve ardından 1977 yılında Suudi Arabistan, Irak ve Kuveyt gibi ülkelerde aynı talebi dile getirmişlerdir. [156] Ortadoğu ülkelerine giden göçmen işçiler birkaç yıllık çalışma izinleri ile çalışmış ve iznin bitiminde tekrardan Türkiye'ye

---

[154] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, s. 67.
[155] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 201.
[156] Devlet Planlama Teşkilatı, "Yurtdışında Yaşayan Türkler Alt Komisyon Raporu", **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İş Gücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2001, s. 2.

dönmüşlerdir. Türkiye'den Arap ülkelerine giden göçmen sayısı 1975-1980 arası dönemde 74.000'den fazla olmuştur. 1980'lerde bu sayı 250.000'lere kadar çıkmıştır. 1980'lerin sonlarına doğru Körfez Krizinin yaşanması ve büyük altyapı projelerinin tamamlanması ile birlikte bu ülkelerdeki göçmen işçi sayısında azalmaya yol açmıştır.[157]

Körfez Krizi'nin yaşanması ile birlikte Ortadoğu'ya yönelen işgücü göçü azalmaya başlamış ve yönünü Rusya ve Eski Sovyet Cumhuriyetlerine çevirmiştir. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte ortaya yeni ülkeler çıkmış ve bu ülkeler yeniden yapılanma programları başlatmışlardır. Yeniden yapılanma programlarında Türk firmalarının aktif rol alması bu ülkelere doğru işgücü göçüne yol açmıştır. 1991-1995 yılları arasındaki dönemde yalnızca 115 kişi bu ülkelere gitmişken 1996-2000 yılları arasında bu sayı 65.000'i geçmiş, 2001-2005 yılları arasında 90.000'e yaklaşmıştır.[158]

Tablo 10: İşkur'un Yurtdışına İşçi Gönderimleri (2007-2015)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Afganistan	1.326	334	2.858	2.920	2.427	1.577	1.168	389	157
Azerbaycan	1.299	975	858	555	1.594	2.197	3.069	2.477	1.630
Almanya	2.022	1.398	1.280	1.094	882	1.199	770	552	654
B. Arap Emirlikleri	1.398	2.106	1.980	132	133	85	85	134	175
Cezayir	875	793	1.834	1.963	2.209	1.219	1.131	2.051	4.240
Irak	6.696	4.791	3.886	5.405	10.584	15.010	15.294	7.536	5.335
Katar	5.160	2.412	3.312	3.687	3.380	505	454	1.001	541
Kazakistan	7.994	4.723	1.595	1.011	877	985	678	1.928	1.374
Libya	2.574	5.991	13.578	15.643	1.950	690	1.854	1.116	76
Rusya	23.349	16.095	9.842	7.718	9.265	13.762	13.463	9.148	4.379

[157] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, s. 65.
[158] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, s. 66.

Suudi Arabistan	4.049	7.556	7.395	6.349	7.867	8.184	5.206	3.777	2.825
Türkmenistan	7.41	1.249	4.291	4.625	4.898	4.810	3.816	3.629	2.913
Ukrayna	2.753	2.575	832	217	492	153	460	17	60
Ürdün	1.099	351	364	280	1.950	332	152	16	0
Diğer Ülkeler	8.689	7.253	4.605	3.248	3.983	7.245	7.769	5.873	7.607
Toplam	**70.024**	**58602**	**59.479**	**54.847**	**52.491**	**57.953**	**55.369**	**39.644**	**31.966**

Kaynak: İŞKUR (2017), (http://www.iskur.gov.tr)

Sonuç olarak 1960'larda işgücü göçü ile Türkiye'den, Batı Avrupa ülkelerine ilk göçler başlamıştır. Avrupa'ya ulaşan ilk işçilerin rotasyon uygulanarak Türkiye'ye geri dönecekleri düşünülmüş ancak uygulamada bu gerçekleşmemiştir. 1973 Petrol Krizi ile birlikte göçmen işçilerin Avrupa'ya alımı durdurulmuş bu defa aile birleşimleri ve sığınmacı başvuruları ile Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göçmen hareketi devam etmiştir. Sadece Almanya'ya göç eden Türklerin sayısı 2010 yılı itibari ile 3 milyona ulaşmıştır. Bu sayı ile Türkiye-Almanya arası göç koridoru dünyanın ilk beş göç koridoru arasında yer almıştır. [159] 1973 Petrol Krizi'nden sonra Türkiye Ortadoğu ve Arap ülkelerine işgücü göndermeye başlamıştır. 1980'lerin sonunda Körfez Krizi'nin ortaya çıkmasıyla Ortadoğu ve Arap ülkelerine yönelen işgücü göçünde azalma başlamış ve yönünü Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucu ortaya çıkan yeni ülkelere ve Rusya'ya çevirmiştir. Son yıllarda Türkiye'den yurtdışına yönelen işgücü göçü Tablo 10'dan da görüldüğü gibi Ortadoğu, Rusya ve Türki Cumhuriyetlere doğru gelişmiştir. Şüphesiz ki işgücü göçünün bu ülkelere yönelmesindeki en önemli etkenlerden bir tanesi de Türk firmalarının bu ülkelerde yürütmekte oldukları projelerdir.

[159] M. Murat Erdoğan, "Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve Euro-Turks-Barometre Araştırmaları", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt No. 1, s. 122.

3.1.2. Hedef Ülke Türkiye

Türkiye'den batılı ülkelere 1960'larda başlayan işgücü göçü, Türkiye'nin dahil olduğu uluslararası göç rejimleri içerisinde "göç veren" bir ülke olarak tanınmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda Türkiye'ye yönelen göç hareketleri Türkiye'yi aynı zamanda "göç alan" ve "geçiş ülkesi" konumuna da getirmiştir. Türkiye'nin "göç alan" bir ülke konumunda olması yeni bir olgu değildir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren Türkiye'ye yönelen göç akınları varlığını muhafaza etmiştir. Ancak Cumhuriyet'in erken dönem göç deneyimleri son yıllardaki deneyimlerin farklı bir seyir izlemiştir.[160]

Türkiye'ye yönelen göç hareketleri 1980'lerden önce ve sonra olmak üzere iki tarihsel döneme ayrılabilir. 1923-1980 yılları arasındaki göç hareketleri daha çok Türk kökenli göçmenler tarafından gerçekleştirilen göç hareketleri iken, 1980 sonrası dönemdeki göç hareketleri yabancı kökenli göçmenler tarafından gerçekleştirilen göç hareketleri olmuştur.[161]

3.1.2.1. 1923-1980 Arası Dönemde Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'ye yönelen ilk göç hareketi Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen "nüfus mübadelesi" sonucunda gerçekleşmiştir. Mübadele antlaşması gereğince 1923-1939 yılları arasında 384.000 kişi Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Yunanistan'dan gelen, Türkçe konuşan ve Müslüman olan bu kişiler Türkiye'de Rumlardan boşaltılan yerlere yerleştirilmişlerdir.[162] Yalçın, gerçekleştirilen nüfus mübadelesi ile Yunanistan'a göç eden Rumların zanaatkar ve tüccar olmaları ve Yunanistan'dan ülkemize gelen

---

[160] İçduygu, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları,** s. 70.
[161] Taşkın Deniz, "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 181, s. 193.
[162] Kemal Kirişçi, "Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi", **"Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış" Uluslararası Kongresi**, İstanbul, Tarih Vakfı, 10-12 Aralık 1998, s. 112.

kişilerin sadece tarım bilgisine sahip olmalarının ülkemiz açısından ekonomik kayıp olarak değerlendirmiştir.[163]

1923 yılından sonra Türkiye yönelen bir diğer göç hareketi Bulgaristan'dan olmuştur. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin yaşam koşulları kötüleşmeye başlamış ve "Bulgaristan Bulgarlarındır" söylemi buradaki Türkleri zor duruma sokmuştur. Bu gelişmelerin ardından 1923-1933 yılları arasında yıllık ortalama 10.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.[164]

Tablo 11: Balkanlardan Türkiye'ye Göç (1923-1980)

	1923-1939	**1940-1945**	**1946-1997**	**Toplam**
Bulgaristan	198.688	15.744	603.726*	818.158
Yunanistan	384.000	-	25.889	409.889
Romanya	117.095	4.201	1.266	122.562
Yugoslavya	115.427	1.671	188.600**	305.698
Toplam	815.210	21.616	819.481	1.656.307

Kaynak: Kirişçi (1998)

Tablo 11'den de görüldüğü gibi Türkiye bu dönemde sadece Yunanistan ve Bulgaristan'dan göç almamış ayrıca Romanya'dan 121.296, Yugoslavya'dan 115.427 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Roman hükümeti Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Dobruca bölgesine Romenleri yerleştirmeye başlamış ve ellerindeki toprakların 1/3'ünü gelen kişilerle paylaşmakla sorumlu tutmuştur. Uygulanan bu politikanın ardından ekonomik ve sosyal baskılar altında kalan Dobruca Türkleri ülkemize göç etmeye başlamışlardır. Yugoslavya Türkleri ise

[163] Yalçın, **Göç Sosyolojisi,** s. 107, 108.
[164] Hikmet Öksüz, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler Ve Göç Sonrası İskan Meselesi (1923-1938), **Atatürk Dergisi**, Cilt No. 3, s. 177, 178.
*1989 yılındaki kitlesel göçten 125.259 kişi Bulgaristan'a geri dönmüştür.
**1992-1995 arasında gelen Boşnak mülteciler dahil edilmemiştir.

Yugoslavya'da çıkarılan "toprak reformu" dolayısı ile gelirlerinin büyük bir bölümünü kaybetmeye başlamışlar ve göç yollarına düşmüşlerdir. Türkiye, Yugoslavya göçmenlerinin göç sürecinde yol, iskan ve iaşe giderlerinin karşılanması için çeşitli dönemlerde kararnameler çıkarmıştır.[165]

Türkiye göç tarihi açısından 1950 yılı önemli bir dönüm noktası olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da komünist rejimin kurulması ile birlikte 1950 yılında Bulgar hükümeti Türkiye'den 250.000 Bulgaristan Türkünü almasını istemiştir. 1950-1951 yılları arasında 154.000 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye sürülmüş ve gelen kişiler ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirilmiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen bir diğer göç hareketi de 1970 yıllarda yaşanmıştır. 1970'li yıllarda Türkiye gelenler bu defa kendi istekleri ile gelmişlerdir.[166]

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'da da komünist rejimin kurulması ile birlikte Yugoslavya'da bulunan Türklerde Bulgaristan'dakilere benzer bir kaderi yaşamışlardır. Kirişçi, Türkiye'nin Batı yanlısı bir siyaset izlemesinden dolayı Türklere şüphe ile bakılmasına yol açtığını ve bunun sonucunda Türk azınlığın göç etme zorunluluğu hissettiğini belirtmiştir. Türkiye ve Yugoslavya hükümetlerinin anlaşmasıyla birlikte 1952-1980 yılları arasında yaklaşık 185.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.[167]

Yunan iç savaşı ve II. Dünya Savaşı süresince Yunanistan'da yaşayan çok sayıda Türk, yasal ve yasadışı yollarla gelerek Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'ye sığınanların bir kısmı Yunanistan'da iç savaşın bitmesiyle birlikte geri dönmüştür ancak büyük kısmı Türkiye'de kalmıştır. Ayrıca 1950-1969 yılları arasında aile birleşimi kapsamında Yunanistan'da yaşayan 25.889 göçmenin Türkiye'ye yerleşmesine izin verilmiştir.[168]

---

[165] Öksüz, **İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan**, s. 181, 184.
[166] İçduygu ve Sirkeci, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri**, s. 264.
[167] Kirişçi, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 113.
[168] Kirişçi, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 113, 114.

Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinin birinci dönemi olan 1923-1980 arası dönemdeki göçmenlerin çoğunluğu Balkanlardan gelmiştir. Ancak bu dönemde az sayıda da olsa balkanların dışından Türkiye'ye gelen göçmenler olmuştur. 1930'lu yıllarda Nazi baskısından kaçan yaklaşık 800 Alman akademisyen Türkiye'ye sığınmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında yaklaşık 100.000 Filistinli Türkiye'ye göç etmiştir. 1946-1996 yılları arasında 2878 Türk Orta Asya'dan göç ederek Türkiye'ye gelmiştir.[169]

Türkiye, Cumhuriyet'in ilanından sonra yoğun bir şekilde göç almaya başlayan bir ülke olmuştur. Ancak gelen göçmenlere baktığımızda sadece çoğunlukla Türk soyundan ve kültüründen gelenlere kapıların açıldığını görmekteyiz. Kirişçi özellikle 1920-1950 arasındaki dönemde Türkiye'nin göç politikalarının bir ulusun ve ulusal kimliğin inşa edilmesi çabalarıyla ilişkilendirmiştir. Bu çabaların II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin mülteci politikalarına olan etkisini de vurgulamıştır.[170] İçduygu ve Sirkeci'de 1920-1950 arası dönemi Kirişçi'nin yorumuna benzer bir şekilde "ulusal inşa" dönemi olarak tanımlamıştır.[171]

3.1.2.2. 1980 ve Sonrası Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

1980 öncesi dönemde Türkiye'ye ulus devletin inşasına uygun olarak daha çok Balkan ülkelerinden gelen ve Türk kültür ve soyundan olan kişiler göç etmiştir. Türkiye'de göçmen denilince akla ilk olarak bu grup gelmektedir. 1980 sonrası dönemde ise Türkiye çeşitli etnik ve dinsel kökenlere sahip ve farklı amaçlarla gelen göçmen akışlarına maruz kalmıştır. Bu dönemde gelen farklı ve dinsel kökene sahip göçmelere daha çok "yabancı" nitelendirilmesi yapılmıştır.[172]

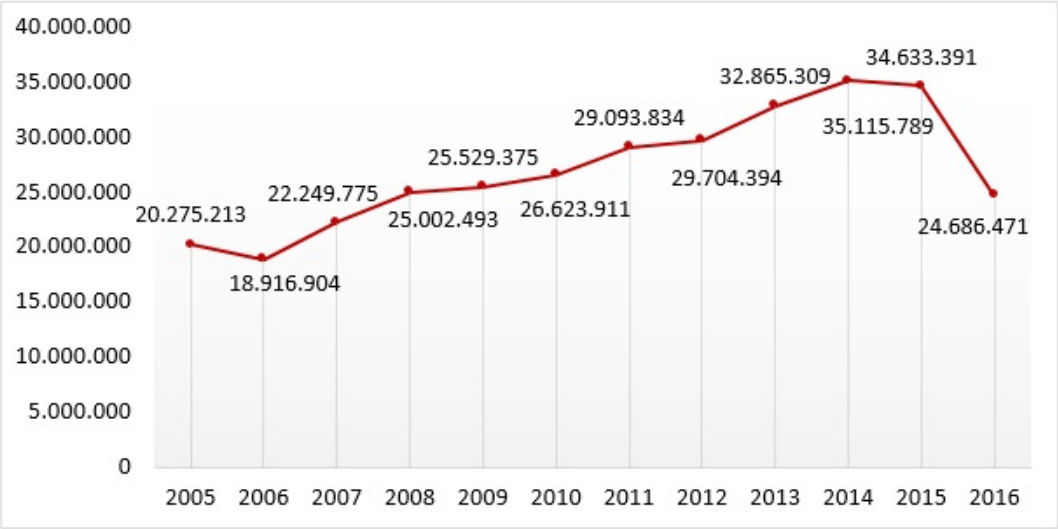
1980 sonrası dönemde Türkiye'ye yönelen göçmen kitlesinde farklılık yaşanmasına yol açan birkaç farklı faktör vardır. Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi, İran'da rejim değişikliğinin yaşanması, Ortadoğu'da yaşanan savaşlar ve

[169] Deniz, **Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye**, s. 194.
[170] Kirişçi, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 119.
[171] İçduygu ve Sirkeci, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri**, s. 259.
[172] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 223.

Doğu Bloku'nda komünist rejimin çöküşü gibi Türkiye'nin komşu ülkelerinde meydana gelen olaylar bu ülkelerden daha istikrarlı ülkelere göç akışının başlamasına yol açmıştır. Ayrıca küreselleşmenin Türkiye'de yoğunlaşması Türkiye'nin göç sistemlerindeki yerini de değiştirmiştir. Küreselleşmenin yoğunlaşması sonucunda Türkiye'de farklı göçmen gruplarını içeren karmaşık bir göç sistemi oluşmuştur.[173] Bu dönemde gerçekleşen göçler karmaşık bir yapı içinde olduğundan her grubu ayrı ayrı incelemek daha doğru olacaktır.

3.1.2.2.1. Düzenli Göç

Son yıllarda Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinden bir bölümünü düzenli göç hareketleri oluşturmaktadır. Düzenli göç hareketlerini ikamet izni, çalışma izni veya vize süresi içinde yasal olarak Türkiye'de bulunan düzenli göçmenler yerine getirmektedir.

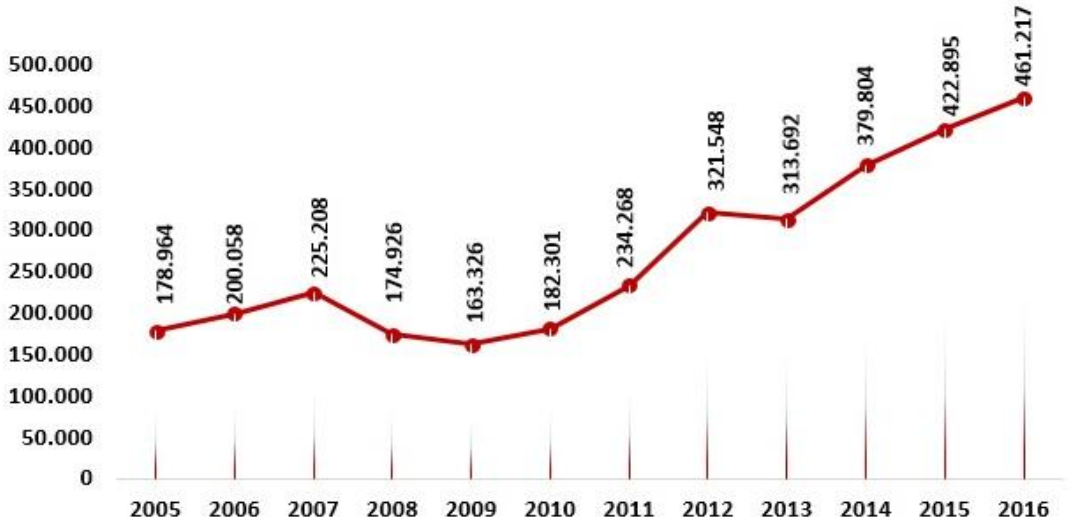
Grafik 1: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş[174]

[173] Ahmet İçduygu ve Damla B. Aksel, **Türkiye'de Düzensiz Göç**, Uluslararası Göç Örgütü, Ankara 2012, s. 19.

[174] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708 (04.02.2017)

Grafik 1'de de görüldüğü gibi Türkiye yabancı hareketliliği açısından yoğun bir ülke konumundadır. Son 12 yılın girişlerinin gösterildiği grafikte 2014 yılına kadar geçen sürede Türkiye giriş yapan yabancı sayısında her geçen yıl artış olduğu görülmektedir. Türkiye'ye giriş yapan yabancı sayısı 2014 yılında üst noktaya ulaşarak 35.115.789 olmuştur. Burada belirtilmesi gereken önemli bir noktada bu sayının içerisinde kitlesel olarak Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin yer almadığıdır.

Türkiye'de bulunan düzenli göçmenlerin çoğunu ikamet izni ile ikamet eden yabancılar oluşturmaktadır. İkamet izni ile Türkiye'de kalan kişiler öğrenciler, evlilik yapanlar, çalışma izni ile kalanlar vb. olan kişilerden oluşur.

Grafik 2:Yıllara Göre Türkiye'de İkamet İzni Verilen Yabancılar[175]

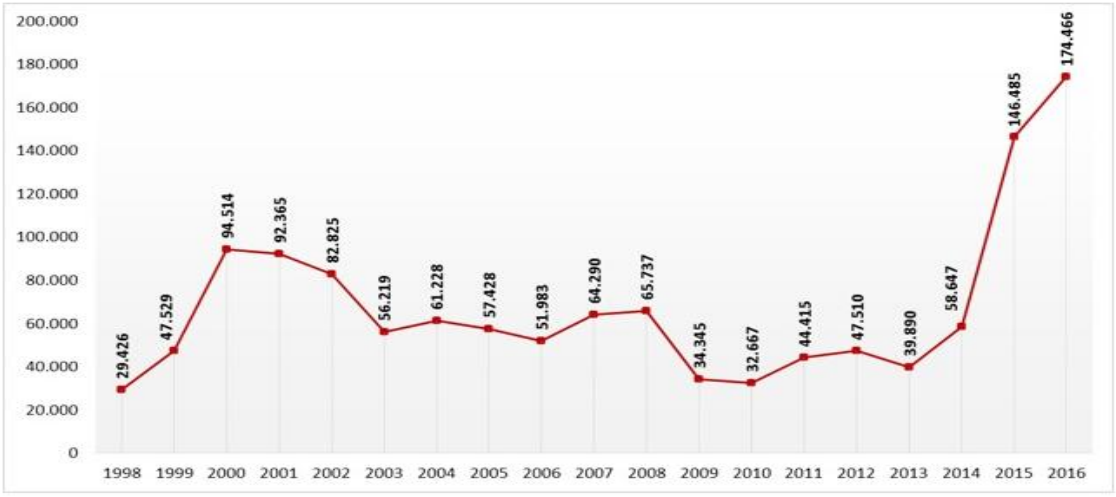
İkamet izni verilen yabancı sayısı 2016 yılında 461.217 ulaşmış ve verilen ikamet izinlerinin 244.034'ü kısa dönem ikamet izni, 63.546'sı aile ikamet izni, 61.116'sı öğrenci ikamet izni, 56.591'i çalışma izni olarak düzenlemiştir. Ayrıca

[175] Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709 (04.02.2017)

ikamet izni verilen yabancıların uyruklarına baktığımızda ilke beş sırada Irak, Suriye, Azerbaycan, Türkmenistan ve Rusya Federasyonu yer almaktadır.[176]

3.1.2.2.2. Düzensiz Göç

Türkiye 1980'den sonra Ortadoğu'da yaşanan savaşlar ve komünist rejimin çöküşü sonucunda düzensiz göç hareketlerinde önemli bir hedef ülke konumuna gelmiştir. Türkiye sahip olduğu coğrafi konumundan dolayı düzensiz göçmenler için bir yandan hedef ülke konumundayken öte yandan Avrupa'ya geçiş için bir köprü konumuna gelmiştir.[177]

Grafik 3: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (1998-2016)[178]

Düzensiz göç hareketlerine yönelik yeterli ve güvenli verilere ulaşmak zordur. Düzensiz göçmenlerin güvenlik makamları tarafından yakalanması halinde veriler oluşmaktadır, düzensiz göç hareketinde bulunan göçmenlerin güvenlik makamlarınca yakalanmaması halinde bu kişilere dair bir veri de oluşmamaktadır. Türkiye'ye yönelen düzensiz göçün büyüklüğü hakkında yorum yapabilmek için

[176] T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

[177] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere** s. 230, 231.

[178] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 (05.02.2017)

güvenlik makamlarınca yakalanan düzensiz göçmen sayılarına bakmak gerekmektedir.[179]

Grafik 3'te de görüldüğü gibi yakalanan düzensiz göçmen sayısı 1998-2000 yılları arasında artış göstermiş ve bu sayı 2000 yılında 94.000'leri aşmıştır. Ancak 2000 yılından sonra yakalanan düzensiz göçmen sayısında 2006 yılına kadar önemli miktarda düşüş görülmüş ve bu sayı 51.000'lere yaklaşmıştır. Özellikle 2010 yılında 1998-2016 arası dönemde ki en düşük sayıya ulaşmıştır. 2016 yılında ise yakalanan düzensiz göçmen sayısı 174.000'lere ulaşmıştır.

3.1.2.2.2.1. Mekik ve Yasadışı Emek Göçü

Mekik göçü, diğer düzensiz göç çeşitlerinden farklı bir yapıya sahiptir. Mekik göçü ile göçmenler bir ülkeye kısa süreli olarak gitmekte, kendi ülkeleri ile ilişkilerini sürdürmekte ve ilgili ülkenin mevzuatına uygun davranmaya çalışmaktadırlar. Mekik göçüne konu olan göçmenler gidecekleri ülkeye yasal olarak giriş yapmaktadırlar. Mekik göçünde göçmenler, sürekli hareket halinde bulunurlar ve gittikleri ülkelerde kısa süreli çalışarak ya da küçük ölçekte ticaret yaparak yaşamlarını idame etmeyi hedeflemektedirler.[180]

Türkiye'ye yönelen mekik göçüne kaynaklık eden ülkeler eski Sovyetler Birliği ülkeleri, Bulgaristan ve Romanya'dır. 2000-2010 yılları arası dönemde mekik göçü ile gelen göçmenlerin geldiği ilk 5 ülke Moldova (50.000), Gürcistan (25.000), Romanya (21.000), Ukrayna (20.000) ve Rusya Federasyonu'dur (20.000). Mekik göçü ile gelen bu göçmenler genellikle hizmetçi, seks işçisi, inşaat işçisi, tarım işçisi olarak kayıt dışı çalışmışlardır. Bu kişilerin çoğu turist vizesi alarak Türkiye'ye giriş yapmışlardır ancak vize süreleri bitmesine rağmen ülkede kalmaya devam ederek düzensiz göçmen durumuna düşmüşlerdir.[181]

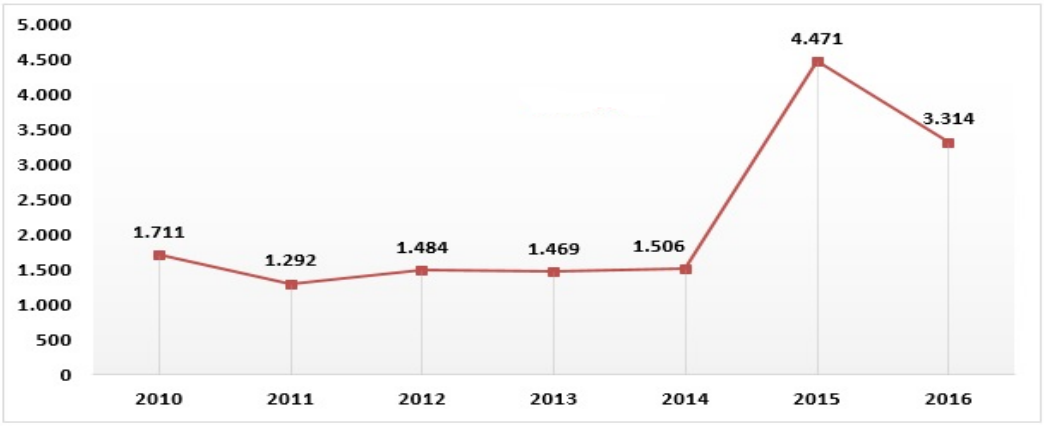
---

[179] İçduygu, Erder, ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 231.
[180] Sema Erder, " 'Düzensiz' Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler", **Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar**, (41-57), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
[181] İçduygu ve Aksel, **Türkiye'de Düzensiz Göç**, s. 26.

Kayıtdışı bir şekilde çalışan düzensiz göçmenlerin sayıları 2000'lerin başında yıllık 30.000 civarında iken 2010 yılından sonra bu sayı 10.000'inin altına düşmüştür. Sayının bu kadar düşmesinin iki önemli neden vardır. Bunların ilki AB uyum sürecinde düzensiz göçün kontrol altına alınması için daha katı tedbirlerin alınması, ikincisi ise Doğu Avrupalı göçmenlerin AB sınırları içinde serbest seyahat edebilme hakkına sahip olabilmeleridir. [182]

3.1.2.2.2.2. Transit (Geçiş) Göç

Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketlerinden bir diğeri transit göçtür. Transit göçmenler daha çok Avrupa ülkelerine geçişte Türkiye'yi bir köprü olarak kullanmakta ve Batılı devletlerin uyguladığı sıkı vize politikaları ve sınır güvenliklerinden dolayı Türkiye'yi bir geçiş koridoru olarak görmektedirler. Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konum ve göçmen ağları Türkiye'yi Doğu-Batı, Güney-Kuzey yönlerindeki göç güzergahlarında önemli bir transit ülke haline getirmiştir.[183]

Grafik 4: Yıllara Göre Yakalanan Göçmen Kaçakçıları[184]

---

[182] İçduygu ve Aksel, **Türkiye'de Düzensiz Göç**, s. 26.

[183] Aslı Didem Danış, **Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye**, http://www.academia.edu/1427180/Yeni_G%C3%B6%C3%A7_Hareketleri_ve_T%C3%BCrkiye (06.09.2016).

[184] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 (06.02.2017).

Transit göçmenler Türkiye'ye göçmen kaçakçılarının organizasyonları ile illegal girmekte ve illegal olarak çıkmaktadırlar. Özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren göçmen kaçakçılığı yapan birçok şebekenin çökertilmesine rağmen göçmen kaçakçılığında büyük bir rantın olmasından dolayı bu şebekelerin sonu gelememektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre göçmen kaçakçılığı yapan şebekeleri yöneten kişiler arasında Türkler, İranlılar, Iraklılar ve Pakistanlılar ilk sıralarda yer almaktadır. [185]

3.1.2.2.3. Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri

Türkiye 1980 sonrasında tarihinin en yoğun ve kalabalık mülteci ve sığınmacı hareketlerini yaşamıştır. 1980 sonrasında Türkiye'yi çevreleyen ülkelerde meydana gelen siyasi istikrarsızlık, çatışma ve savaş ortamından kaçan milyonlarca insan Türkiye'ye yönelen kitlesel sığınmacı ve mülteci hareketlerini meydana getirmiştir.

1980 sonrası dönemde Türkiye'ye yönelen ilk kitlesel sığınmacı hareketi İran'dan gelmiştir. İran'da 1979 yılında İslam Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte geçerli seyahat belgesi olan veya olmayan binlerce İranlı Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'ye yönelen İranlı sığınmacılar Türkiye'yi transit olarak kullanma amacıyla yönelmişlerdir.[186] 1980-1991 yılları arasında İran'dan Türkiye'ye geçen sığınmacı sayısı hakkında tam bir istatistik olmamasına rağmen yaklaşık olarak 1,5 milyon İranlı'nın Türkiye'ye geçtiği tahmin edilmektedir.[187]

Afganistan iç savaşının 1978'de başlamasıyla aralarında Kırgız, Özbek ve Türkmen aşiretlerinin bulunduğu pek çok Afgan aşireti Pakistan'a sığınmıştır. Kırgız, Özbek ve Türkmen kökenli olan kişiler Türkiye'ye sığınmak istemiş ancak Türkiye buna sıcak bakmamıştır. Ancak 1982 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Pakistan ziyaretinin ardından bu kişilerin Türkiye'ye getirilmesine karar

[185] Deniz, **Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye**, s. 190.
[186] İçduygu ve Sirkeci, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri**, s. 265.
[187] Kirişçi, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 118.

verilmiş ve yaklaşık 7 bin Afgan göçmen Doğu Anadolu bölgesindeki köylere yerleştirilmiştir.[188]

Türkiye'ye yönelen bir diğer kitlesel göç hareketi 1989'da Bulgaristan üzerinden gelmiştir. Bulgaristan'da Jivkov hükümetinin baskıları karşısında 1989 yılının Ağustos ayında 311.862 Bulgaristan vatandaşı yürüyerek, trenle veya özel arabalarıyla yanlarına alabildikleri kişisel mallarını alarak Türkiye'ye kitlesel olarak göç etmişlerdir. Jivkov hükümetinin düşmesi ve 1990 yılında Türkçe eğitimlerin tekrardan başlaması ve Türkçe isimlerin geri verilmesiyle birlikte Türkiye'ye göç eden kişilerin bir kısmı tekrardan Bulgaristan'a dönmeye başlamıştır. 1995 Haziran ayında, 1989 kitlesel göç hareketi ile gelenlerin resmi olarak iskanlı sayısı 244.633 iken Bulgaristan'a geri dönenlerin sayısı 125.259 olmuştur. Yaşanan bu göç hareketinde gelenlerin ne kadarının Türk kökenli olduğu tam olarak bilinmemektedir. Gelen kişilerin arasında Pomak (Müslüman Bulgar), Tatar ve Çingenelerin de yer aldığı bilinmektedir.[189]

Türkiye'ye yönelen kitlesel göç akınlarına kaynaklık eden bir diğer önemli ülke Irak olmuştur. Türkiye, 1988-2015 yılları arasında Irak üzerinden gelen üç büyük kitlesel göç hareketi ile karşılamıştır. Bu göç hareketlerinden ilki 1988 yılında İran-Irak savaşının hemen ardından gerçekleşmiştir. Irak ordusu tarafından sıkıştırılan 50.000'den fazla Kürt kökenli Irak vatandaşı Türkiye'ye sığınmıştır. İkinci göç hareketi ise Körfez Krizi'nin yaşandığı dönemde gerçekleşmiştir. Irak ve Kuveyt'te bulunan yabancı uyruklu işçiler söz konusu ülkelerden ayrılarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Sayıları 60.000'i geçen yabancı uyruklu işçiler geçici olarak Irak-Türkiye sınırına yakın bir kampa yerleştirilmişlerdir. Kampa yerleştirilen yabancı işçilerden pasaport işlemleri tamamlananlar Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından ülkelerine geri gönderilmiştir.[190] Iraktan ülkemize yönelen en büyük göç dalgası ise 1991 yılında 460.000 Irak vatandaşının ülkemize sığınması sonucunda gerçekleşmiştir. Irak'tan gelen bu sığınmacılar da Irak sınırına yakın kurulan

[188] İçduydu ve Sirkeci, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri**, s. 264.
[189] Kirişçi, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 112,113.
[190] İçduygu ve Sirkeci, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri**, s. 266.

kamplara yerleştirilmişlerdir. Ancak bir süre sonra Irak'ın kuzeyinde güvenli ve uçuşa yasak bölgenin oluşturulmasının ardından Irak'a geri dönmüşlerdir. [191] Irak'tan ülkemize yönelen son göç dalgası ise 2014 yılında DAEŞ terör örgütünün Musul ve çevresine saldırılar düzenlemesi sonucu gelişmiştir. Bu saldırılar sonucunda Irak'tan ülkemize göç hareketi başlamıştır ve bu göç hareketinin sonucunda 2014 Eylül ayına kadar 80.000 Irak vatandaşı Türkiye'ye göç etmiştir.[192]

Avrupa'dan Türkiye'ye yönelen en önemli kitlesel sığınma hareketlerinden biri 1991 yılında Bosna-Hersek savaşının çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Savaş boyunca ülke nüfusunun %35'i komşu ülkelere göç etmiştir. Göç edenlerden yaklaşık 25.000 kişi Türkiye'ye sığınmıştır ancak Daytan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra çoğu sığınmacı ülkesine geri dönmüştür. [193] Ayrıca 1992-1997 yılları arasında eski Yugoslavya'daki iç savaşlardan dolayı 20.000, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olayların ardından 17.746 ve sürgüne uğrayan Ahıska Türkleri'nden 32.557 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.[194]

2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketi, Türkiye tarihinin en büyük kitlesel göç hareketi olmasından ve güncel olmasından dolayı ayrı bir başlıkta incelenecektir. Ancak Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketinden önce bireysel sığınma başvurularını da incelemek gerekmektedir.

Türkiye 1980 sonrasındaki dönemde kitlesel sığınma hareketlerine maruz kaldığı gibi bireysel olarak sığınma arayan yabancılar için önemli bir ülke olmuştur. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren önemli miktarda bireysel sığınma başvurusu yapılmıştır. Bireysel sığınma başvuruları 2000'li yıllara kadar çoğunlukla Ortadoğu

---

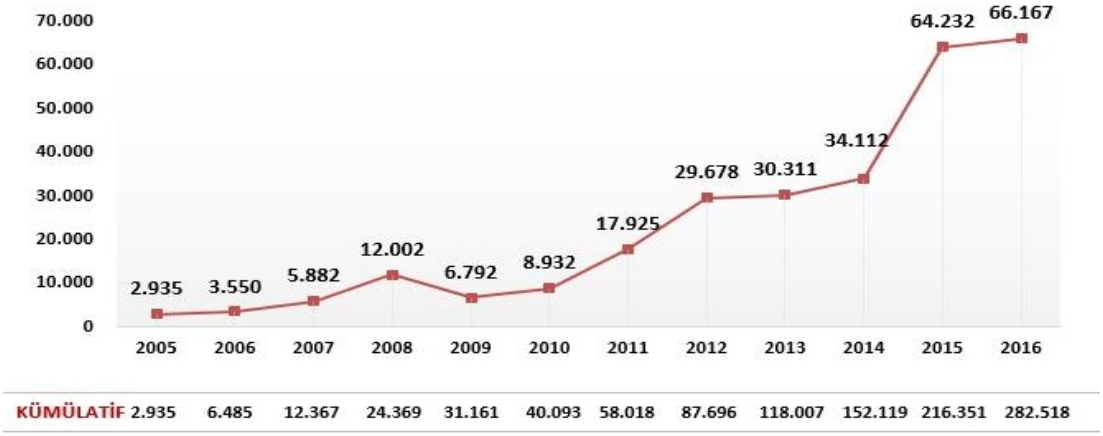
[191] Orhan Deniz, "1990 Sonrasında Türkiye'ye Yönelen Sığınma Hareketleri Ve Etkileri", **VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, 13-15 Ekim 2010, s. 96.

[192] T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlğü ve TODAİE, **Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Akınlar**, Ankara 2015.

[193] Deniz, **1990 Sonrasında Türkiye'ye Yönelen Sığınma Hareketleri Ve Etkileri**, s. 96.

[194] Nasıh Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 62, s. 1012-1014.

ülkelerinden gelmekteyken bu yıllardan sonra Asya ve Afrika ülkelerinden gelen sığınma başvuruları da yoğunlaşmıştır.[195]

Grafik 5: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu (2005-2016)[196]

Grafik 5'te de görüldüğü gibi 2005-20016 yılları arasında toplamda 282.518 kişi sığınma başvurusunda bulunmuştur. Özellikle 2015 yılında sığınma başvurularında büyük bir artış yaşanmış, 64.232 sığınma başvurusu alınmıştır. BMMYK verilerine göre ise 2016 yılında en fazla sığınma başvurusu bulunan sığınmacıların menşe ülkeleri Afganistan, İran, Irak ve Somali'den oluşmaktadır.[197]

3.1.2.2.4. Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Göç Hareketi: Suriye'den Türkiye'ye Göç

Tunus'ta 2010 yılında başlayan özgürlük ve demokrasi istemli protestolar bir domino etkisi yaratmış diğer Arap ülkelerine de sıçramıştır. Suriye'de bu süreçten etkilenmiş ve halk sokaklara dökülerek özgürlük ve demokrasi taleplerini dile getiren söylemler ile BAAS partisine ve Esad rejimine karşı protesto gösterileri başlatmıştır.

---

[195] Polat Kara ve Recep Korkut, "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı. 467, s. 158.

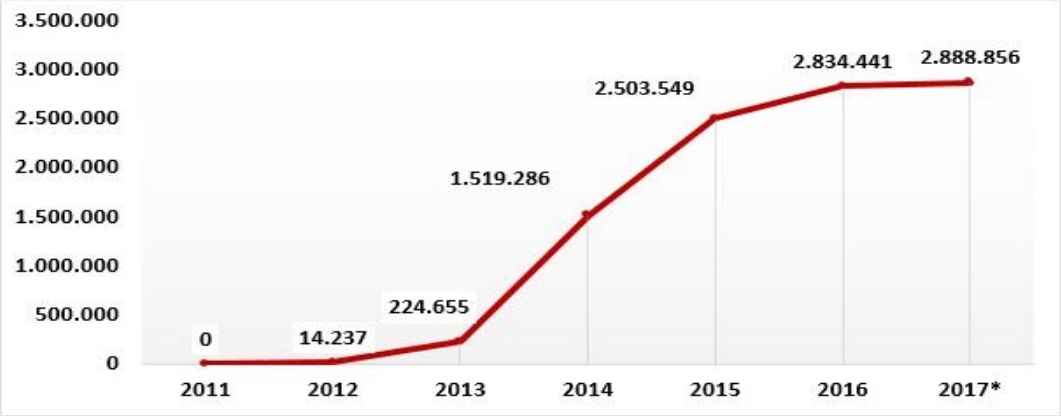
[196] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/uluslararasi-koruma_363_378_4712_icerik (09.02.2017).

[197] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(60).pdf (09.02.2017).

Gösterilerin Suriye geneline yayılması ile birlikte Esad rejimi reform vaatlerinde bulunmuş ancak bu protestoların durmasını engelleyememiştir. 2011 yılının Mart ayında Derah kentinde düzenlenen bir protesto eyleminde 25 kişinin güvenlik güçlerince öldürülmesi Suriye için kanlı bir süreci başlatmıştır. Bu sürecin başlamasıyla milyonlarca Suriyeli için de göç yolları görünmüştür.[198]

İç savaş başlamadan önce nüfusu 20 milyon olan Suriye'nin nüfusunun neredeyse yarısı iç savaşla birlikte yerinden edilmiştir. Göç eden bu kişilerden bir kısmı ülke içinde güvenli bölgelere giderken 4 milyondan fazla kişi de çevre ülkelere göç etmiştir.[199]

Türkiye, Suriye'den Türkiye'ye yönelen göçün başladığı ilk günden beri "Açık Kapı" politikası uygulayarak kapılarını sadece Sünni Araplara açmamış, Suriye'den gelen Kürt, Nusayri, Ezidi ve diğer gruplarında Türkiye'ye sığınmasını sağlamıştır. Bundan dolayı Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası sadece belli bir gruba yönelmemiş, ilkesel bir duruş olarak ortaya çıkmıştır.[200]

Grafik 6: Yıllara Göre Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeliler[201]

[198] İsmail Şahin ve Oğuz Düzgün, "Türkiye'ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası", **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt No. 2, s. 171, 172.

[199] Osman Ağır ve Murat Sezik, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", **Birey ve Toplum Dergisi**, Cilt No. 5, s. 100.

[200] M. Murat Erdoğan, "Türkiye'ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler", **Türkiye'nin Göç Tarihi**, (317-347), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

*02.02.2017 tarihi itibariyle

Suriye'den Türkiye'ye göç hareketi ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grubun gelmesi ile birlikte başlamıştır. 252 kişi ile başlayan göç hareketi Grafik 6'dan da görüldüğü gibi 2017 Şubat ayına kadar 2.888.856'ya ulaşmıştır.

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yasal statüleri hakkında sürekli bir kavram kargaşası oluşmaktadır. Öncelikle Türkiye'de bulunan Suriyelilerin "mülteci" statüsüne sahip olmadıkları bilinmelidir. Türkiye'de bulunan Suriyelilere 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesi gereği "Geçici Koruma" statüsü verilmiştir. 6458 sayılı kanunun 91. maddesi ise geçici korumayı "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." şeklinde açıklamıştır. [202] Geçici koruma statüsünün ayrıntılı düzenlenmesine ve uygulanmasına yönelik yönetmelik çıkarılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda 22 Ekim 2014 tarihinde "Geçici Koruma Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Çıkarılan yönetmelik ile geçici koruma altındaki Suriyelilerin sahip oldukları haklar ve sorumluluklarda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.[203]

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılardan bir kısmı AFAD tarafından 10 ilde kurulan toplam 23 barınma merkezinde kalmaktadır ve bu barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 260.053'tür.[204] Barınma merkezlerinde sağlık merkezleri, okullar, psikolojik destek hizmetleri, sosyal tesisler ve mesleki eğitim kursları bulunmaktadır. Barınma merkezlerinde sunulan hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesinden dolayı Uluslararası Kriz Gurubu tarafından "şimdiye kadar görülmüş en iyi mülteci kampı" olarak lanse etmiştir.[205] Barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler ise Türkiye'nin her tarafına yayılmıştır. Ancak kamp dışında yaşayan

---

[201] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (09.02.2017).

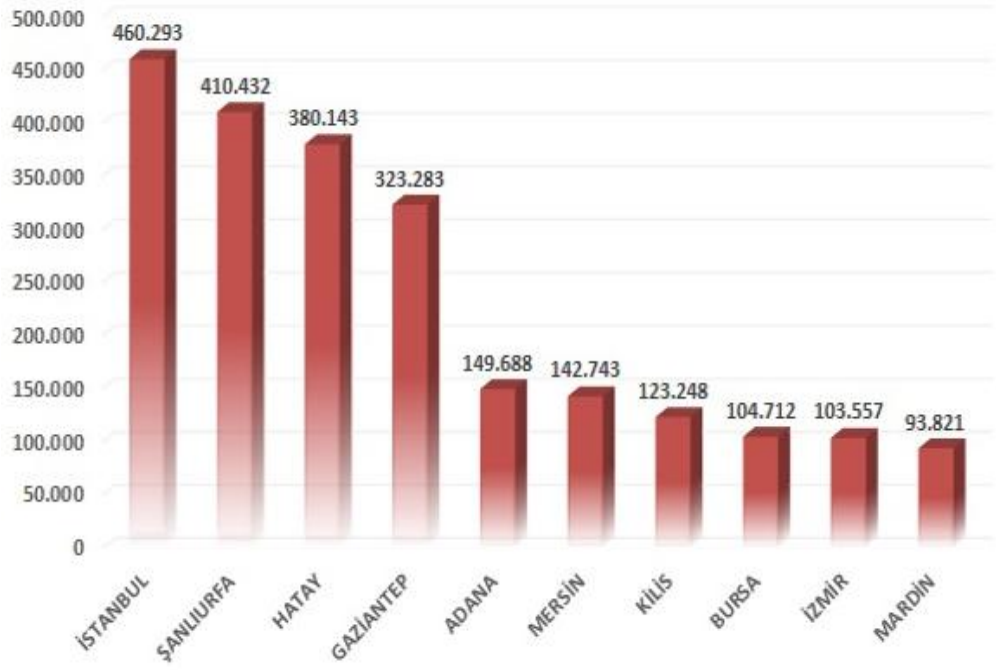
[202] 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013)

[203] İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu", **Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri**, İstanbul 2014, s. 48.

[204] T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum (09.02.2017)

[205] Kemal Kirişçi, **Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı**, Sema Karaca (Çev.), Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık, Ankara 2014, s. 22.

Suriyeliler daha çok büyükşehirler ve Suriye sınırına yakın olan illere yerleşmişlerdir.

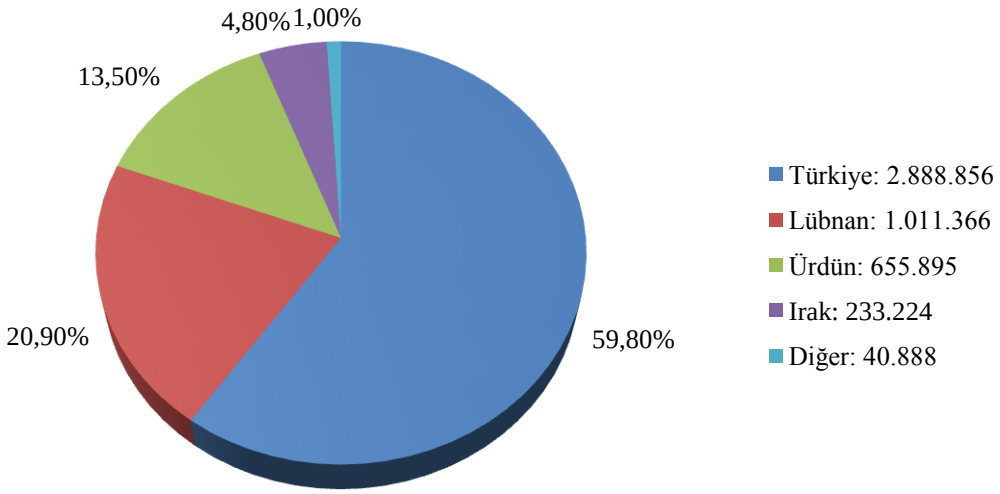

Grafik 7: GK Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı[206]

Türkiye'nin Suriyelilere yaptığı harcamalar ise Mart 2015'e kadar 5,6 milyar dolardan fazla olmuştur. Yük paylaşımı çerçevesinde Türkiye'ye ulaşan dış destek ise sadece 300 milyon dolar civarında olmuştur. Sivil toplum kuruluşları ise Suriyelilere yönelik 635 milyon dolardan fazla yardım yapmıştır. Ne yazık ki milyonlarca Suriyeliye kapılarını açan Türkiye'ye dışarıdan ulaşan destek miktarı sivil toplum kuruluşlarının yardım miktarını geçememiştir.[207]

[206] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (09.02.2017)

[207] Oğuzhan Ömer Demir, "Göç. Politikaları, Toplumsal kaygılar ve Suriyeli Mülteciler", **Global Analiz**, s. 6.

Grafik 8: Suriyeli Sığınmacıların Ülkelere Dağılımı[208]

Suriye'den göç edenler başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak, ve çeşitli ülkelere göç etmişlerdir. Suriyeli sığınmacılara kapılarını açan ülkelere yeterince maddi destek sunmayarak yük paylaşımından kaçan ülkeler Suriyeli sığınmacıları kabul etme konusunda da sorumluluk almaktan kaçınmışlardır. BMMYK Aralık 2014 verilerine göre Suriye'ye komşu olan ülkeler dışındaki ülkelerin tamamında 130.000 civarında Suriyeli sığınmacının kabul edilebileceğini belirtilmiştir. Bu ülkelerin dışında Avrupa devletleri Suriyeli sığınmacılara karşı çekimser kalmış ve çok az sayıda Suriyeli sığınmacıyı ülkelerine kabul etmişlerdir. 2014 yılında İsveç 33.485, Almanya 29.365 kişiyi almayı taahhüt etmiştir. Yine aynı yılda AB üyesi olan Fransa 500, Hollanda 250, Belçika 75, Danimarka 140, Macaristan 30 Suriyeli sığınmacıyı kabul edeceğini belirtmiştir.[209]

---

[208] BMMYK, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php (02.09.2017)+T.C. çişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

[209] M. Murat Erdoğan, **Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul Ve Uyum**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 9, 10.

3.2. TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKALARININ AB GÖÇ POLİTİKALARINA UYUMLULAŞTIRILMASINA YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN DÜZENLEMELER

Adalet ve İçişleri Bakanlıkları AB'nin adalet ve içişleri alanında işbirliği ve mevzuatın uygulanmasından sorumlu olan temel kurumlar olarak belirlenmiştir. Göç ve iltica alanında AB göç ve iltica mevzuatına uyumun sağlanması ve idari kapasitenin artırılması için atılması gereken adımlar ve yerine getirilmesi gereken hedefler belirlenmiştir.[210] Bu minvalde AB göç ve iltica politikalarına uyumun sağlanması için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu başlık altında AB'ye uyum sürecinde yapılan düzenlemeler ve AB'nin yapılan çalışmalara yönelik değerlendirmeleri incelenecektir.

3.2.1. Strateji Belgeleri

Türkiye göç ve iltica mevzuatının AB mevzuatına uyumlulaştırılması amacıyla 2002 yılında İçişleri Bakanlığı Koordinatörlüğünde "İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü" kurulmuştur. Görev gücüne bağlı "iltica", "göç" ve "dış sınırlar" üzerine çalışacak üç farklı çalışma grubu oluşturulmuştur.[211] Bir yıllık çalışmanın sonunda "Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi", "İltica Strateji Belgesi" ve "Göç Strateji Belgesi" olmak üzere üç farklı strateji belgesi hazırlamıştır.

"Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi" 2003 yılında yayınlanmış AB Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Strateji belgesinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde sınır hizmetlerinin özel eğitimli profesyonel kolluk güçlerince yerine getirileceği, sınırların güvenliğini sağlayacak tek ve sivil bir teşkilatlanmaya gidilmesi tavsiye edilmiştir. Strateji belgesinde yeni bir Sınır Güvenlik Teşkilatının Kurulması ve Entegre Sınır Yönetimi Sistemi'nin kurulması

---

[210] T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2003 Yılı Ulusal Programı, 2003, http://www.ab.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/V-idari_kapasite.pdf (11.02.2017).

[211] Akman ve Kılınç, **AB'de Entegre Sınır Yönetiminin…**, s. 21.

hedeflenmiştir.[212]Oluşturulacak teşkilat ile sınırların ve hudut kapılarının güvenliği, kaçakçılık ve yasadışı göç ile mücadele edilmesi, yolcu giriş-çıkış, pasaport kontrol ve sahteciliğin önlenmesi, sınırdışı işlemleri gibi işlemlerin yerine getirilmesi öngörülmüştür.[213] Strateji belgesinde Sınır Güvenlik Teşkilatının kurulması öngörülmüş olmasına rağmen henüz kurulamamıştır.

Strateji belgesinin öngördüğü "Entegre Sınır Yönetimi Sistemi"nin oluşturabilmesi için 2004-2005 yıllarında bir AB Eşleştirme Projesi hazırlanmıştır. Proje sonucunda 2006 yılında "Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı" hazırlanmış ve Başbakan tarafından onaylanmıştır.[214] Entegre Sınır Yönetimi Stratejisi ile Türkiye'nin sınır kontrol ve gözetiminde daha açık ve güvenli bir yapıya sahip olabilmesi için ilgili kurumların ve mevzuatın AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi ve hudut kapıları, kara ve deniz sınırlarında görevlendirilmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı profesyonel bir güvenlik teşkilatının oluşturulması amaçlanmıştır.[215]

AB müktesebatına iltica alanında uyum sağlanabilmesi için yapılacak çalışmalarda izlenecek temel ilkeler, stratejiler ve hedeflerin belirlenmesi amacıyla "İltica Strateji Belgesi" oluşturulmuştur. Strateji belgesi ile iltica alanında çalışacak uzmanlaşmış bir kurumun yapılandırılması, iltica başvurularında mülteci statüsünün belirlenmesi usullerinde sistematik hale getirilmesi ve statü tanınan mültecilere sosyal destek ve barınma imkanlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.[216] "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı"nda Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlamanın kaldırılarak gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin yapılması ile Türkiye'nin doğrudan mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde AB ile uyumlu hale getirilmesi taahhüt edilmiştir. Ancak edilen taahhütün AB'nin yük paylaşımı konusunda alacağı sorumluluk

---

[212] Akman ve Kılınç, **AB'de Entegre Sınır Yönetiminin…**, s. 21.
[213] Köktaş, **Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları**, s. 19.
[214] Akman ve Kılınç, **AB'de Entegre Sınır Yönetiminin…**, s. 21.
[215] T.C. Başbakanlık, **Entegre Sınır Yönetimi 2010/15 Sayılı Genelge**
[216] Yücel Acer, İbrahim Kaya ve Mahir Gümüş, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, USAK Yayınları, Ankara 2010, s. 99.

nazarında gerçekleşeceği belirtilmiştir. Strateji belgesinde coğrafi kısıtlamanın AB'ye üye olana kadar AB'nin yük paylaşımı ilkesi doğrultusunda kaldırılması ön görülmüştür.[217]

Göç Strateji Belgesi ile AB müktesebatına uyum sürecinde Türkiye'nin eksik olduğu ve yerine getirmesi gereken noktalar belirtilmiştir. Strateji belgesinde Türkiye'ye yasal olarak gelen ve kalan yabancılar için uyum çalışmalarının yapılması gerektiği, Türkiye'de illegal olarak kalan kişilerin sınır dışı edilmesi için gerekli altyapı çalışmalarının yapılması ve kapasitenin güçlendirilmesi, Yabancı Kabul ve Barınma Merkezlerinin inşası ve işletilmesinde AB ile mali külfet paylaşımı yapılması konularına vurgu yapılmıştır. Ayrıca strateji belgesinde insan ticareti ile mücadelede kamuoyunun bilgilendirilmesi için ilgili sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışmalar yürütülmesi öngörülmüştür.[218]

3.2.2. İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı

Türkiye'nin iltica ve göç stratejisinin AB mevzuatına uyumlaştırılması için 2004 yılında bir AB eşleştirme projesi hazırlanmıştır. Proje ile iltica ve göç alanından sorumlu kuruluşların kapasitelerinin artırılması ile hazırlanacak olan Eylem Planına katkı sunmaları amaçlanmıştır. Projenin uygulanmaya başlaması ile birlikte ilgili tüm kurum ve kuruluşların yer aldığı "İltica-Göç Eylem Planı Görev Gücü" oluşturulmuştur. Görev gücü 02.11.2004 tarihinde Eylem Planı hazırlama çalışmalarına başlamış ve aynı yılın Aralık ayı sonunda yapılan çalışmalar tamlanarak İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır.[219]

İltica ve Göç Eylem Planı, Türkiye'nin iltica, göç ve yabancılar mevzuatının ve sisteminin AB müktesebatına uyumlulaştırılması için yürürlüğe konulması

---

[217] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi, http://www.goc.gov.tr/mobilicerik3/iltica-strateji-belgesi_327_344_696 (11.02.2017).

[218] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Strateji Belgesi, http://www.goc.gov.tr/icerik3/goc-strateji-belgesi_327_344_694 (11.02.2017).

[219] BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı 2005, s. 7.

gereken hukuki düzenlemelerin, idari yapılanmaların ve fiziki alt yapının tamamlanması yönünde gerekli yatırım projelerini ve alınması gereken tedbirleri içermektedir.[220]

İltica ve Göç Ulusal Programı'nda kurumsal yapılanma, personel eğitimi, Plan'da öngörülen projelerin hayata geçirilmesi, iltica mevzuatı ve politikalarının nasıl şekilleneceği, entegrasyon, iltica usulleri, iltica kararı ile ilgili itiraz şekilleri, kitlesel akın durumu ve geçici koruma, yasadışı göç, geri göndermeme ilkesinin uygulanması, ikincil koruma, mültecilerin eğitim, sosyal yardım, işgücü piyasasına erişim, sağlık vb. gibi sosyal haklardan yararlanma, sınır dışı işlemleri, geri dönüş, toplumsal algının artırılması, Plan'ın uygulanmasında öngörülen fon kaynakları, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gibi konulara yer verilmiştir.[221]

Eylem Planı'nda Türkiye'nin sığınma ile ilgili bir devlet politikası oluşturması ve Mülteci Yönetmeliği yerine İltica Kanunu'nu yürürlüğe koyacak gerekli çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir. Eylem Planında yer alan bir diğer önemli husus ise sığınmacı kabul sisteminin oluşturulması yönündeki düzenlemedir. Bu bağlamda iltica stratejisinin uygulanabilmesi ve mültecilere etkin ve adil uluslararası koruma sağlanabilmesi ve barınak sunulabilmesi için Türkiye'nin doğu bölgelerinde "sığınmacı kabul barınma merkezleri" ve "mülteci misafirhaneleri" inşa edilerek faaliyete geçirilmesi planlanmıştır.[222]

İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı ile birlikte "ikincil koruma", "yabancıların tolere edilmesi" ve "insan haklarına dayalı kalma izni verilmesi" gibi terimler ilk defa Türkiye'nin sığınma ile ilgili mevzuatında yer almıştır. Ayrıca geri göndermeme prensibi ülkede önemli bir yer kazanmıştır. Anayasal olarak idari işlemlere karşı yargı yoluna gidilebilmektedir. Ancak sınır dışı işlemlerinde geri göndermeme ilkesinin daha sağlıklı uygulanabilmesi için uluslararası standartlar, 1951 Cenevre

---

[220] T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Göç Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara 2014, s. 2.
[221] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf (13.02.2017).
[222] Akçadağ, **Yasa Dışı Göç ve Türkiye**, s. 40, 41.

Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi göz önünde tutularak hassas davranılmalıdır.[223]

3.2.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Göç

AB İlerleme Raporları 1998 yılından itibaren Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde bir yıllık süreler içinde yerine getirdiği sorumlulukları, eksiklikleri, geliştirilmesi gereken konuları belirten raporlardır. AB müktesebatına uyum sürecinde Türkiye'nin göç ve iltica alanında yerine getirdiği sorumluluklarda raporlarda yer almıştır.

1998 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin Irak ve Asya üzerinden gelen düzensiz göçmenler için transit ülke olduğu belirtilmiştir. Transit ülke olmasından dolayı yeniden kabul antlaşmasının yapılması gerektiği ancak antlaşmanın yapılmasının anayasal gerekçelerden dolayı imzalanmaması sorun olarak görülmüştür. Türkiye'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekincenin iltica sisteminde sorun oluşturduğu belirtilmiş ve bundan dolayı iltica mekanizmasının işlevsiz kaldığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin AB müktesebatına uyumunun sağlanması için coğrafi çekincenin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca iltica başvurularının inceleme usulünde ve iltica başvurusu yapan kişilere yapılan muamelede köklü değişikliklerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.[224]

1998 yılında Türkiye'den Avrupa ülkelerine geçerken 40.000 'den fazla kişi yakalanmıştır. 1999 yılı ilerleme raporunda yakalanan düzensiz göçmen sayısının önceki yıllara göre önemli miktarda arttığı ve bu kişilerin çoğunun Türkiye-Yunanistan sınırında yakalandığı belirtilmiştir. Yakalanan düzensiz göçmenlerin barındırılmasına yönelik tesislerin ve mali imkanların geliştirilmesine dair gereklilik vurgulanmıştır. 1998 İlerleme raporunda belirtildiği gibi bu raporda da yeniden kabul

---

[223] İçduygu, Erder ve Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, s. 247.

[224] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf (13.02.2017).

antlaşmasının yapılmamasının sorun oluşturduğu tekrardan belirtilmiştir. İltica ile ilgili olarak da iltica başvurularında coğrafi kısıtlamanın iltica sistemini etkisizleştirdiği, iltica başvurusunda bulunanların şartlarının iyileştirilmesi gerektiği ve özel olarak iltica vakaları ile ilgilenecek bir kurumun kurulması gerektiği ifade edilmiştir. İnsan ticareti suçunun Türk mevzuatında başlı başına bir suç olarak düzenlenmemesi bir eksiklik olarak görülmüştür. Son olarak oturma izin başvurularında başvuruların incelenme prosedüründe iyileşme olduğu vurgulanmıştır.[225]

2000 İlerleme Raporu'nda Türk vize listesinin AB ile uyumlu olmadığı belirtilmiştir. Sınır kontrollerinin farklı kurumlar arasında gerçekleştirilmesi eleştirilmiş, sınır kontrollerinden sorumlu tek ve sivil bir kurumun gerekliliği vurgulanmıştır. Düzensiz göç ile Avrupa'ya ulaşmaya çalışan kişi sayısının azaltılması için ciddi çabaların verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Coğrafi sınırlamanın kaldırılması ve iltica arayan kişilerin barınması, kabul ve barınma merkezlerinin daha düzgün ve sağlıklı olması için ciddi çabaların gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İçişleri Bakanlığı ve BMMYK tarafından iltica konusunda personel eğitimi, teknik yardım ve iltica konusunda ulusal ve uluslararası değişimler ile ilgili konuları kapsayan Ekim 2000-Ekim 2003 dönemine ait bir proje hazırlanmıştır.[226]

2001 yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin vize politikasında bazı ülkeler için değişikliğe gittiği ancak Schengen Antlaşmasına uyum konusunda hiçbir ilerlemenin kaydedilmediği belirtilmiştir. Sınır kontrollerinin güçlendirilmesine yönelik çeşitli Bakanlıklar ve kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun başladığı ve sınır kontrollerinin güçlendirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin düzensiz göçmenlerin iadesi için bazı ülkeler ile ikili geri kabul antlaşmaları imzalamak için

---

[225] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi'ne İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (13.02.2017).

[226] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf (13.02.2017).

çalışmalar başlattığı vurgulanmıştır. İnsan kaçakçılığı konusunda ise Türkiye'nin hem transit hem de hedef ülke konumunda bulunduğu ve insan ticareti suçuna yönelik özel bir mevzuatın bulunmadığı belirtilmiştir. İltica konusunda ise Türkiye'nin, mülteci akınıyla baş edebilme kapasitesi ve Topluluk desteği sağlanması halinde coğrafi kısıtlamanın kaldırılabileceği belirtilmiştir. Mülteci kabul hizmetlerinde iyileştirmeye yönelik Yozgat ve Kırklareli'ndeki mülteci misafirhanelerinde çalışmalara başlandığı ifade edilmiştir.[227]

2002 yılı İlerleme raporunda Türkiye'nin Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman'a vize getirmesi memnuniyetle karşılanmış ve AB vize rejimine uyum sağlama konusunda ilerleme kaydettiği ifade edilmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında 2001 yılında imzalanan suç, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasadışı göç ile mücadele konusunda imzalanan protokolün 8. maddesinin 2002 yılında imzalanarak yürürlüğe girmesi sonucu geri kabullerin başlaması memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin başka ülkelerle de geri kabul antlaşması imzalanması için çalışmalarının olduğu belirtilmiştir. Düzensiz göçle mücadele konusunda sınırdaki kolluk personelinin sayısı arttırıldığı belirtilmiştir. Mültecilere tıbbi giderlerinin karşılanması için yeşil kart verildiği ifade edilmiştir. Raporda, yasadışı göç ve insan ticareti konusunda Türkiye'nin uluslararası sözleşmeleri ve özellikle 2000 tarihli Sınıraşan Organize Suçlarla Mücadele ile ilgili Birleşmiş Milletler Sözleşmesini ve üç protokolünü imzaladığına, ancak henüz onaylanmadığına yer verilmiştir. [228]

2003 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin AB negatif vize listesine uyum sağlaması konusunda önemli bir mesafe aldığını, AB vize şartları listesi ile Türkiye'ninki arasındaki farklılığın 7 ülkeye indiği belirtilmiştir. Raporda, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununun kabul edildiği ve böylece yabancıların yerli çalışanlar gibi çalışabilmeleri hususuna izin verildiği yer almıştır.

---

[227] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel 2001, s. 80-82.

[228] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara 2002, s.100-102.

Ayrıca çıkar amaçlı evliliklerin önüne geçilmesi amacıyla Türk Vatandaşlığı Kanununda değişiklik yapıldığına değinilmiştir.

Raporda Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele konusunda yoğun çabaları ve çalışmaları sonucunda Türkiye üzerinden düzensiz göç eğiliminin düşüş gösterdiği ve düzensiz göç rotalarının başka yönlere kaydığı ifade edilmiştir. Raporda yer alan bir diğer husus ise üçüncü ülkeler ile yapılan geri kabul antlaşmaları olmuştur. Türkiye'nin Kırgızistan ile 2003 yılında geri kabul antlaşması imzaladığı, Suriye ile 2001 yılında imzalanan geri kabul antlaşmasının 2003 yılında imzalandığı ve Özbekistan ile ger kabul antlaşması konusunda müzakerelerin sürdürüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca AB ile Türkiye arasında bir geri kabul antlaşmasına dair müzakerelerin açılması AB tarafından talep edildiği ancak Türkiye'nin resmi olarak henüz cevap vermediği dile getirilmiştir. İnsan kaçakçılığı ile ilgili olarak 2002 yılında yasal değişikliklerin yapıldığı, insan kaçakçılığının suç sayılmasının ve ağır cezalar getirilmesinin sonucunda daha fazla kişinin tutuklandığı raporda yer almıştır.[229]

2004 yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye ile AB vize listesi arasındaki farkın Azerbaycan'a vize yükümlülüğü getirilmesi ile birlikte altıya indiği, pozitif vize listesinde ise Brezilya ile karşılıklı vize muafiyetinin getirilmesi ile bir çabanın bulunduğu yer almıştır. 2003 yılında kabul edilen göç stratejisinin uygulanması için ulusal eylem planı hazırlıklarının yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin AB ile geri kabul konusunda müzakerelere başlamayı kabul ettiği ve bazı üçüncü ülkeler ile geri kabul antlaşmalarının imzalandığını, bazı ülkeler ile de müzakerelerin sürdüğü ifade edilmiştir. Türkiye, 1999 yılında imzaladığı Bütün Göçmen İşçilerin ve Onların Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair BM Sözleşmesini Haziran 2004'te, Uluslararası Göç Teşkilatı'nın Türkiye'de hukuki olarak tanınmasını ve faaliyetlerinin kolaylaşmasını sağlayacak Antlaşmayı Ekim 2003'te imzalamıştır. Düzensiz göç ile mücadelede çabaların yoğunlaştığı ve düzensiz göç akımlarının Türkiye'den uzaklaştığı ifadesi Rapor'da yer almıştır. Raporda, iltica konusunda bir Ulusal Eylem

[229] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara 2003, s. 106-108.

Planının hazırlık çalışmalarının başladığı, İçişleri Bakanlığınca iltica başvurularının değerlendirilmesine dair bir tebliğin yayınlandığı ve bunun memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. Ayrıca iltica başvurularında ufakta olsa bir azalmanın yaşandığı ve Afrika'dan yönelen iltica başvurularının arttığı belirtilmiştir.[230]

2005 İlerleme Raporu'nda Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun çıkarılmış olmasına rağmen, yabancıların yerleşme hakkını sınırlayan uygulamaların mevcut olduğu ifade edilmiştir. 2005 yılında kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'nın uygulanmaya başlaması gerektiği belirtilmiştir. Eylem Planında yer alan iltica ve göç idaresinin kurulması, aile birleşmeleri, uzun süreli ikamet ve öğrencilerin ikameti gibi konuların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Türkiye'nin AB ile geri kabul antlaşması ile ilgili olarak müzakerelere başlaması memnuniyetle karşılanmıştır. İltica alanında coğrafi kısıtlamanın kaldırılması hususunun kilit mesele olduğu vurgulanmıştır. İnsan ticareti ile mücadele konusunda Ulusal Görev Gücü düzenli olarak toplantılarına devam etmiştir. Türkiye, insan ticareti ile mücadelede işbirliği konusunda Gürcistan ve Ukrayna ile protokoller imzalamıştır. Raporda insan ticareti ile mücadele konusunda kararlı bir şekilde çabaların sürdürülmesi gerektiği belirtilmiştir.[231]

2006 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetim Stratejisinin uygulanmasına dair bir Ulusal Programı kabul etmesi AB standartlarına uyum açısından olumlu olarak karşılanmıştır. Olumlu vize listesine uyum konusunda ilerleme kaydedildiği değerlendirilirken, olumsuz vize listesine uyum konusunda ilerleme kaydedilmediği değerlendirmesi yapılmıştır. İltica ve Göç Ulusal Planı'nın uygulanması ile göç alanında bir ilerleme yaşandığı belirtilmiştir. AB ile yapılan geri kabul anlaşması müzakerelerinin düşük hızda ilerlediği, Türkiye'nin çabalarını artırması gerektiği vurgulanmıştır. İltica alanında Türkiye'nin uyguladığı coğrafi kısıtlamanın, 2012 yılında kaldırılacağı hedeflenmiştir. İnsan ticareti ile mücadelede ise Türkiye'nin ilerleme kaydettiği, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile işbirliği

---

[230] Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu**, Brüksel 2004, s. 120, 121.

[231] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2005 İlerleme Raporu**, Brüksel 2005, s. 129-133.

içinde olduğu, insan ticareti mağdurları için ücretsiz acil yardım hattının kurulduğu, Ankara'da mağdurlar için bir sığınma evinin açıldığı ve insan ticareti konusunda Türkiye'nin mevzuatının AB müktesebatı ile uyumlu olduğu ifadeleri Rapor'da yer almıştır.[232]

2007 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin 2005 yılında kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'na ek adımlar attığı ve iltica ve göç alanındaki AB müktesebatına uyumu için hukuki düzenlemeleri zamanında yapmasının gerekliliği vurgulanmıştır. İltica konusunda ise yeknesanlığın sağlanabilmesi için yeni bir mevzuata ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Vize konusunda bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Türkiye'nin sınırda vize verme usulünü kaldırması gerektiği vurgulanmıştır. İnsan ticareti ile mücadele konusunda ilerlemeler devam etmiştir. İnsan ticareti suçlarına ilişkin adli uygulamanın etkinliği için mevzuat değişikliği yapılmıştır. İnsan ticareti ile mücadelede Moldova ve Kırgızistan ile işbirliği ve bilgi değişim protokolleri imzalanmıştır.[233]

2008 İlerleme Raporu göç alanında bir miktar gelişme yaşandığı ifadesine yer vermiştir. İltica ve Göç Görev Gücü, düzensiz göçle bağlantılı sınır görevlerinden sorumlu birimleri bir araya getiren üst düzey bir çalışma kurmuştur. Türkiye'nin Afganistan'a geri kabul anlaşması imzalamayı teklif ettiği, Pakistan ile ilk tur görüşmelerine başlandığı, AB ile müzakerelerin ise Aralık 2006'dan beri durdurduğu belirtilmiştir. Tutuklanmış düzensiz göçmenlerin sahip oldukları hakların daha da geliştirilmesine ve refakatsiz çocukların ise tutuklama merkezlerinin dışında barınmasının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. İltica alanında ise iltica başcurularının sonuçlandırılmasında adem-i merkeziyetçiliğin sağlanabilmesi için BMMYK ile birlikte eğitimlerin düzenlendiği, idari kapasitenin arttırılması ve iltica işlemlerinin modernize edilmesine yönelik yoğun çalışmaların yapıldığı belirtilmiştir. Rapor'da İnsan ticareti ile mücadelede Tanık Koruma Kanununun

[232] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2006 İlerleme Raporu**, Brüksel 2006, s. 61-63
[233] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2007 İlerleme Raporu**, Brüksel 2007, s. 63-66.

yürürlüğe girmesi ile birlikte insan tacirleri aleyhine ifade vereceklerin koruma altına alınabileceği ifadesi yer almıştır.[234]

2009 İlerleme Raporu'nda, İçişleri Bakanlığı'na bağlı İltica ve Göç Mevzuatın ve İdari Kapasiteyi Geliştirme ve Uygulama Bürosu'nun açılması olumlu karşılanmıştır. Düzensiz göçmenlerin kalacakları 2 yeni misafirhanenin açılmasına rağmen yetersiz kaldığı belirtilmiştir. İltica başvurusu 2007 yılına göre iki katına çıktığı, menşe ülke bilgisi ve iltica dosya sistemi çalışmalarının devam ettiği ifade edilmiştir. Yüksek miktarda olan göç akımının, Türk iltica ve göç sistemini baskı altında tuttuğu belirtilmiştir. Vize alanında ise Türkiye'nin AB üyesi ülkelere farklı uygulamalara devam ettiği, sınırda damga ve bandrol vize uygulamasının sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Entegre sınır yönetimi konusunda Ulusal Eylem Planı sınırlı bir şekilde ilerlemiştir. İnsan ticareti ile mücadele konusunda Türkiye Mart 2009'da İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni imzalamıştır.[235]

2010 İlerleme Raporu, göç konusunda bazı ilerlemelerin kaydedildiğini ifade etmiştir. Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklik ile göçmen kaçakçılığına verilen cezalar arttırılmıştır. Ayrıca düzensiz göç ile mücadeleye ilişkin bir genelge yayınlanmıştır. Rapor'da geri gönderme merkezlerinin uluslararası standartlara çıkarılması için çalışmalara devam edildiği, Ankara ve Erzurum'da yeni geri gönderme merkezlerinin açıldığı belirtilmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki mevcut geri kabul anlaşmasının geliştirilmesine dair her iki ülke yetkili makamlarınca bir bildiri imzalanmıştır. Ayrıca Pakistan ile geri kabul anlaşması müzakereleri tamamlanmış ve bazı ülkeler ile görüşmelere devam edilmiştir. İltica konusunda ise bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulanmasına Dair yönetmelikte değişikliğin yapıldığı ve böylece sığınmacıların çalışma izni başvuru koşullarının kolaylaştırıldığı belirtilmiştir. Vize konusunda Türkiye, 180 gün içinde 90 gün kalma izni veren politikasının AB ile uyumlu hale getirmiştir. Ancak AB üyesi ülkelere uygulanan vize sisteminde henüz yeknesanlığın sağlanmadığı ifade edilmiştir. Sınırların

[234] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2008 İlerleme Raporu**, Brüksel 2008, s. 72-76.
[235] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2009 İlerleme Raporu**, Brüksel 2009, s. 73-76.

korunması ile ilgili olarak 2010 yılında yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu'nun kurulması olumlu karşılanmıştır. Sınır kontrol görevlerinin yeni bir sınır güvenlik kurumuna devredilmesi için çaba gösterildiği vurgulanmıştır.[236]

2011 İlerleme Raporu'nda, geri gönderme merkezlerinin kapasitelerinin arttırılmasına yönelik çalışmaların, düzensiz göç, iltica ve göç alanında mevzuat çalışmalarının devam ettiği ifade edilmiştir. Türkiye-AB arasındaki geri kabul anlaşması müzakereleri tamamlanmış ancak henüz imzalanmamıştır. Rapor döneminde Türkiye, Rusya ve Nijerya ile geri kabul anlaşması müzakerelerini de tamamlamıştır. İltica alanında sığınmacıların ikamet etmesi zorunlu olan uydu şehirlerin sayısı 31'den 51'e çıkarılmıştır. Vize politikasında rapor döneminde sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Biyometrik güvenlik özelliklerine sahip pasaportlar 2010 yılında dağıtılmaya başlanmıştır. Ayrıca yüksek güvenlik özelliklerine sahip Türk vize bandrollerinin Merkez Bankası tarafından basılmaya başlandığı belirtilmiştir. Dış sınırlar konusunda ise çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu kurulmuş, Entegre Sınır Yönetimi Yol Haritası ve Kurumlar Arasi İşbirliği Protokolü hazırlanmıştır.[237]

2012 İlerleme Raporu'nda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısının TBMM'ye sunulduğu ancak henüz kabul edilmediği, kanun tasarısının göçmen ve mülteci haklarının AB ve uluslararası standartlarda güvence altına alacak kilit bir rol oynayacağı ifadesi yer almıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun kabul edilmesi beklendiğinden, düzensiz göçmenler ile ilgili kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. Aynı durumun iltica alanında da yaşandığı belirtilmiştir. Türk makamlarının, Suriye'de başlayan göçmen krizi ile yüksek seviyede teknik ve operasyonel kapasite sergiledikleri belirtilmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı ve Frontex arasında bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Mutabakat zaptı ile Türkiye ve Frontex

[236] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2010 İlerleme Raporu**, Brüksel 2010, s. 80-84.
[237] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2011 İlerleme Raporu**, Brüksel 2011, s. 89-92.

arasında güçlendirilmiş operasyonel işbirliği için çerçeve oluşturmasının mümkün kılacağı görüşüne yer verilmiştir. [238]

2013 yılı İlerleme Raporu'nda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesi ile kayda değer bir ilerlemenin sağlandığı ifadesine yer verilmiştir. Raporda yeni kanuna ilişkin, AB ve uluslararası standartlarda göçmenlerin hukuki durumuna ilişkin kapsamlı bir yasal ve kurumsal çerçeve getirdiği, düzensiz göçmenlerin gözetim altında tutulması ve sınır dışı edilmesinin yanı sıra çocuklar gibi korumaya muhtaç göçmen gruplarının korunması kapsamında gözetilecek usulleri ve güvenceleri düzenlediği değerlendirmesi yapılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile de güvenlik odaklı yaklaşımın değiştiği belirtilmiştir. Türkiye bu rapor döneminde Yemen, Belarus ve Karadağ ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır. Pakistan ve Belarus ile imzalanan anlaşmalar ise henüz onaylanmamıştır. İltica konusunda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan tüm kişiler için geri göndermeme ilkesine saygı ve mülteci statüsü belirleme işlemlerine erişim de dahil olmak üzere kayda değer güvencelerin getirildiği belirtilmiştir. Suriyeli göçmenlerin hepsinin açık kapı politikası, koruma ve geri göndermemeyi içeren geçici koruma rejiminden faydalandığı, kaydı olan Suriyelilere tıbbi ve diğer maddi yardımlara erişim hakkı verildiği ifade edilmiştir. 2012 yılında imzalanan mutabakat zaptı çerçevesinde Türkiye ile Frontex arasında veri alışverişinin başladığı da raporda yer almıştır. İnsan ticareti mağdurlarına veya mağdur olduklarına dair şüphe bulunulan kişilere, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ikamet izni verilmesini öngörmüştür. Ancak insan ticareti ile mücadele çerçeve kanunun henüz kabul edilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmüştür.[239]

2014 İlerleme Raporu, Yabancılar ve Uluslararası koruma Kanunu ile birlikte Göç idaresi Genel Müdürlüğünün kurulduğunu ve yeni yapılanmanın AB standartları ile uyum yönünde önemli bir adım teşkil ettiğini ifade etmiştir. Türkiye ile AB arasındaki Geri Kabul Antlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır ve buna eş

[238] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2012 İlerleme Raporu**, Brüksel 2012, s. 75, 76.
[239] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2013 İlerleme Raporu**, Brüksel 2013, s. 65-68.

zamanlı olarak Türkiye ile Vize Serbestisi Diyalogu başlamıştır. İltica konusunda ise yeni kanunda da coğrafi kısıtlama devam etmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Avrupalı olmayan kişilere "şartlı mülteci" statüsü getirilmesini öngörmüştür. Böylece bu statüye sahip olan kişiler, Avrupa'dan gelen mültecilere kıyasla daha düşük olmakla birlikte yüksek düzeyde koruma sağlanacaktır. Yeni kanun ile getirilen "ikincil koruma" ve "geçici koruma" statülerinin tanımlarının yetersiz olduğu eleştirisi yapılmıştır. Türkiye'nin Suriyelilere verdiği destek paha biçilmez olarak görülmüş ve övgüyü hak ettiği belirtilmiştir. Ancak AB'nin bu konuda herhangi bir sorumluluk alacağına dair hiçbir ifadeye yer verilmemiştir. Vize konusunda ise Türkiye'nin AB'ye uyumunun henüz sağlanmadığı belirtilmiştir. Türkiye 2014 yılında Frontex ile 2014-2016 yıllarını kapsayan bir işbirliği planını imzaladığı ve planının pürüzsüz bir şekilde işlediği belirtilmiştir. İnsan ticareti ile mücadele konusunda Türkiye'nin Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'ne taraf olmaması ve AB standartları ile uyumlu bir mevzuatının bulunmaması eleştirilmiştir.[240]

2015 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin Irak ve Suriye'den gelen milyonlarca sığınmacıya insani bir şekilde kapılarını açması ve yoğun çaba göstermesi memnuniyetle karşılanmıştır. Mültecilere ve göçe ilişkin Türkiye-AB Ortak Eylem Planı da memnuniyetle karşılanan bir diğer konu olmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uygulanması ile birlikte iltica sisteminde coğrafi kısıtlamanın varlığına rağmen AB müktesebatına uyumlu bir iltica sisteminin sağlandığı belirtilmiştir. Vize alanında yüksek güvenlikli vizelerin kullanılmaya başlandığı, ancak kapıda vize verme usulünün devam ettiği belirtilmiştir. E-vize uygulaması da bu rapor döneminde başlamıştır. Düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye girişinin tespiti ve önlenmesi açısından etkili bir araç olmamasından dolayı e-vize uygulamasının AB müktesebatı ile uyumlu olmadığı eleştirisi getirilmiştir. Türkiye'ye getirilen bir diğer eleştiri ise dış sınırların korunması konusunda tek ve

[240] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2014 İlerleme Raporu**, Brüksel 2014, s. 62-65.

sivil bir birimin oluşturulması yönünde adım atılmamış olmasıdır. İnsan ticareti ile mücadeleye ilişkin mevzuatın oluşturulmaması da eleştirilmiştir.[241]

2016 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin göç ve iltica alanında zorlu bir ortamda iyi düzeyde ilerleme kaydettiği ifade edilmiştir. Türkiye bu dönemde geçici koruma kapsamında bulunan kişiler için mevzuat geliştirme ve iş piyasasına erişim çalışmaları yapmıştır. Rapor'da ayrıca Türkiye'nin vize serbestisine yönelik tüm yükümlülüklerinin yerine getirilmesine dair reformlar yaptığı belirtilmiştir. Rapor'da Türkiye'nin iltica konusunda coğrafi kısıtlamaya dair çekincesini devam ettirmesine rağmen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sığınma başvurusunda bulunanlar arasında menşe ülke ayrımı gözetmeksizin, tüm sığınmacılar için görevini yerine getirdiği vurgulanmıştır. Nisan 2016'da, Türkiye bütün uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ve koruma statüsü bulunan kişilerin iş piyasalarına erişimini sağlayacağı bir yönetmelik çıkardığı belirtilmiştir. Türkiye'nin vize konusunda AB'ye uyumlu hale gelmediği ve bunun için çaba sarf etmesi gerektiği belirtilmiştir. Rapor'da dış sınırlar ve Schengen konusunda ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir. Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik 2016 yılında kabul edilmiş ve bu yönetmelik memnuniyetle karşılanmıştır. İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Mart 2016'da yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile insan ticareti suçunu önleme ve bu suçla mücadeleye ilişkin politika ve stratejilerin oluşturulması konusunda çalışmalar yürütmek, eylem planı hazırlamak, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak için yetkilendirilmiş bir İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu oluşturulmuştur. Çıkarılan yönetmeliğin ve oluşturulan komisyonun AB müktesebatına tam uyum için yetersiz kaldığı belirtilmiştir.[242]

[241] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2015 İlerleme Raporu**, Brüksel 2015, s. 74-78.
[242] Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2016 İlerleme Raporu**, Brüksel 2016, s. 85-92

3.2.4. 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye'de göç mevzuatı uzun yıllar her biri farklı konu alanlarını içeren dağınık ve karmaşık bir yapı içinde gelişmiştir. Göç alanında özel bir mevzuatın olmaması ve dağınık bir mevzuat yapısının olması en çok eleştirilen husus olmuştur. 4 Nisan 2013 tarihinde TBMM tarafından 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile dağınık yapıya son verilmiş ve ilk defa yabancılar ve uluslararası koruma alanında özel bir kanun çıkarılmıştır. Kanun 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kanunun Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile ilgili olan hükümleri yayım tarihi itibari ile yürürlüğe girerken Kanunun diğer hükümleri 11 Nisan 2014'te yürürlüğe girmiştir.

6458 sayılı kanun uzun yıllar süren çalışmaların ardından yürürlüğe girmiştir. Kanunun hazırlık çalışmaları 2008 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan "İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu" tarafından yürütülmüştür. Göç alanında yasal düzenleme çalışmalarına 2009 yılında başlanmış ve başlangıçta dört farklı kanun taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanan kanun taslakları şunlardır;

1. Yabancılar Kanun Taslağı,
2. İltica Kanun Taslağı,
3. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı,
4. İltica ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun Taslağı.

Hazırlanan kanun taslaklarında göç ve iltica alanının farklı kanunlarla düzenlenmesi sonucunda uygulamada sorunların ortaya çıkacağı görüşünden dolayı İçişleri Bakanlığı'nca dört ayrı taslak tek bir çatı altında toplanmaya ve tek bir metin üzerinde çalışılmasına karar verilmiştir. Kanunun hazırlanması sürecinde akademisyenlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı

toplantılar düzenlenmiş, yapılan toplantılarda da tek bir kanun altında göç ve iltica alanının düzenlenmesi görüşü desteklenmiştir.[243]

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 1. maddesinde kanunun amacının "Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir." olduğu belirtilmiştir.

6458 sayılı kanun ile göç ve iltica alanında kapsamlı ve detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Kanun temel olarak yabancılar, uluslararası koruma, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması, teşkilat yapısı ve görevleri olmak üzere üç temel bölümden oluşmuştur.[244]

3.2.4.1. Yabancıların Türkiye'ye Girişleri, Kalışları ve Sınır Dışı Edilmeleri

Yabancıların, Türkiye'ye girişleri için ilk şart geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçecek bir belgeye sahip olmalarıdır. Yabancıların Türkiye'ye girişte vize, ikamet izni, çalışma izni veya vize muafiyetine sahip olmaları gerekir. Ayrıca pasaport süresinin vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren altmış daha uzun süreli olması gerekir. YUKK aksi takdirde bu kişilerin Türkiye'ye girişine izin verilmeyeceğini düzenlemiştir.

Türkiye'de kalacak olan yabancıların vize, vize muafiyeti veya ikamet iznine sahip olmaları gerekmektedir. Vize veya vize muafiyet süresi biten ya da doksan günden fazla Türkiye'de kalacak olan kişilerin ikamet alması zorunludur.[245]

---

[243] Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Basım, İstanbul 2015, s. 10, 11.
[244] Damla Kabakuşak, "Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç Olgusunun Kurumsallaşması", **Artvin Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı**, Artvin Hopa (15-17 Ekim 2014), s. 8.
[245] Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 89.

YUKK kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izinleri olmak üzere altı ikamet izin türünü düzenlemiştir. Kanun ikamet izin başvurularının asıl olarak yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkede yapılmasını öngörmüştür. İstisnai hallerde ise valiliklere başvurunun yapılacağını düzenlemiştir. YUKK ikamet izin başvurularının incelenmesi ve sonuçlandırılması için idareye 90 günlük süre vermiştir.

Kısa dönem ikamet izni YUKK'un 31. maddesinde belirtilen durumlarda alınabilmektedir. Kanun bu durumları şöyle sıralamıştır.

1. Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler,
2. Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar,
3. Ticari bağlantı veya iş kuracaklar,
4. Hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar,
5. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler,
6. Turizm amaçlı kalacaklar,
7. Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekler,
8. Adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler,
9. Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler,
10. Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar,
11. Kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar,
12. Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenler,
13. Türkiye'de çalışmayan ancak Bakanlar Kurulunca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu
14. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları.

YUKK'un 34. maddesinde Türk vatandaşlarının, ikamet izin sahibi yabancıların, mültecilerin veya ikincil koruma sahibi kişilerin;

1. Yabancı eşine,
2. Kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna,
3. Kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna,

her defasında üç yılı geçmeyecek şekilde aile ikamet izni verilebileceğini düzenlenmiştir. Aile ikamet izin süresi asla destekleyicinin ikamet izin süresinden fazla olamaz. Aile ikamet iznine sahip 18 yaş altındaki çocuklar öğrenci ikamet izni almadan ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitimden faydalanabilirler.

Öğrenci ikamet izni YUKK'un 38. maddesinde düzenlenmiştir. Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda öğrenim görecek yabancılara, ilk ve ortaöğretim kurumlarında gerçek veya tüzel kişilerce bakımı ve masrafı karşılanacak olan yabancı öğrencilere öğrenci ikamet izni verilebilmektedir. Öğrenci ikamet iznin de ikamet süresi öğrenim süresinde fazla olamamaktadır. Kanun çalışma izni almak şartıyla Türkiye'de örgün öğrenim gören ön lisans, lisan, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışabileceğini düzenlemiştir.

Uzun dönem ikamet izni Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl kalan ve Göç Politikaları Kurulu'nun belirlediği şartlara sahip olan yabancılara Bakanlık onayı ile valiliklerce süresiz olarak düzenlenen ikamet izin türüdür. Ekşi, uzun dönem ikamet izninin Türkiye'de süresiz kalma hakkı sağlamasından dolayı "uzun dönem ikamet izni" ifadesi yerine "daimi ikamet izni" veya "süresiz ikamet izni" ifadesinin kullanılmasının daha uygun olacağını belirtmiştir.[246]

YUKK 46. maddesinde insani kamet izni düzenlemiştir. Buna göre diğer ikamet izin türlerindeki şartlar aranmadan çocuğun yüksek yararının bulunması, hakkında sınır dışı etme veya giriş yasağı kararı alınması ancak yabancının Türkiye'den çıkışının imkansız olması, hakkında sınır dışı kararı alınıp ancak şahsın

[246] Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 94.

ülkesine gittiğinde ölüm, işkence veya insanlık dışı muameleye maruz kalması, acil nedenlerden dolayı ülke menfaatlerinin korunması açısından Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların diğer ikamet izinlerinin alamaması ve olağanüstüsü durumlarda insani ikamet izni verilebilmektedir. İnsani ikamet izninde İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile valiliklerce en fazla bir yıllık süreler ile verilir.

İnsan ticareti mağduru ikamet izni, insan ticareti mağduru olan veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan kişilere yaşadıklarının etkisinden kurtulması ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağına karar vermesi için valiliklerce otuz gün süreli verilen ikamet iznidir. İnsan ticareti mağduru ikamet izni en fazla altışar aylık sürelerle uzatılarak toplamda üç yılı geçmeyecek şekilde verilebilir.

YUKK'un 52-60 maddeleri yabancıların sınır dışı edilmesinin sebepleri, sınır dışı işlemlerine karşı yargı yolunu ve idari gözetimi konu almıştır. YUKK sınır dışı etme işlemini önceki mevzuata göre ayrıntılı, sistemli ve oldukça açık kurallarla düzenlemiştir. Yabancıların sınır dışı edilme işlem YUKK'tan önce Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunda ve Pasaport Kanununda düzenlenmiştir. YUKK'un yürürlüğe girmesi ile birlikte Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Pasaport Kanunun yabancıların ülkeye girişlerini düzenleyen hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.[247]

YUKK'un 54. maddesi aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacağını belirtmiştir.

1. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 59 uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler,
2. Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar,

[247] Esra Dardağan Kibar, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Sınırdışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler", **Sınır ve Sınırdışı Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakış**, (182-206), NotaBene Yayınları, Ankara 2014.

3. Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar,
4. Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar,
5. Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar,
6. Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler,
7. İkamet izinleri iptal edilenler,
8. İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler,
9. Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler,
10. Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler,
11. Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler,
12. Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar,
13. İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar,
14. Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler.

Sınır dışı etme kararı valiliklerce resen veya Genel Müdürlük talimatı üzerine alınabilir. Kanun sınır dışı edilecek kişinin ülkesine veya üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebileceğini belirtmiştir. Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye veya insanlık dışı muameleye maruz kalacaklar, ciddi sağlık sorunları olanlar ve tedavi tamamlanıncaya kadar psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddete mağdur kalanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınamaz.

YUKK'un 57. maddesi “Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır.” hükmünü getirmiştir. Kanun idari gözetim süresinin en fazla altı aylık sürelerle alınabileceğini ve toplamda bir yılı geçmeyeceğini belirtmiştir.

YUKK vatansız kişiler ile ilgili de düzenlemeler getirmiştir. Kanun vatansız kişilerin tespitinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce yapılacağını belirtmiştir. Daha önce başka bir ülkeden vatansız kişi işlemi gören kişilerin Türkiye'de bu haktan faydalanamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca kanun vatansız kişilerin sadece kamu düzeni veya güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmaları halinde sınır dışı edilebileceklerini belirtmiştir.

3.2.4.2. Uluslararası Koruma

YUKK'un üçüncü kısmında uluslararası koruma konusu yer almıştır. Kanun uluslararası koruma türlerini mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olarak tanımlanmıştır.

YUKK'un 61. maddesi “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” diyerek kimlere ve hangi sebeplere mülteci statüsü verileceği hükmünü açıklamıştır.

YUKK şartlı mülteci statüsünün ise mülteci ile aynı şartları taşıyan fakat Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sonucunda ülkesinden ayrılan kişilere

verileceğini belirtmiştir. Şartlı mülteci statüsü verilen kişilerin güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilir. Şartlı mülteci kavramı ilk defa YUKK'ta kullanılmıştır. Ancak YUKK'un yürürlüğe girmesinden önce de aynı tanım ile "sığınmacı" ifadesi kullanılmıştır. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama koymasından dolayı mülteci ve şartlı mülteci ayrımı ortaya çıkmıştır. Uluslararası hukuk açısından da Türkiye'nin iltica talep eden kişilere coğrafi alanlarına göre "mülteci", "şartlı mülteci" olarak ayrım yapmasına engel bir durum yoktur. Şartlı mülteci statüsü verilen yabancılar BMMYK tarafından güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmektedir. [248]

İkincil koruma kavramı ilk defa YUKK ile yabancılar mevzuatına girmiştir. Kanun ikincil korumayı "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir." şeklinde açıklamıştır.

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma başvuruları bizzat valiliklere yapılır. Ancak başvuru sahibi, aynı gerekçeler ile ve kendisi ile gelen aile üyeleri adına da başvuru yapabilir. Aile üyelerinin 18 yaşında büyük olmaları durumunda muvafakatleri aranır. Uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıya başvuru yaptığına dair otuz gün geçerli başvuru belgesi verilir. Uluslararası koruma başvuru kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde başvuru sahibi ile bireysel mülakat yapılır. Mülakatın gerçekleştirilememesi durumunda yeni bir mülakat tarihi belirlenir. mülakat tarihleri arasında en az on günlük bir zaman olması gerekir. Mülakatı tamamlanan başvuru sahibine ve varsa aile üyelerine harca tabi olmayan, üzerinde

[248] Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 160, 162.

yabancı kimlik numarası bulunan altı ay süreli “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi” verilir.

YUKK'un 68. maddesi uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sırf uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim alınamayacağını belirtmiştir. Ancak aşağıda sayılan istisnai durumlarda idari gözetim altına alınabileceklerini ifade etmiştir.

1. Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla,
2. Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla,
3. İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde,
4. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde.

Kanun'un 72. maddesi güvenli üçüncü ülkeden gelenlerin, ilk iltica ülkesinden gelenlerin, farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenileyenlerin ve kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapanların başvurularının kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.

Uluslararası koruma başvuruları bireysel olarak sonuçlandırılır. Başvuru sonucunda mülteci statüsü verilen kişilere yabancı kimlik numarası içeren üç yıl süreli kimlik belgesi, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere ise yabancı kimlik numarası içeren bir yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir. YUKK ile uluslararası koruma başvurusu yapanlara veya statü kazananlara eğitim ve öğretim, sosyal yardım ve hizmetlere erişim, sağlık hizmetlerine erişim ve iş piyasasına erişim hakları tanınmıştır.

YUKK ayrıca başvurunun geri çekilmesi veya çekilmiş sayılma nedenleri, hızlandırılmış değerlendirme, karara itiraz ve yargı yolu, başvuru sahibi için

avukatlık ve danışmanlık hizmetine dair hususlar, şartlı mültecinin ve ikincil koruma statüsü sahibinin ikametine dair yükümlülükler, mülteci statüsü verilenlere düzenlenecek kimlik ve seyahat belgesi, uluslararası korumadan yararlanan kişinin statüsünün hangi şartlarda sona ereceği ve gönüllü olarak geri dönmek isteyenler için sağlanacak nakdi destek konularında da düzenlemeler yapılmıştır.

YUKK kitlesel akınlar ile ülkemize gelen yabancılar için "geçici koruma" statüsünü öngörmüştür. YUKK'un 91. maddesinde "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." ifadesi ile hangi durumlarda geçici korumanın sağlanacağını açıklamıştır. YUKK'ta hangi durumlarda geçicici korumanın uygulanacağı belirtilmiş ancak usul ve esaslarına ilişkin hükümlerin Bakanlar Kurulu'nca hazırlanacak yönetmelik ile düzenlenmesini öngörmüştür. Bu maddenin hükmü gereğince 22.11.2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve geçici korumaya dair usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Geçici koruma Yönetmeliği'nin 7. maddesi kitlesel akınla gelenlerin geçici koruma altına alınabilmeleri için ayrıca Bakanlar Kurulu'nca da geçici koruma kararının alınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Yönetmelik Bakanlar Kurulu kararından önce gelenlerin geçici koruma altına alınamayacağını da ifade etmiştir. Geçici Korum Yönetmeliği'nin 7. maddesi sadece kitlesel akın ile gelenlerin değil kitlesel akına yol açan olaylar neticesinde bireysel olarak gelenlerinde geçici koruma kapsamına alınacağını belirtmiştir. Ülkemizde bulunan Suriyelilerde Bakanlar Kurulu kararınca geçici koruma altına alınmıştır.[249]

Yönetmelik, geçici koruma amacıyla gelenlerin öncelikle valilikler tarafından kurulup ve yönetilen sevk merkezlerinde kayıt altına alınacağını ifade etmiştir. Kayıt işlemi tamamlanan kişilere herhangi bir harca tabi olmayan üzerinde yabancı kimlik numarası bulunan "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" verilir. Geçici korumadan faydalananlara sağlanacak hizmetler Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 26-32.

[249] Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 167.

maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre geçici koruma altına alınan kişilere sağlık, eğitim, sosyal yardım ve çalışma hakları tanımlanmıştır. Yönetmelikte geçici korumanın sona ermesi, geçici koruma sahiplerinin aile birleşimleri, avukatlık hizmetlerinden faydalanmaları ve geçici korumanın sona ermesi durumunda yapılacak işlemler de düzenlenmiştir.

3.2.4.3. Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

YUKK öncesinde Türkiye'de sadece göç alanında uzmanlaşmış bir kurumsal yapı bulunmamaktaydı. Birden fazla kurum göç konusunda kendi alanları ile ilgili olan konularda görev almıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ve Valilikler düzensiz göçmenleri tespit etme, geri gönderme merkezlerinde barındırma ve sınır dışı etme işlemlerini yerine getirmekteydiler.[250] Türkiye'nin son dönemde düzensiz göçmenler için hedef ülke haline gelmesi yabancı göçlerinin artması idari yetersizlikler göç alanında özel bir kurumun kurulması gereksinimini oluşturmuştur. Bu kapsamda YUKK'un 103. maddesi gereğince; göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. YUKK'un 104. maddesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

1. Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,

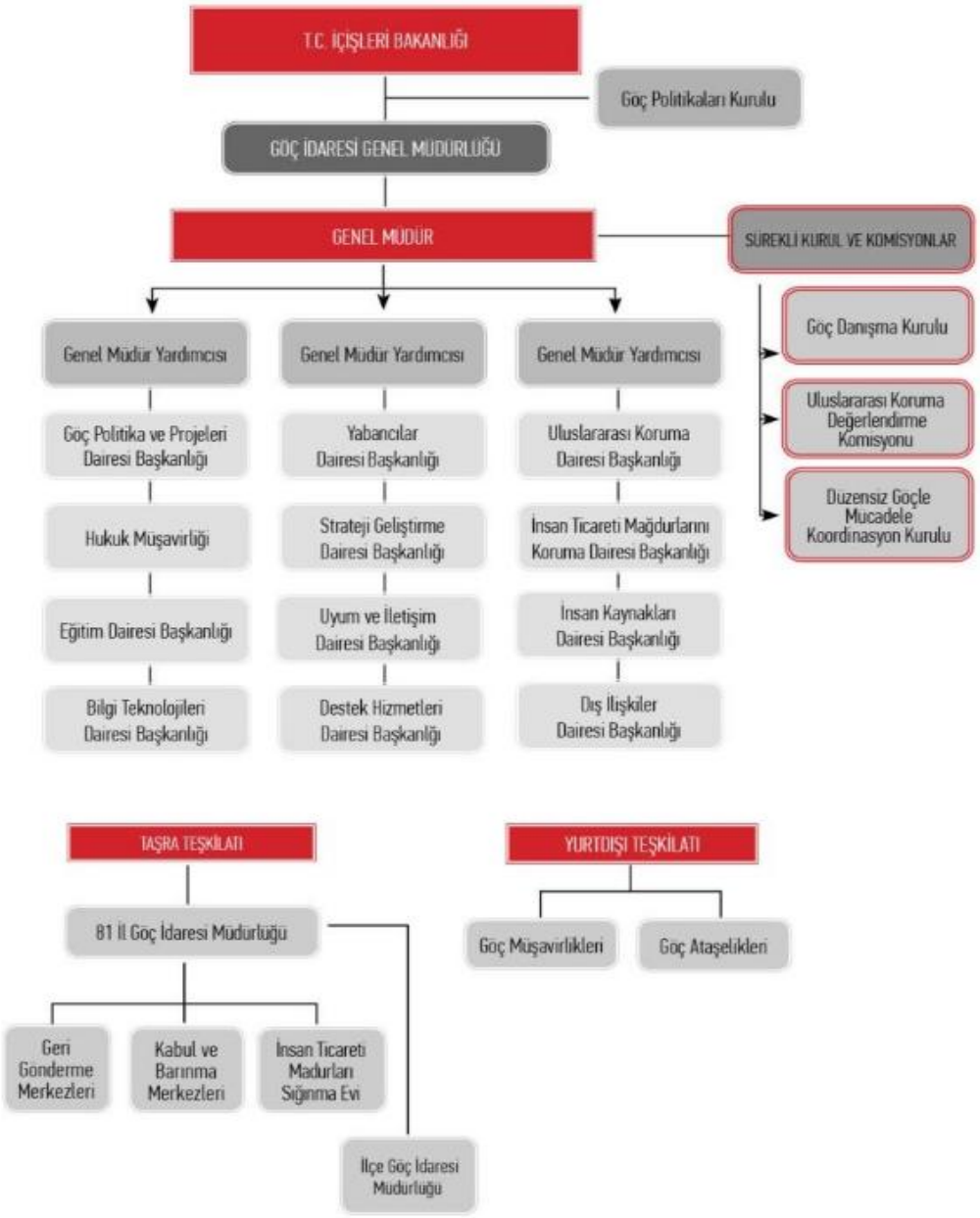
---

[250] Yılmaz Demirhan ve Seyfettin Aslan, "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç politikaları ve Yönetimi", **Birey ve Toplum Dergisi**, Cilt No. 5, s.46.

2. Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek,
3. Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
4. 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,
5. İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
6. Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
7. Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
8. Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
9. Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
10. Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,
11. Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek,

GİGM, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün göç alanındaki görev ve sorumluluklarını devralarak teşkilatlanma sürecine girmiştir. Merkez teşkilatı kanunun yayım tarihi itibari ile göreve başlarken taşra teşkilatı 18 Mayıs 2015'te faaliyete girmiştir.[251] YUKK, GİGM'in 81 il, 148 ilçe ve yurtdışında teşkilatlanmasını öngörmüştür. Kanun yurtdışı teşkilatının göç müşavirliklerinden ve göç ateşelerinden oluşmasını öngörmüştür.

[251] Erhan Örselli ve Veysel Babahanoğlu, "Türkiye'nin Göç Yönetimi Ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 9, s. 2069.

Şekil 3: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması[252]

3.2.4.4. Göç Politikaları Kurulu

YUKK Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesi ve uygulanması alanında çalışmak üzere Göç Politikaları Kurulu'nun kurulmasını öngörmüştür. YUKK'un

[252] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/teskilat-semasi_273_274_281, (03.02.2017).

105. maddesinde de Göç Politikaları Kurulunun İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşacağı belirtilmiştir. Kanun'da Göç Politikaları Kurulunun yılda en az bir kez toplanacağı hükmü bulunmaktadır. Kurulun görevleri ise aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

1. Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulanmasını takip etmek,
2. Göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak,
3. Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek,
4. İnsani mülahazalarla toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ile bu yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek,
5. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerileri çerçevesinde, Türkiye'nin yabancı işgücü ihtiyacına ilişkin esasları belirlemek,
6. Yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek,
7. Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek,
8. Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak.

SONUÇ

İnsanlığın başlangıcı ile başlayan göç olgusu günümüzde birçok ülkeyi etkiler hale gelmesinden dolayı uluslararası alanda önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Genel olarak daha iyi bir yaşam arayışı sonucunda gerçekleşen göç olgusu genel olarak iktisadi, coğrafi, toplumsal ve siyasal nedenler neticesinden meydana gelmektedir.

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen akademik alanda 19. yüzyılda incelenmeye başlanmış ve göç olgusu üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Göç olgusu üzerine yapılan tanımlamaların ortak noktası ise mekan değişikliği üzerine olmuştur. Göçün neden meydana geldiği üzerine çeşitli teoriler de ortaya çıkmıştır. Her teori kendi içinde bulunduğu dönem ve koşullara göre geliştirilmiş ve çoğu teori ekonomik etkenlerin göçün ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmiştir. Ancak günümüz dünyasında gerçekleşen göç hareketlerinde sadece ekonomik etkenler belirleyici olmamakta, bununla birlikte ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar ve doğal afetlerde göçe yol açan önemli etkenler olmaktadır.

Uzun yıllar boyunca Avrupalı sömürgeci ülkelerden sömürülen ülkelere yönelik göç hareketleri olmuştur. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu durum tam tersine dönmüş ve kaynak ülke olan Avrupa ülkeleri hedef ülke konumuna gelmiştir. Öncelikle sömürge ülkelerinde bulunan Avrupa devletlerinin vatandaşları geri dönüş göçleri gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma sürecine giren birçok Batı Avrupa ülkesi işgücü açıklarını

göçmen işçiler ile kapatmaya çalışmıştır. Göçmen işçilerin belirli süreler ile çalıştıktan sonra ülkelerine geri döneceği düşünülmüş ancak göçmen işçiler kalıcı olmuşlardır. 1970'li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik kriz sonucunda göçmen işçi programları durdurulmuş ve Avrupa'ya yönelen göç hareketleri şekil değiştirmiştir. Bu dönemde aile birleşimi amacıyla göç hareketleri gerçekleşmiştir. Avrupa ülkeleri ekonomik kalkınmalarında kilit rol oynayan işçilerin aile birleşimlerini engellemeye çalışmış olsa da başarılı olamamışlardır. 1990'lı yıllarda Avrupa'ya yönelen yoğun bir mülteci hareketi başlamıştır. SSCB'nin yıkılması, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar sonucunda yerinden edilen birçok kişi Avrupa'ya yönelmiştir.

Ekonomik birlik olarak kurulan AKÇT giderek siyasal bir birlik haline gelmiş ve AB adını almıştır. Siyasal birlik haline dönüşen AB göç politikalarını da Maastricht Antlaşması ile AB'nin ortak alanına almıştır. Antlaşma ile göç ve iltica politikaları üç sütun üzerine oluşturulan AB yapısı içinde üçüncü sütuna yerleştirilmiştir. Ancak göç konusunun ortak alana dahil edilmesinden önce kurulan Trevi Grupları ve imzalanan Tek Avrupa Senedi ve Schengen Antlaşması ortak göç politikalarının temelini oluşturmuştur. Amsterdam Antlaşması ile birlikte ise göç konusu üç sütunlu yapının birinci sütununa taşınmıştır. Böylece AB organlarının alacakları kararların İngiltere, İrlanda ve Danimarka dışındaki üye devletlere bağlayıcılığı sağlanmıştır.

Göç ve göç politikaları AB'de önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. AB'nin gerçekleştirdiği Tampere ve Seville Zirveleri ile uyguladığı Lahey ve Stockholm programları ile göç ve iltica konularında önemli kararlar alınmıştır. Ancak alınan kararlar incelendiğinde göçün insani boyutundan çok güvenlik boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. Zira düzenlenen zirveler ve hazırlanan programlarda göçün önlenmesine, dış sınırların güvenliğinin arttırılmasına, kaynak ve transit ülkeler ile geri kabul antlaşmalarının imzalanmasına yönelik kararlar alınmış ve hedefler belirlenmiştir. Gerçekleştirilen zirveler ve uygulanan programlarda AB içindeki göçmenlerin uyumu ve ırkçılığın önlenmesine dair alınan kararlar ise olumlu yönde değerlendirilen kararlardır.

11 Eylül saldırılarından sonra dünyada göç olgusu güvenlik sorunu olarak görünmeye başlanmış ve bu durum AB'yi de etkilemiştir. AB göç politikalarını güvenlik politikaları dahilinde ele almıştır. Bu doğrultuda Eurosur ve Frontex gibi kuruluşlar kurulmuştur. Bu kuruluşların kurulması ile birlikte kendi içinde sınırları kaldırıp serbest dolaşımı sağlayan AB dış sınırlarını daha keskin ve kalın bir hale getirmiştir. AB için "Avrupa Kalesi" eleştirileri de bu dönemde dile getirilmiştir.

AB'de vize muafiyeti ve geri kabul antlaşmaları göçün güvenlikleştirilmesinde ve dışsallaştırılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Zira AB genellikle vize muafiyet antlaşmalarına karşılık imzacı ülkelere geri kabul antlaşması imzalamaya zorlamaktadır. Bir diğer deyişle vize muafiyetini geri kabul antlaşmasına karşılık mükafat olarak sunmaktadır. Özetle AB transit ve kaynak ülkeler ile yaptığı geri kabul antlaşmaları aracılığıyla sınırlarını ve gözetim mekanizmalarını dışsallaştırmakta, sınırlarını güvenlik altına alarak göçü güvenlikleştirmektedir.

Türkiye sahip olduğu tarihsel geçmiş, coğrafi ve toplumsal yapısından dolayı göç ile içe içe olan bir ülkedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türkiye, Türk soyundan ve kültüründen olan kişileri göçmen olarak ülkeye kabul etmiştir. Sadece Türk soyundan ve kültüründen olan kişilerin kabul edilmesindeki amaç yeni kurulan devlette homojen bir toplum oluşturmak olmuştur. Bununla birlikte Türkiye 1960'lı yıllardan itibaren yurtdışına işçi göndermeye başlamıştır. Yurtdışına işçi gönderimleri bu dönemlerde devlet politikası haline gelmiş ve yurtdışına giden işçilerin getirdiği dövizler ile ödemeler dengesindeki açığın kapatılması hedeflenmiştir. Gerçektende bu dönemde yurtdışına giden işçilerin getirdiği dövizlerin Türk ekonomisine büyük katkısı olmuştur. Türkiye'nin yurtdışına işçi gönderimlerinden dolayı kendisini geleneksel göç veren bir ülke konumuna getirmiştir.

1980'li yıllardan itibaren Ortadoğu'da yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve savaşlar Türkiye'ye yönelen mülteci hareketlerinin başlamasına yol açmıştır. Böylece Türkiye sadece Türk soyundan ve kültüründen olan kişileri kabul etme politikasını değiştirmiştir. Türkiye bu dönemden sonra yoğun mülteci ve düzensiz hareketlerine

maruz kalmaya başlamıştır ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. Türkiye'ye yönelen düzensiz göç ve mülteci hareketleri geleneksel göç veren bir ülke konumunu kaynak, transit ve hedef ülke konumuna çevirmiştir.

Türkiye kendisine yönelen mülteci ve kitlesel göç hareketlerine karşı sürekli olarak açık kapı politikası izleyerek göç olgusuna karşı insani bir tutum geliştirmiştir. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın ardından sınır kapılarını açarak milyonlarca Suriyeliyi ülkeye kabul etmesi bunun canlı örneğini oluşturmaktadır. Zira AB, Avrupa topraklarına ulaşan Suriyelileri geri göndermeye ve Avrupa'ya ulaşmalarını engellemeye çalışırken Türkiye sayıları üç milyona yaklaşan Suriyeliyi Geçicici Koruma altına alarak koruma sağlamıştır.

Türkiye'nin AB'ye adaylığı sürecinde göç konusu önemli konulardan biridir. Zira Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumundan dolayı Kafkas, Ortadoğu ve bazı Afrika ülkeleri için Avrupa'ya açılan bir kapı durumundadır. AB ülkelerine ulaşmak isteyen düzensiz göçmenler Türkiye'yi bir durak olarak kullanmakta ve Türkiye üzerinden AB ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda AB göç politikalarının uyumu kapsamında Türkiye'nin sınır güvenliklerini arttırmasını ve "Entegre Sınır Yönetim Sistemi"ni kurmasını talep etmektedir. Böylece Türkiye üzerinden AB topraklarına ulaşan düzensiz göçmen sayısını azaltmayı hedeflemektedir. Görüldüğü gibi AB Türkiye üzerinden de sınırlarını güvenlikleştirmeyi ve dışsallaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye AB uyum sürecinde göç politikalarının uyumlulaştırılması amacıyla çeşitli programlar ve çalışma grupları kurmuştur. AB raporlarında da Türkiye'nin sistemli bir göç politikası ve yönetiminin bulunmadığı ve göç alanında dağınık bir mevzuata sahip olduğu uzun yıllar eleştirilmiştir. Nihayetinde yapılan çalışmaların sonucunda Türkiye göç politikalarının AB göç politikalarına uyumlulaştırılması amacıyla 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile göç alanındaki dağınık mevzuata son verilmiş ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile göç yönetiminin kurumsallaşması sağlanmıştır.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu ile AB müktesebatına uluslar arası koruma alanı dışında uyum sağlanabilmiştir. İkamet izinleri ile ilgili kanunda yapılan düzenlemeler AB müktesebatı ile uyumlu olmuştur. Özellikle uzun dönem ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izinlerinin koşulları AB müktesebatı ile bire bir benzerlik göstermektedir. Geçici koruma statüsü ilk defa 6458 sayılı kanun ile tanınmıştır ve böylece kitlesel göç hareketlerinde de AB müktesebatı ile uyum sağlanmıştır. Sınır dışı etme ve idari gözetim konuları da AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmiştir.

Uzun yıllar AB ilerleme raporlarında da eleştiri konusu olan uluslararası koruma alanındaki coğrafi kısıtlama uygulaması 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile de son bulmamış ve bu uygulama devam ettirilmiştir. Ancak Türkiye'nin iltica alanında uluslararası standartlara ulaşabilmesi için coğrafi kısıtlama uygulamasını kaldırması gerekmektedir. Coğrafi kısıtlamanın kaldırılması için Türkiye'nin uzun vadeli bir program belirleyerek teknik altyapısını geliştirmesi ve entegre sınır yönetimini hayata geçirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde gerekli önlemler alınmaksızın coğrafi kısıtlamanın kaldırılması durumunda Türkiye'nin külfetini artırmaktan başka bir duruma yol açmayacaktır.

Genel olarak baktığımızda Türkiye'nin AB göç politikalarına büyük oranda uyum sağladığını görmekteyiz. Ancak açık bir gerçekte vardır ki Türkiye'nin göç olgusuna yaklaşımı insani olarak AB'nin önündedir. Bu konuda da AB'nin Türkiye'ye uyum sağlaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

(Ed.) AYDIN Fazıl, **Çalışma Mevzuatı İle İlgili Avrupa Birliği Direktifleri**, T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No:11, Ankara 2014.

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi.

ABADAN-UNAT Nermin, "Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü", **Türkiye'nin Göç Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 263-276.

ABADAN-UNAT Nermin, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002.

ACER Yücel, KAYA İbrahim ve GÜMÜŞ Mahir, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, USAK Yayınları, Ankara 2010.

AĞIR Osman ve SEZİK Murat, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", **Birey ve Toplum Dergisi**, Cilt No. 5, s. 95-123.

AKÇADAĞ Emine, "Yasa Dışı Göç ve Türkiye", **Yasa Dışı Göç ve Türkiye**, İstanbul 2012.

AKÇADAĞ Emine, "Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü", **Bilgi Strateji**, Cilt No. 2, s. 73-92.

AKKARACA KÖSE Melike, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları**, Derin Yayınları, İstanbul 2014.

AKMAN Adem ve Kılınç İsmail, "AB'de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye'nin Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları", **Türk İdare Dergisi**, 2010, s. 9-29, www.tid.gov.tr/Makaleler/467ademakman.pdf (17.11.2016),

AKSOY Zeynep, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2012, Cilt No. 5, s. 292-303.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2005 İlerleme Raporu**, Brüksel 2005.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2006 İlerleme Raporu**, Brüksel 2006.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2007 İlerleme Raporu**, Brüksel 2007.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2008 İlerleme Raporu**, Brüksel 2008.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2009 İlerleme Raporu**, Brüksel 2009.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2010 İlerleme Raporu**, Brüksel 2010.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2011 İlerleme Raporu**, Brüksel 2011.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2012 İlerleme Raporu**, Brüksel 2012.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2013 İlerleme Raporu**, Brüksel 2013.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2014 İlerleme Raporu**, Brüksel 2014.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2015 İlerleme Raporu**, Brüksel 2015.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2016 İlerleme Raporu**, Brüksel 2016.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel 2001.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara 2002.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara 2003.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu**, Brüksel 2004.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf (13.02.2017).

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu**,

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf (13.02.2017).

Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi'ne İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (13.02.2017).

BAŞAK Cengiz, **Mülteciler, Sığınmacılar Ve Yasa Dışı Göçmenler**, T.C İçişleri Bakanlığı, Ankara 2011.

BEŞE Ertan, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(60).pdf (09.02.2017).

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleir Bakanlığı, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara 2005.

BMMYK, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php (02.09.2017)+T.C. çişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

BOLAYIR Cenk, **Amsterdam Antlaşması (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları)**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, İstanbul 2000.

CASTLES Stephen ve MİLLER Mark J., **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.

Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 On Minimum Standards For Giving Temporary Protection İn The Event Of A Mass İnflux Of Displaced Persons And On Measures Promoting A Balance Of Efforts Between Member States İn Receiving Such Persons And Bearing The Consequences Thereof, 2001, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF (14.12.2016).

Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 Defining The Facilitation Of Unauthorised entry, transit and residence, 2002, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:328:0017:0018:EN:PDF (14.12.2016)

Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 On The Right To Family Reunification, 2003, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF (12.12.2016).

Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 Laying Down Minimum Standards For The Reception Of Asylum Seekers, 2003, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0009&from=en (14.12.2016).

Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 On The Residence İssued To Third-Country Nationals Who Are Victims Of Trafficking İn Human Beings or Who Have Been The Subject Of An Action Facilitate İllegal İmmigration, Who Cooperate With The Competent Authorities, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0081&from=EN (14.12.2016)

Council Directive 2004/82/EC of 29 April 2004 On The Obligation Of Carriers To Communicate Passenger Data, 2004, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:261:0024:0027:EN:PDF (14.12.2016)

Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 On Minimum Standards For The Qualification And Status of Third Country Nationals Or Stateless Persons As Refugees Or As Persons Who Otherwise Need İnternational Protection And The Content Of The Protection Granted, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0083&from=en (14.12.2016).

Council Directive 2005/85/EC of 1 December 2005 On Minimum Standards On Procedures İn Member States For Granting And Withdrawing Refugee Status, 2005, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0085&from=EN (14.12.2016).

Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009, On The Conditions Of entry and Residence Of Third-Country Nationals For the Purposes Of Highly Qualified

Employment, 2009, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0050&from=EN (13.12.2016).

Council Directive 2011/95/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 13 December 2011 On Standards For The Qualification Of Third-Country Nationals Or Stateless Persons As Beficiaries Of İnternational Protection, For A Univform Status For Refugees Or For Persons Aligible For Subsidiary Protection, And For The Content Of The Protection Granted (Recast), 2001, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF (14.12.2016).

Council Directive of 12 October 2005 On a Specific Procedure For Admitting Third-Country Nationals For The Purposes Of Scientific Research, 2005, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0071&from=EN (13.12.2016).

Council Directive of 13 December 2004 On The Conditions of Third-Country Nationals For The Purposes Of Studies, Pupil Exchange, Unremunerated Training Or Voluntary Service, 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0114&from=EN (13.12.2016).

Council Directive of 25 November 2003 Converning The Status Of Third-Country Nationals Who are Long-Term Residents, 2003, https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/Longtermresidency-EN.pdf (13.12.2016).

Council Framework Decision of 19 July 2002 On Combating Trafficking in Human Beings (2002/629/JHA), 2002, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0629&from=EN (14.12.2016)

Council of the European Union, Europan Pact on Immigration and Asylum, 2008, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20INIT (03.12.2016)

Council of the European, The Stockholm Programme- An Open and secure Europe serving and protecting the citizens, 2009, http://ec.europa.eu/anti-

trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_0.pdf (08.12.2016)

Council Regulation (EC) No 1030/2002 of 13 June 2002 Laying Down A Uniform Format For Residence Permits For Thisd-Country Nationals, 2002, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:157:0001:0007:EN:PDF (12.12.2016).

Council Regulation (EC) No 2725/2000 of 11 December 2000 concerning the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention, 2000, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000R2725&from=EN (14.12.2016).

ÇAĞLAYAN Savaş, "Göç Kuramları Göç Ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 17, s. 67-91.

ÇAYHAN B. Esra, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt No. 3, s. 42-55.

DANIŞ Aslı Didem, **Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye**, http://www.academia.edu/1427180/Yeni_G%C3%B6%C3%A7_Hareketleri_ve_T%C3%BCrkiye (06.09.2016).

DARDAĞAN Kibar Esra, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Sınırdışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler", **Sınır ve Sınırdışı Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakış**, NotaBene Yayınları, Ankara 2014, s. 182-206.

DEMİR Oğuzhan Ömer, "Göç Politikaları, Toplumsal kaygılar ve Suriyeli Mülteciler", **Global Analiz**, Ankara 2015.

DEMİRHAN Yılmaz ve ASLAN Seyfettin, "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç politikaları ve Yönetimi", **Birey ve Toplum Dergisi**, Cilt No. 5, s.23-62.

DENİZ Taşkın, "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 181, s. 175-204.

Devlet Planlama Teşkilatı, "Yurtdışında Yaşayan Türkler Alt Komisyon Raporu", **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İş Gücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2001.

Directive 2008/115/EC Of The Europan Parliament and Of The Council of 16 December 2008 On Common standards And Procedurs İn Member States For Returning İllegaly Staying Third-Country Nationals, 2008, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:en: PDF (14.12.2016).

Directive 2011/98/EU Of The Europan Parlıament And Of The Council of 13 December 2011 On a Single Application Procedure For a Single Permit For Third-Country Nationals To Reside And Work İn the Terriroty Of a Member State And On a Common Set Of Rights For Third-Country Workers Legally Residing İn a Member State, 2011, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:343:0001:0009:EN: PDF (14.12.2016).

Directive 2013/32/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 26 June 2013 On Common Procedures For Granting And Withdrawing İnternational Protection (Recast), 2013, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=EN (14.12.2016)

Directive 2013/33/EU Of The Europan Parliament And Of The Council of 26 June 2013 Laying Down Standards For The Reception Of Applications For İnternational Protection (Recast), 2013, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN (14.12.2016)

DÖNMEZ KARA C. Öykü, "**Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları**", (Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Çanakkale 2015.

EKER Kemal, **"Türkiye'de Yasa Dışı Göç Sorunu"**, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir 2008.

EKŞİ Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Basım, İstanbul 2015.

ERDOĞAN M. Murat, “Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve Euro-Turks-Barometre Araştırmaları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt No. 1, s. 108-148.

ERDOĞAN M. Murat, “Türkiye'ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler”, **Türkiye'nin Göç Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 317-347.

ERDOĞAN M. Murat, **Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul Ve Uyum**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

ERDOĞAN M.Murat ve KAYA Ayhan, “Giriş”, **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 3-14.

ERGÜVEN Nasıh Sarp ve ÖZTURANLI Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 62, s. 1007-1061.

European Commıssıon, An open and secure Europe: making it happen, 2014, http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM-2014-154.pdf (10.12.2016)

European Council, Conlusions, 2014, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/143478.pdf (10.12.2016)

European Council, Presidency Conclusions- Tampere European Council, 1999, http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en9.htm(16.11.2016)

FASSMANN Heinz ve MUNZ Rainer, “European East-West Migration, 1945-1992”, **The International Migration Review,** Cilt No. 28, s. 520-538.

GENÇLER Ayhan, “Avrupa Birliği'nin Göç Politikası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2005 http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/view/1023000461/1023000416 (18.10.2016), s.173-196.

GEZGİN Mehmet Fikret, "İşgücü Göçü Teorileri", **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı 23, s. 31-50.

GÖKALP ARAS N. Ela, "Biyopolitik Bir Nüfus Politikası Olarak Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç Rejimi ve Sınırlarda Ölüm Siyaseti", **Nüfusbilim Dergisi**, Cilt No. 36, s. 67-102.

GÜLEÇ Cansu, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", **Tesam Akademi Dergisi**, Cilt No. 2, s. 81-100.

İÇDUYGU Ahmet ve AKSEL Damla B., **Türkiye'de Düzensiz Göç**, Uluslararası Göç Örgütü, Ankara 2012.

İÇDUYGU Ahmet ve SİRKECİ İbrahim, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 249-268.

İÇDUYGU Ahmet, ERDER Sema, GENÇKAYA Ömer Faruk, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", **MireKoç Raporları 1/2014**, İstanbul 2014.

İÇDUYGU Ahmet, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, TÜSİAD, İstanbul 2006.

KABAKUŞAK Damla, "Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç Olgusunun Kurumsallaşması", **Artvin Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı**, Artvin Hopa (15-17 Ekim 2014).

KARA Polat ve KORKUT Recep, "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı. 467, s. 153-162.

KARPAT Kemal, "Önsöz", **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 23-40.

KAYA İbrahim ve YILMAZ EREN Esra, "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu", **Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri**, İstanbul 2014.

KESGİN Selman Salim ve ÖZTAŞ Nail, "Ulularası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları", **VI Kamu politikaları Çalıştayı**, Sakarya (16-18 Eylül 2015), s. 61-71.

KİRİŞÇİ Kemal, "Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi", **"Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış"**

Uluslararası Kongresi, İstanbul, Tarih Vakfı, (10-12 Aralık 1998), s. 111-121.

KİRİŞÇİ Kemal, **Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı**, Sema Karaca (Çev.), Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık, Ankara 2014.

KÖKTAŞ Arif, "Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları", Stratejik Düşünce Enstitüsü, **SDE Analiz**, 2011, www.sde.org.tr/userfiles/file/Sinir%20Birlikleri%20Analiz.pdf (22/11/2016).

LEE Everett, "A theory of Migration", **Demography**, Cilt No. 3, s. 47-57.

MANDACI Nazif ve ÖZERİM Gökay, "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt No. 10, s. 105-130.

MASSEY Douglas ve Diğerleri, "Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi", Saniye Dedeoğlu ve Diğerleri (Çev), **Göç Dergisi**, Cilt No. 1, s. 11-46.

MOR Hasan, "Avrupa (Birliğinin) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 14, s. 499-541.

NAKANİSHİ Hisae, SİRKECİ İbrahim, CABBARLI Hatem, **Sorunlu Bölgelerde Göç**, Global Strateji Enstitüsü, Ankara 2008, s. 10.

ORHAN Deniz, "1990 Sonrasında Türkiye'ye Yönelen Sığınma Hareketleri Ve Etkileri", **VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, (13-15 Ekim 2010), s. 93-102.

ORTAYLI İlber, "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın No:6, 8-11 Aralık 2005, s.19-22.

ÖKSÜZ Hikmet, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler Ve Göç Sonrası İskan Meselesi (1923-1938), **Atatürk Dergisi**, Cilt No. 3, s. 169-188.

ÖRSELLİ Erhan ve BABAHANOĞLU Veysel, "Türkiye'nin Göç Yönetimi Ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 9, s. 2063-2072.

ÖZCAN Mehmet ve YARDIMCI Serkan, "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele", **Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, USAK Yayınları, Ankara 2004, s. 197-255.

ÖZDEMİR Sahir, "Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması, Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not", Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Haziran 2001, *www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2967/kavram.pdf (13.11.2016).*

ÖZERİM Gökay, "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi? ", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt No. 5, s. 11-48.

ÖZTAN Ece, "Yeni Göç ve Sığınma Dalgalarına Karşı Önlemler ve Seville Zirvesi", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Cilt No. 2, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

RAVENSTEİN Ernst Georg , "The Laws of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, Cilt No.48, s.167-235.

Regulation (EC) No 810/2009 Of The Europan Parliament And Of The Council of 13 July 2009, Establishing a Community Code on Visas (Visa Code), 2009, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:243:0001:0058:en:PDF (13.12.2016).

SAMUR Hakan, "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt No. 5, s. 2-16.

SERT Deniz Şenol, "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 29-47.

SOMUNCU Başak, "**Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**", (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir 2006.

SÖNMEZ Pelin, **Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu**, Avrupa Birliği Bakanlığı Akademik Araştırmalar Serisi-4, Ankara 2015, http://www.ab.gov.tr/files/pub/pelin_sonmez_doktora_tezi.pdf (06.09.2016)

ŞAHİN İsmail ve DÜZGÜN Oğuz, "Türkiye'ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası", **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt No. 2, s. 167-195.

ŞEMŞİT Sühal, "**Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**", (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir 2010.

T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum (09.02.2017)

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve TODAİE, **Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Akınlar**, Ankara 2015.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2003 Yılı Ulusal Programı, 2003, http://www.ab.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/V-idari_kapasite.pdf (11.02.2017).

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekereterliği, Avrupa **Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma**, Ofset Fotomat, Ankara 2011.

T.C. Başbakanlık, **Entegre Sınır Yönetimi 2010/15 Sayılı Genelge**

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Strateji Belgesi, http://www.goc.gov.tr/icerik3/goc-strateji-belgesi_327_344_694 (11.02.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem

Planı, http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf (13.02.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi, http://www.goc.gov.tr/mobilicerik3/iltica-strateji-belgesi_327_344_696 (11.02.2017).

T.C. Kalkınma Bakanlığı, Göç Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara 2014.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, 2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.580624dd9f62a8.28102943 (12/09/2016).

UÇKAN DAĞDEMİR Elif, "Avrupa Birliği'nin Bütünleşme Sürecinde Esneklik Kavramı: Amsterdam Antlaşması Çerçevesinde Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 56(2), s. 21-41.

Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (12.09.2016).

YALÇIN Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2004.

YANIKDAĞ Tülin, "Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na", **Bilge Strateji**, Cilt No. 2, s. 115-143.

YILMAZ ELMAS Fatma, **Avrupa Kapı Duvar: Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı**, USAK Yayınları, Ankara 2016.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T.C Resmi Gazete, 28615, 11Nisan 2013.